

รายงานการวิจัย

รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

MODEL OF BUDDIST LEARNING DEVELOPMENT ACTIVITIES

IN LOEI SENIOR SCHOOLS

ทวีศักดิ์ ไครบุตร

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย
รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย
MODEL OF BUDDIST LEARNING DEVELOPMENT ACTIVITIES
IN LOEI SENIOR SCHOOLS

ทวีศักดิ์ ไครบุตร

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย (Research: R1) โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Analysis: A) ขั้นตอนการพัฒนา (Development: D1) โดยออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D and D) และหาประสิทธิภาพของรูปแบบ ขั้นตอนการวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองและนำไปใช้ (Implementation: I) และขั้นตอนการพัฒนา (Development: D2) เป็นการประเมินผล (Evaluation: E) และปรับปรุงรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย จำนวน 60 คน สุ่มโดยเจาะจง จากโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และ โรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาวิธี และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พบว่า ประกอบด้วย (1) การบรรยายธรรม (2) การสอนในห้องเรียน (3) เนื้อหาทันสมัย สอดแทรกหลักพุทธธรรม (4) ศาสนพิธี (5) การสมาทานศีล (6) การปฏิบัติสมาธิ และ (7) จิตอาสา และ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดวิธีการเชิงระบบ ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมายการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) ปัจจัยสนับสนุน 5) กระบวนการเรียนการสอน 6) ปฏิสัมพันธ์ 7) นักเรียนผู้สูงอายุ 8) พระวิทยากร 9) ผู้อำนวยการโรงเรียน และ 10) การประเมินผล โดยในส่วนของเนื้อหาได้มีการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมเพื่อให้ให้นักเรียนผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในชีวิต และใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรกับนักเรียนผู้สูงอายุ หรือระหว่างนักเรียนผู้สูงอายุด้วยกันร่วมกันทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ : 1.รูปแบบพัฒนาการเรียนรู้ 2.พระพุทธศาสนา 3.โรงเรียนผู้สูงอายุ

ABSTRACT

The objectives of the research were (1) to study the existing model of Buddhism learning activities in Loei Senior Schools, and (2) to develop the model of Buddhism learning activities of Loei Senior Schools. The research was conducted by the Research and Development (R&D). The key informants of the research were sixty senior students, purposively selected from three senior schools in Loei Province; Loei Senior School, Na O Sub-district Municipal Senior School, and Phu Ruea Sub-district Municipal Senior School. The instruments used for the qualitative data collection consisted of the group interview, the focus group discussion, and connoisseurship. The explanatory method and the content analysis were used to analyze the data.

The findings of the research were as follows: 1) The existing model of Buddhism learning activities of Loei Senior Schools consisted of (1) Dhamma talk, (2) classroom learning and teaching, (3) the modern content on the people's lifestyle together with the Buddha's teachings, (4) ritual activities, (5) precept observation, (6) meditation and mind development, and (7) public-mindedness. 2) The model of Buddhism learning activities in Loei Senior Schools, developed by application of Buddhist Holy Abidings (Brahmavihara-dhamma), comprised of ten components; 1) the research goal, 2) the research objectives, 3) the content, 4) other supportive factors, 5) the process, 6) the interaction between the involved persons, 7) senior students, 8) lecturer monks, 9) school administrators, and 10) assessment. The content of the Buddhist learning activities in Loei Senior Schools was based on the Buddhist Holy Abidings (Brahmavihara in Pali) in order to have senior students live their real life and interact happily to each other between lecturer monks and senior students, or among senior students.

Keywords : 1.Learning Pattern of development 2.Buddhism 3.Senior Schools

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยด้วยความเมตตาของคณะกรรมการสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ส่งเสริมให้มีผลงานด้านการวิจัยซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของอาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (สกอ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้จัดสรรทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้รายงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตม, ผศ.ดร. และ อาจารย์ ดร.ธเนศ ส่วนชะเอม ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจงานวิจัย ที่ได้เมตตาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการวิจัยเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องเสมอมาจนกระทั่งงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จเสร็จสิ้นด้วยความเรียบร้อย กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บุญช่วย ศิริเกษ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิต รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ดร.กรรณิกา ไวโสภา อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาการบริหารการศึกษา ที่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำตรวจแก้ข้อบกพร่องแบบสอบถาม ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารและคณาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสตร์ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นกำลังใจที่สำคัญให้คณะผู้วิจัยได้รวบรวมเรียบเรียงและเก็บข้อมูลการวิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่และนักศึกษาทุกท่านที่ตอบแบบสอบถามและอำนวยความสะดวกให้ความช่วยเหลือคณะผู้วิจัยด้วยดีทำให้รายงานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผลงานวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนากิจการการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาด้านพระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุโอกาสต่อไป คุณค่าและประโยชน์อันใดที่เกิดจากงานวิจัยเล่มนี้ ขอสมณพริตติผลนั้นเป็นสิ่งบูชาพระคุณของบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ที่ให้ความอนุเคราะห์และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ขอจงได้รับส่วนแห่งความดีนี้ทุกท่านเทอญ

ทวีศักดิ์ ไกรบุตร
หัวหน้าโครงการวิจัย
25 กุมภาพันธ์ 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	7
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	7
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	8
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	11
2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	35
2.3 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธรศาสนา	41
2.4 สภาพพื้นที่ที่ทำการวิจัย	44
2.5 โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย	47
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
2.7 สรุปกรอบแนวความคิด	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย	65
3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	66
3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก	71

3.3 เครื่องมือวิจัย	71
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	73
4.1 การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย	73
4.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย	92
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	100
5.1 สรุปผลการวิจัย	100
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	105
5.3 ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม	109
ภาคผนวก	114
ประวัตินักวิจัย	151

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย	66
ตารางที่ 3.2 ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบ	67
ตารางที่ 4.1 ข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย	88

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพแผนที่ พื้นที่ทำการวิจัย	46
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	64
ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	65
ภาพที่ 4.2 รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา	103

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ความตอนหนึ่งว่า “...คนที่อายุมาก ถ้ารักษาความดี รักษาคุณสมบัติ คุณธรรม ก็ได้เปรียบคนที่อายุน้อยและในประเทศชาติ ถ้ามีคนที่มีอายุมากและได้เปรียบ ชadb้านเมืองจะก้าวหน้าได้...” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2549) จากพระราชดำรัสที่พระองค์ได้ตรัสไว้นั้น ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมากในทุกปีคือประมาณ 7.5 ล้านคน (ร้อยละ 11.6) ซึ่งเป็นผลมาจากอัตราการเกิดลดลง และอัตราการตายลดลงจากพัฒนาการทางการแพทย์ที่เจริญขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลตระหนักถึงการให้ความสำคัญ และสร้างนโยบายสาธารณสุขแห่ง ชาตสำหรับผู้สูงอายุขึ้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 ประเทศไทยมีการประกาศปณิญาผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิที่พึงมีพึงได้ สภาสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงภายใต้ความเจริญอย่างไม่หยุดยั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้แผ่ขยายไปยังทุกบริบทของสังคมโลก ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะการสื่อสารที่ส่งผ่านอย่างรวดเร็วขยายขอบเขตจากประเทศเพื่อนบ้านไปสู่โลกกว้างในลักษณะของโลกาภิวัตน์ ซึ่งทิศทางของโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยเป็นอย่างมาก โครงสร้างทางครอบครัวเปลี่ยน เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความผูกพันและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอาจคลายลง ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น กระแสวัฒนธรรมต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับสื่อสารสนเทศบันเทิง ซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและท้องถิ่นรวมทั้งค่านิยมมุ่งแสวงหาวัตถุมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมในสังคมไทย ปัญหาการขาดวินัย การไม่สนใจในการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติ การฝึกค่านิยมทางวัตถุมากกว่าค่านิยมทางจิตนิยมการละเมิดสิทธิต่าง ๆ ความไม่เสมอภาค การขาดความตระหนักในสำคัญในสิทธิเสรีภาพของตนเอง ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ คือ ต้องสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงทางวัตถุ ความงอกงามทางด้านจิตใจและความเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ โดยต้องเตรียมคนรุ่นใหม่ให้มีความพร้อมเอื้อต่อการพัฒนานำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ บุคคลเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ไม่สามารถปรับตัว ปรับใจต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ได้ จึงมีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้าได้มากกว่าบุคคลวัยอื่น ซึ่งส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามบุคคลทั่วไปมักเข้าใจ

ว่าภาวะซึมเศร้าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้สูงอายุ จึงมักละเลย ไม่สนใจ ทำให้ผู้สูง อายุยังมีความทุกข์ ทรมาณมากขึ้น แต่ในความเป็นจริง ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่สามารถหลีกเลี่ยงหรือป้องกัน มิให้เกิดได้ถ้าหากผู้สูงอายุได้มีการเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือทราบแนวทางที่สำคัญในการหลีกเลี่ยงหรือป้องกัน รวมทั้งทราบแนวทางการดูแลตนเองเมื่อตก อยู่ในภาวะซึมเศร้า ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่า มี ความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าหากละเลยหรือปล่อยทิ้งไว้ อาจกลายเป็นโรค ซึมเศร้า จนต้องเข้ารับการรักษาจากจิตแพทย์ มิเช่นนั้นอาจเกิดผลเสียหยาที่รุนแรงทั้งต่อตัวผู้สูงอายุ เองและบุคคลรอบข้าง

จากแนวโน้มประชากรโลกที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น พบว่า ประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 15 ในปี 2568 ขณะที่ ประชากรวัยเด็ก (อายุระหว่าง 0-14 ปี) มีจำนวนลดลงจากร้อยละ 30.1 ในปี 2543 เหลือร้อยละ 24.2 ในปี 2568 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างของประชากรกำลังเปลี่ยนจากโครงสร้างประชากรวัยเด็ก ในอดีตเป็นประชากรวัยสูงอายุ หรือสังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) สหประชาชาติ รายงานว่า ในปี 2562 ประชากรโลกมีจำนวนทั้งสิ้น 7,713 ล้านคน และมีจำนวนผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นจำนวนถึง 1,016 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 13 ในจำนวนนี้เป็นประชากรสูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) จำนวน 143 ล้านคน โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอัตราผู้สูงอายุสูงที่สุดในโลก คือ 1 ใน 3 ของชาวญี่ปุ่นเป็นผู้สูงอายุ และจีนเป็นประเทศที่มีประชากรสูงอายุมากที่สุดในโลก คือมีจำนวน ประมาณ 241 ล้านคน ในทวีปเอเชียมีประชากรสูงอายุ 586 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 58 ของประชากรสูงอายุรวมทั้งโลก และกลุ่มประเทศอาเซียนถือได้ว่าเป็นสังคมสูงวัย (Aged Society) แล้วเนื่องจากมี 4 ประเทศกลายเป็นสังคมสูงวัย โดยสิงคโปร์ (ร้อยละ 20) ไทย (ร้อยละ 18) เวียดนาม (ร้อยละ 12) และมาเลเซีย (ร้อยละ 11) สำหรับประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ปี 2566 คนไทยที่มีอายุถึง 60 ปีจะมีจำนวนปีละ 1 ล้านคน จำนวนการเกิดในปี 2562 ลดต่ำเหลือเพียง 6.1 แสนคน และมีจำนวนผู้สูงอายุ 11.6 ล้านคน ซึ่งมากกว่าจำนวนเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ซึ่งมีเพียง 11.4 ล้านคน และในจำนวนนี้จะเป็นผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) ได้เพิ่มจำนวนขึ้น 1.3 ล้านคน ทั้งนี้มีการ คาดการณ์กันว่าในอีก 20 ปีข้างหน้าจะมีผู้สูงอายุมากถึง 20 ล้านคน หมายความว่า 1 ใน 5 คนจะ เป็นผู้สูงอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2563: 5-7)

ในปี 2562 จังหวัดเลยมีประชากรผู้สูงอายุถึง 111,799 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.65 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 633,576 คน (จำนวนประชากรผู้มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียน บ้าน) ซึ่งจัดได้ว่าจังหวัดเลย เป็นสังคมสูงวัย (Aging Society) และกำลังเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่าง สมบูรณ์” (Aged Society) (สำนักงานสถิติจังหวัดเลย, 2563: 71) ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย มีทั้งสิ้น 329 แห่ง มีโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยก่อตั้งแล้วจำนวน 13 แห่ง และมีศูนย์พัฒนา

คุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมี 15 แห่ง (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2563: 97) และจากรายงานสถิติจังหวัดเลย พ.ศ. 2563) ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย มีทั้งสิ้น 329 แห่ง มีโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยก่อตั้งแล้วจำนวน 13 แห่ง และมีศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมี 15 แห่ง โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หอบหืด เป็นต้น ตัวอย่างเช่น บ้านหนองผักก้าม เป็นหมู่บ้านเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดเลย มีประชากร 384 คน เป็น ชาย 188 คน และ หญิง 196 คน จำนวนครัวเรือน 224 ครัวเรือน ผู้สูงอายุมีจำนวน 108 คน อสม.ประจำหมู่บ้าน มี 16 คน ชาวบ้านหนองผักก้าม มีอาชีพส่วนมากทำไร่ทำนาและรับจ้างกรรมกรแบกหาม ส่วนใหญ่คนวัยหนุ่มสาวจะย้ายถิ่นไป ทำงานต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนอย่างโดดเดี่ยว ขาดคนดูแล ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน และโรคติดต่ออื่น ๆ ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีกิจกรรมร่วมกัน ผู้สูงอายุบางคนไม่มีลูกหลานดูแลต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวไม่มีความสุขและสิ้นหวัง (สถิติจังหวัดเลย, 2563: 71)

จากการประชุมสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน อสม.ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าผู้สูงอายุควรมีการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของผู้สูงอายุให้เข้าร่วม ที่เรียกว่า“นวัตกรรมส่งเสริมสุขภาวะ” แต่ในชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีนวัตกรรมส่งเสริมสุขภาวะหรือ รูปแบบ หรือแนวทางในการส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุในชุมชนหมู่บ้านหนองผักก้าม เพื่อใช้เป็นกลไก/แนวทางให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการทำให้ประชาชนให้สังคม โดยโครงการวิจัยนี้ระดมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย พยาบาล ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจากเทศบาลเมืองเลย พยาบาลที่รับผิดชอบงานผู้สูงอายุ ฯลฯ ผลจากการวิจัยสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุเพื่อให้ได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่ามีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและนำพาความสุข ความมีชีวิตชีวา ความหวัง การเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเองเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไป

ผู้สูงอายุโดยทั่วไปจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามอัตภาพได้นั้น มีสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญบางประการมาจากการที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และจัดการด้านที่อยู่อาศัยของตนเองได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การที่ผู้สูงอายุจะดำเนินชีวิตร่วมกับสมาชิกในครอบครัวอย่างมีความสุขทางใจได้นั้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับสมาชิกในครอบครัวทุกคน ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วย คู่สมรส ลูก หลาน ญาติ มิตร และผู้ดูแล เป็นต้น

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและจริยธรรมอันดีงามมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะศีลธรรมของศาสนาพุทธ สังคมไทยนั้นจึงมีลักษณะเป็นสังคมแบบชาวพุทธ กล่าวคือ

ประชาชนชาวไทยนับตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์ลงมา ได้อาศัยหลักคำสอนในพระพุทธศาสนายึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตลอดมา จนทำให้อุปนิสัยใจคอของคนไทยมีลักษณะพิเศษ ซึ่งแตกต่างจากชนชาติอื่นอย่างเห็นได้ชัด เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส การมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยที่มีต่อทุกคนและแขกแปลกหน้าที่มาเยี่ยมเยียนด้วยน้ำใจอันอบอุ่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนไทยกับชนต่างชาติมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะคนไทยได้รับนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ประชากรประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา ประมาณร้อยละ 3.5 นับถือศาสนาอิสลาม ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 1.5 นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ (กรมการศาสนา, 2562: 28) พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นรากฐานของศีลธรรมจริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยตลอดมา การดำเนินชีวิตของคนไทยมีลักษณะเรียบง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สังคมไทยจึงอบอุ่น จิตใจคนไทยจึงอ่อนโยน มีความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่นิยมความรุนแรงในการแก้ปัญหา (พิศวง ธรรมพันทา, 2547: 259)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้านและเป้าหมายของการพัฒนาก็เพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศต้องเน้นคนให้มีความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิตอันจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมนานาอารยประเทศต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบัน องค์กรต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาพัฒนาคนนั้นต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นให้คนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและอย่างทั่วถึง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคนต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งตรงกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้คนได้รับการศึกษาพัฒนาอย่างเต็มที่ และส่งเสริมพัฒนาคนให้มีศีลธรรม คุณธรรม อันดีงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด เพราะเหตุนี้ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงมีบทบาทสำคัญในการอบรม สั่งสอน พัฒนาคน สามารถให้การพึ่งพาเป็นที่ปรึกษาประชาชนตลอดถึงองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาและร่วมกัน แก้ปัญหาชีวิต ดังนั้น สถาบันการศึกษาต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้คนมีคุณภาพ คุณธรรม และอีกประการหนึ่งสถาบันที่สำคัญในการอบรม สั่งสอน คุณธรรม จริยธรรมให้กับประชาชนทั่วไป ได้แก่ วัดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ดำรงอยู่คู่กันกับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน

ในปัจจุบันสังคมไทยเริ่มประสบปัญหาทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพราะการปลูกฝังทางด้านศีลธรรมจริยธรรมและความเชื่อถือต่อหลักของศาสนาเริ่มลดน้อยลงในกลุ่มของคนไทยโดยเฉพาะในกลุ่มของวัยรุ่น เช่น มีหนังสือพิมพ์ลงข่าวเด็กนักเรียนยกพวกตีกัน ซึ่งทำให้สังคมเดือดร้อนทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สินเป็นการใช้ความรุนแรงอย่างไม่น่าที่จะเกิดขึ้นในสังคมไทย หลายคนจะมองว่าปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจริยธรรมของคนไทยในปัจจุบันสืบเนื่องมาจาก

วัฒนธรรมของชาติตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นหรือคนหนุ่มสาว ซึ่งถือว่าเป็นกำลังที่สำคัญของชาติในอนาคต ปัญหาวัฒนธรรมจึงโยงมาถึงปัญหาทางด้านศีลธรรม จริยธรรมด้วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2548: 2) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทุกด้าน ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550: 2) จริยธรรม เป็นหลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่พึงงาม เพื่อบรรลุถึงความสงบสุขของชีวิตและของสังคม จัดเป็นกรอบแห่งการประพฤติที่ได้รับการตีค่าว่ามีความสูงส่งดีงาม สมควรแก่การปฏิบัติตาม แนวการปฏิบัติหรือการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นจริยธรรม เช่น ศีลธรรมทางศาสนา กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม มารยาท ประเพณี พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่สังคมได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่โบราณ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายและทำให้สังคมมีความสงบสุข การที่บุคคลจะปฏิบัติตามหลักจริยธรรมที่พึงงามได้อย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องได้รับการอบรมให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานอย่างจริงจัง และหนักแน่นให้มีจิตสำนึกรับรู้ความหมายและความสำคัญของคุณธรรมโดยปราศจากการบังคับ มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติจริยธรรมจะไม่ได้ผล

สำหรับการส่งเสริมด้านศีลธรรมและจริยธรรม รัฐบาลได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 41) แนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครู เพื่อให้ได้คนดี คนเก่ง มาเป็นครู โดยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน

การพัฒนาประเทศชาติให้ประสบผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ในแผนพัฒนาประเทศ จะไม่สำเร็จเลย หากไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ผู้วิจัยเห็นความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันกำลังมีการส่งเสริมและจัดตั้งขึ้นตามตำบล อำเภอ จังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศโดยความรับผิดชอบและการให้การสนับสนุนโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุมีรูปแบบการจัดการเรียนเฉพาะตัว มีความแตกต่างจากรูปแบบการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้วิจัยต้องการที่จะทราบแนวทางในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละแห่งของจังหวัดเลยและต้องการพัฒนารูปแบบแนวทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นวัยที่มีความใกล้ชิดกับวัดและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาประสิทธิภาพแนวทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โรงเรียนผู้สูงอายุ

ในจังหวัดเลย เพื่อให้ผู้สูงอายุพัฒนา เปลี่ยนแปลง วางตัวให้เป็นคนปู คนย่า ที่น่าเคารพนับถือ เข้าใจ บุตรหลาน เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดึงศักยภาพของตนเองไป ช่วยชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษา ควบคู่กับคุณธรรมและเน้นการปฏิบัติจริงตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีรูปแบบ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนารูปแบบให้ได้มาตรฐานเดียวกันอย่างต่อเนื่อง ถ้าไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงรับทราบถึงปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามาเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างไร ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะโรงเรียนผู้สูงอายุ ในเขตจังหวัดเลย ซึ่งเริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนและมีกลุ่มผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงได้ มีแนวคิดในการทำวิจัยเรื่องนี้

ตามหลักยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ได้ให้ความสำคัญ กับการพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นคนเก่ง คนดี มีระเบียบวินัย รู้หน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การเสริมสร้างความ เข้มแข็งของกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว องค์กรทางศาสนา องค์กรส่วน ท้องถิ่น ภาคเอกชน สื่อมวลชนและประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพลังปัญญา ศีลธรรมและ วัฒนธรรมของคนไทย รวมทั้งพัฒนาการบริหารจัดการหลักประกันทางสังคมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมประชาชนทุกคน และพัฒนาระบบโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคน ยากจนและผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม และพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ตลอดจน เสริมสร้างสภาพแวดล้อมและพัฒนากลไกที่ทำให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหายาเสพติดและปัญหาอาชญากรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักการ บริหารงานทางพุทธศาสนาได้ยกเอาหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตโดย ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) โดยไม่เคร่งครัดจนเกินไปและไม่ย่อหย่อนจนเกินไป แต่ให้ใช้หลักการ ดำเนินโดยทางสายกลางในการบริหารงานในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาศัยหลักจริยธรรม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคมอย่างแท้จริงต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม พัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนผู้สูงวัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น เพื่อแบ่ง เบาและลดภาระของสังคมในการดูแลผู้สูงวัย ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารเป็นแกนความรู้ที่ผู้สูงวัย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ในครอบครัวและชุมชน

1.2 ปัญหาวิจัย

รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1.3.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1.3.3 เพื่อประเมินผลทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 **รูปแบบการจัดกิจกรรม** หมายถึง รูปแบบที่จะนำไปสู่การเรียนรู้โดยอาศัยกิจกรรม เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา การเรียนการสอนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลทางด้านธรรมะ และการจัดกิจกรรมด้านศาสนาในวันสำคัญหรือกิจกรรมที่กำหนดจัดขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ ได้แสดงออกด้านพฤติกรรม การกระทำและสามารถขยายผลสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนา แนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ การนำเอาข้อ มูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบการจัดกิจกรรม โครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบการจัดกิจกรรมและมีการประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง

1.4.2 **การเรียนรู้พระพุทธศาสนา** หมายถึง การเรียนและการสอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสอนและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอน เช่น มีครูหรือวิทยากรให้การแนะนำและการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีการส่งเสริมกิจกรรมให้สามารถค้นพบวิธีการแก้ปัญหาชีวิตด้วยตนเองโดยอาศัยธรรมะทางพระพุทธศาสนา มีการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้ผู้สูงอายุได้มีอิสระในการเลือกกิจกรรมที่ต้องการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่น เลือกศึกษาเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

ศาสนพิธี การสวดมนต์ เป็นต้น ตลอดถึงการจัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสม

1.4.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา หมายถึง การกำหนดแผนผังมโนทัศน์ของการกระทำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตนเองอย่างเป็นระบบและสามารถพัฒนาตนเองตามกรอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่มีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

1.4.4 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

1.4.5 โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย หมายถึง สถานศึกษาที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1.5.1 ด้านพื้นที่การวิจัย

- 1) โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
- 2) โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
- 3) โรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

1.5.2 ด้านเนื้อหาในการวิจัย

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary) คือข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นและความต้องการของนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ต้องการศึกษาหรือเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างแบบปลายเปิด ให้นักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเองในประเด็นต่าง ๆ และเมื่อได้ข้อมูลต่าง ๆ แล้ว นักวิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์และประมวลเข้าเป็นหมวดหมู่ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 หัวข้อ คือ 1) ศาสนพิธี 2) การสมาทานอุโบสถศีล 3) จิตภาวนา และ 4) พรหมวิหาร 4 จากนั้นนักวิจัยได้สร้างแบบสอบถามกึ่งมีโครงสร้างเพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยนักวิจัยและทีมวิจัยทำการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง ได้แก่ (1) ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง (2) ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติและมีประโยชน์อย่างไร (3) ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตภาวนาอย่างไร (4) หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจหรือหลักธรรมที่ท่านสนใจมีอะไรบ้าง (5) กิจกรรม

ด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมีรูปแบบอย่างไร (6) การสมานาถอุโบสถศีลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร (7) กิจกรรมค่ายจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร (8) หลักพรหมวิหารธรรมที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร และ (9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ ข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวม และเรียบเรียงไว้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ เช่น จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม จิตวิทยาสังคม ธรรมเทศนา พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม พุทธธรรม: ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ธรรมวิภาคประยุทธ์ ศาสนาและเยาวชน จิตวิทยาสังคม จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหอสมุด หอสมุด สำนักวิทยบริการต่าง ๆ และการดาวน์โหลดจากฐานข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลที่ทำให้ความรู้ใหม่ ๆ จากอินเทอร์เน็ต

1.5.3 ด้านกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิง อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่ลงทะเบียนเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้และไม่มีปัญหาด้านการสื่อสาร มีที่อยู่อาศัยในเขตอำเภอเมืองเลย จำนวน 12,470 คน โดยทำการสุ่มคัดเลือกแบบเจาะจงและได้กลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 60 คน จากโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 แห่งในจังหวัดเลย

1.5.4 ด้านขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) นักวิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัย (Research: R1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Analysis: A)

ระยะที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การออกแบบและพัฒนา (Design and Development: D and D) และหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ระยะที่ 3 การวิจัย (Research: R2) โดยการนำไปใช้ (Implementation: I) การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนา (Development: D2) โดยการประเมินผล (Evaluation: E) และปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้ทราบถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ซึ่งจะเป็นรูปแบบที่นำไปใช้ในการพัฒนาผู้สูงอายุโดยเฉพาะกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา

1.6.2 ได้รูปแบบกิจกรรมและผลการประเมินกิจกรรมที่ผ่านการพัฒนาสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1.6.3 ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมและเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ มีความเข้าใจเนื้อหาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

1.6.4 ได้องค์ความรู้ในการพัฒนาสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย เพื่อเป็นการทำความเข้าใจและเชื่อมโยงไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 2.3 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
- 2.4 สภาพพื้นที่ที่ทำการวิจัย
- 2.5 โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.1.1 ความหมายและความสำคัญ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Elderly หรือ Ageing ในประเทศไทยได้บัญญัติขึ้นโดย พ.ร.บ. อรรถสิทธิ สวัสดิการ เมื่อปี 2506 เนื่องจากที่ประชุมของผู้สูงอายุเห็นว่าความแก่ หนุม ชรา ไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัดและเครื่องขีดค้นกับทั้งไม่สมควรใช้คำว่าผู้ชรา เพราะจะทำให้รู้สึกหดหู่ จึงให้ใช้คำว่า ผู้สูงอายุ ตั้งแต่นั้นมาโดยให้หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีความเสื่อมของร่างกายตามสภาพ มีกำลังถดถอยเชื่องช้าหรือเป็นผู้ที่มีโรคสมควรจะได้รับการช่วยเหลืออุปการะ (สุพัตรา สุภาพ, 2543: 48)

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง แบ่งผู้สูงอายุเป็น 2 กลุ่มคือ ผู้สูงอายุตอนต้น และผู้สูงอายุตอนปลาย โดยที่ผู้สูงอายุตอนต้นมีอายุ 60-69 ปี และผู้สูงอายุตอนปลาย หมายถึงบุคคลที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป (ฉนวนวรรณ สุวรรณโฮม, 2555: 4) ขณะที่ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (2553: 1) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า บุคคลที่มีสัญชาติไทย และมีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เช่นเดียวกับ วิไลวรรณ ทองเจริญ (2554: 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความสูงอายุเป็นกระบวนการ สากลที่เริ่มต้น ตั้งแต่เกิด ความสูงอายุที่กำหนดโดยจำนวนปี (Chronological age) นิยมใช้ในการกำหนดการเกษียณอายุหรือหยุดจากงาน โดยประเทศไทยใช้ อายุ 60 ปีสำหรับประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ใช้อายุ 65 ปีขึ้นไปเป็นเกณฑ์ในการเรียก “ผู้สูงอายุ”

(คณะทำงานจัดทำรายงาน, 2559) กล่าวโดยสรุปว่าผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่สามารถพูดคุยได้รู้เรื่องอ่านออกเขียนได้โต้ตอบได้ด้วยตนเองไม่เป็นผู้พิการ และทำงานอยู่ในสถานประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร ช่วงวัยของผู้สูงอายุสามารถแบ่งได้ 4 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงไม่ค่อยแก่ คืออายุประมาณ 60-69 ปีเป็นช่วงที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับภาวะเกษียณอายุ สูญเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน รายได้ลดลง สูญเสียคนรอบข้าง เป็นช่วงที่ผู้สูงอายุควรเข้ากลุ่ม หรือเข้าสังคมเพื่อทำกิจกรรมให้มาก เพื่อชดเชยกิจกรรมที่เคยทำ 2) ช่วงแก่ปานกลาง อายุประมาณ 70-79 ปี เป็นช่วงที่คนเริ่มเจ็บป่วย สมาชิกในครอบครัวที่มีอายุใกล้เคียงกันเริ่มตายจากไปมากขึ้น ผู้สูงอายุในช่วงนี้จะเข้ากลุ่มสังคมกับคนอื่นน้อยลง ไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมในครอบครัวและสังคม ต้องการความสงบ 3) ช่วงแก่จริง อายุประมาณ 80-90 ปี เป็นช่วงวัยที่ต้องการความช่วยเหลือจากคนรอบข้างมากกว่าวัยอื่น เริ่มนึกถึงอดีตมากขึ้น ต้องการความเป็นส่วนตัว แต่ยังต้องการสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นสมรรถภาพด้านต่าง ๆ 4) ช่วงแก่มาก ๆ อายุประมาณ 90-99 ปี ผู้สูงอายุมีจำนวนน้อยที่จะอายุถึง 90 ปี เป็นช่วงที่มีปัญหาสุขภาพมาก ต้องทำกิจกรรมที่ตนเองพอใจและอยากทำ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ผ่านทั้งเรื่องดีและไม่ดีมากมาย เป็นช่วงที่ต้องการความสุขสงบพอใจในตนเอง (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549)

จากการประชุมวิชาการด้านผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติในองค์การ สหประชาชาติ ในปี ค.ศ.1995 United Nation Conference on Aging ใช้คำว่า “Older Person” สำหรับ เรียกผู้สูงอายุ และได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยพิจารณาจากกระบวนการทางชีววิทยาที่เป็นช่วงสุดท้ายของวัฏจักรชีวิตของคนเรา โดยเฉพาะในระยะ 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 ของช่วง อายุของคนเรา จะมีความสูญเสียทางจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมมากที่สุด (United Nation, 1995: 2 – 3) World Health Organization หรือ WHO ใช้คำว่า “elderly” สำหรับเรียกผู้สูงอายุและได้รับความหมายว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เช่นเดียวกับความหมายขององค์การสหประชาชาติ และได้แบ่งช่วงของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงที่หนึ่ง เรียกว่า “The elderly” เป็นช่วงอายุระหว่าง 60- 75 ปีช่วงที่สอง เรียกว่า “The old” หมายถึง ช่วงอายุระหว่าง 76-90 ปี และช่วงสุดท้าย เรียกว่า “The very old” หมายถึง ช่วงอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป (Cavanaugh, 1997 อ้างถึงใน ธารธร ดวงแก้ว และหิรัญญา เดชอุดม, 2550: 11)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2550) ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีเกณฑ์อายุ 60 ปี เป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่มีความเสื่อมหรือเป็นวัยแห่งเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งแต่ละคน ปรากฏอาการเสื่อมตามสภาพ เป็นผู้สมควรให้การอุปการะให้การช่วยเหลือในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

สมประสงค์ พันธุประยूर (2538) ให้ความหมายของผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตามปฎิทินที่มีอายุแท้จริง นับตั้งแต่เกิดมาจนถึงเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันหรือผู้ที่มีอายุทางชีววิทยาเป็นช่วงอายุ

ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอวัยวะต่างๆในร่างกายที่ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม และผู้ที่มีอายุทางจิตวิทยาซึ่งจะแสดงถึงวุฒิภาวะ

ฉะนั้น ความสูงอายุ (Aging) หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายในช่วงอายุ ของมนุษย์ และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดอายุขัยของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ประเทศไทยกำหนดให้บุคคลที่มี อายุ 60 ปีขึ้นไป ถือเป็นผู้สูงอายุ และถือเป็นเกณฑ์ที่ใช้สำหรับในการปลดเกษียณอายุราชการด้วย ความ สูงอายุเมื่อเกิดกับผู้ใดจะมีลักษณะดังนี้ (เสาวลักษณ์ แยมตรี ชุมพล พลนรา และอานนท์ แยมตรี, 2542: 4)

1. ผิวหนังเหี่ยวย่น ผมหงอก ฟันโยก ผู้หญิงหมดประจำเดือน และมีความเสื่อมโทรมปรากฏให้เห็น โดยทั่วไป

2. มีความรู้สึกเรี่ยวแรงอ่อนลง เหนื่อยง่าย มองภาพไม่ชัด หูตึง รับรส กลืนน้อยลง ความจำเสื่อม เรียนรู้สิ่งใหม่ได้ช้า ขาดความคล่องแคล่ว การทำงานลดลง เจ็บป่วยง่าย

3. ขาดความมั่นใจในตนเอง วิตกกังวลง่าย หงอยเหงา ใจน้อย บางครั้งซึมเศร้า แยกตัวหรือบางคน อาจพูดมาก เพ้อเจ้อ

สุรกุล เจนอบรม (2541: 6-7) ได้กำหนดการเป็นบุคคลสูงอายุไว้ว่าบุคคลผู้จะเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุ มี เกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันโดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) จากจำนวนปีหรืออายุที่ ปรากฏจริงตามปฏิทินโดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย

2. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี

3. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Aging) จาก กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้และเรียนรู้ที่ถดถอยลง

4. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) จากบทบาทหน้าที่ทาง สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล ตลอดจนความรับผิดชอบในการ ทำงานลดลง

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544: 10 – 11) ได้เสนอข้อคิดเห็นของบาร์โรและสมิธ (Barrow and Smith) ว่า เป็นการยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ แต่สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

1. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากงานเช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ 60 ปี แต่ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดอายุ 65 ปี เป็นต้น

2. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดตามเกณฑ์ทาง สรีรวิทยาหรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกันในวัยสูงอายุ อวัยวะต่าง ๆ ใน ร่างกาย จะทำงานน้อยลงซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคลบางคนอายุ 50 ปี ฟันอาจจะหลุดทั้งปากแต่บางคนอายุถึง 80 ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

3. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนดตามเกณฑ์ความสามารถ ในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุด ในผู้ที่สูงอายุคือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพ เช่นนี้

4. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดความคิดที่ผู้สูงอายุมอง ตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักจะเกิดความคิดว่า “ตนเองแก่ อายุมากแล้ว” และส่งผลต่อ บุคลิกภาพทางกาย ความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตประจำวันสิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลง ไปตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึด ความสามารถในการ ประกอบอาชีพโดยใช้แนวความคิด จากการเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกาย และจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้น บุคคล ที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึงบุคคลที่มีวัย เกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

6. ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็น การกำหนด โดยยึดตามสภาพร่างกาย และจิตใจ ผู้สูงอายุจะเผชิญกับสภาพโรคร้ายไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพทางร่างกาย และอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้าน สังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความกดดัน ทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักพบกับผู้มีอายุระหว่าง 60-65 ปี ขึ้นไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่มีการเปลี่ยนแปลงของ ร่างกายและ จิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรมทางอาชีพที่ลดลง มีบทบาท ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไป เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ และความเจ็บป่วยมากขึ้น มีความ ต้องการทางด้านจิตใจ และการเอาใจใส่ ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

ดังนั้น ในสังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจึงมีความต้องการ ที่แตกต่าง จากช่วงวัยอื่น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และบทบาททางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป การดำเนินชีวิต และกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป การเข้าสู่วัยสูงอายุในบางครั้ง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการรองรับให้แก่ผู้สูงอายุ

ภาวะผู้สูงอายุเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคม ที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เป็นการสูญเสียอย่างค่อยเป็นค่อยไปจะมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีความต่อเนื่องอยู่เรื่อย ๆ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ได้แก่

1.1.1 ผิวหนัง ลักษณะผิวหนังของผู้สูงอายุจะมีการเสื่อมของต่อมไขมันและจำนวนเนื้อเยื่อ ทำให้ผิวหนังแห้ง ตกกระ และเหี่ยวย่น รวมไปถึงชั้นของผิวหนังจะบางลงทำให้เกิดแผลได้ง่าย ต่อมเหงื่อทำงานลดลงทำให้การหลั่งเหงื่อน้อยลง และเล็บจะมีการเจริญเติบโตลดลงถึง 50%

1.1.2 กล้ามเนื้อชนิดลายจะลดจำนวนลงและมีเซลล์ไขมันเข้าไปแทรกในเซลล์ กล้ามเนื้อมากขึ้นทำให้ความแข็งแรงของ กล้ามเนื้อลดลง

1.1.3 กระดูกมักจะเปราะแตกหักได้ง่ายเนื่องจากผู้สูงอายุมักจะมีการสูญเสียแคลเซียมทำให้มีการหลั่งฮอร์โมนเอสโตรเจนน้อยลง

1.1.4 เส้นเลือด ผู้สูงอายุจะมีผนังเส้นเลือดแข็งตัวและหนาขึ้นทำให้รูเส้นเลือดแคบลง ส่งผลให้การไหลเวียนไม่ดีและทำให้เกิดเส้นเลือดดำโป่งพอง

1.2 การเปลี่ยนแปลงด้านกล้ามเนื้อและกระดูกโครงร่าง มีผลทำให้ผู้สูงอายุมีความผิดปกติ โรคที่พบส่วนใหญ่คือ เกาต์ กระดูกพรุน กระดูกผุ และกระดูกข้ออักเสบ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ที่เกิดขึ้นในทุกๆระบบหน้าที่ของร่างกาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลง ของอวัยวะและระบบต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ มีดังนี้

1.2.1 ระบบผิวหนัง ผิวหนังบางลง เซลล์ผิวหนังมีจำนวนน้อยลง เซลล์ที่เหลืออยู่เจริญช้าลงทำให้การหายของแผลช้าลง การทำงานของตัวรับการกระตุ้นที่ผิวหนังและการไหลเวียนโลหิตส่วนปลายลดลง จึงทำให้เกิดแผลและอุบัติเหตุที่ผิวหนังได้ง่าย ผิวหนังขาดการตั้งตัว ไขมันใต้ผิวหนังลดลงที่บริเวณใบหน้าและ หลังมือ แต่เพิ่มขึ้นบริเวณหน้าท้องและต้นขา รวมทั้งการกดทับเส้นเลือดฝอยใต้ผิวหนังจะหนา การซึมผ่านของออกซิเจน อาหารเข้าสู่เซลล์เนื้อเยื่อต่ำ ความแข็งแรงของผิวหนังลดลง ผมและขนมีจำนวนน้อยลงเมลานินซึ่งผลิตจากเซลล์สร้างสีของผมลดลง ทำให้ผมและขนทั่วไปสีจางลงกลายเป็นสีขาวหรือสีเทา เส้นผมร่วงและแห้งง่าย เนื่องจากการไหลเวียนโลหิตบริเวณศีรษะลดลง (Squire)

1.2.2 ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก จำนวนและขนาดเส้นใยของกล้ามเนื้อลดลง มีเนื้อเยื่อเกี่ยวพันเข้ามาแทนที่มากขึ้น มีผลทำให้ความแข็งแรงและความว่องไวในการเคลื่อนที่ของร่างกายลดลง ประสิทธิภาพการทำงานของเอนไซม์ในกล้ามเนื้อลดลง เซลล์กระดูกลดลง แคลเซียมสลายออกจากกระดูกมากขึ้นและไปเกาะบริเวณกระดูกอ่อน เช่น ขาโยค ทำให้การเคลื่อนไหวของกระดูกลดลง ทำให้กระดูกผู้สูงอายุ เปราะและหักง่าย แม้ว่าจะไม่ได้รับอุบัติเหตุ ความยาวของกระดูกสันหลังลดลงและพุงมากขึ้น เพราะหมอนรอง กระดูกบางลง ทำให้เกิดหลังค่อมและเอียงมาก

ขึ้นความสูงลดลง 2 นิ้วจากอายุ 20-70 ปี (1.2 เซนติเมตรทุก 20 ปี) ความยาวของกระดูกยาวคงที่ แต่ภายในจะกลวงมากขึ้น การทรงตัวไม่ดี ไม่กระฉับกระเฉง ความสามารถในการดูแลตนเองและการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันจึงลดลง กระดูกอ่อนบริเวณข้อต่อต่าง ๆ เสื่อมมากขึ้นตามอายุ น้ำไขข้อลดลง เป็นสาเหตุทำให้กระดูกเคลื่อนที่มาสัมผัสกัน เกิดข้ออักเสบและติดเชื้อง่าย

1.2.3 ระบบหัวใจและหลอดเลือด ใน กล้ามเนื้อหัวใจฝ่อลีบ มีเนื้อเยื่อพังผืดไขมัน และสารไลโปฟุส ซิน มาสะสมภายในเซลล์มากขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ลิ้นหัวใจแข็ง และหนาขึ้น มีแคลเซียม มาเกาะมากขึ้น ทำให้การปิดเปิดของลิ้นหัวใจไม่ดี เกิดภาวะลิ้นหัวใจรั่วและตีบได้ ผนังหลอดเลือดหนาและมี ความยืดหยุ่นน้อยลงเพราะมีเส้นใยคอลลาเจนมากขึ้น เกิดภาวะหลอดเลือดแดงแข็งตัว ความแรงของชีพจร ลดลง กล้ามเนื้อหัวใจทำงานเพิ่มขึ้น และต้องการออกซิเจนเพิ่มขึ้น

1.2.4 ระบบทางเดินหายใจ หลอดลมและหลอดลมมีขนาดใหญ่ขึ้น ความยืดหยุ่นของเนื้อเยื่อ ปอดลดลงเพราะมีเส้นใยอีลาสตินลดลง ความแข็งแรงและการหดตัวของ กล้ามเนื้อที่ช่วยในการหายใจเข้าออก ลดลง เนื้อหุ้มปอดแห้งทึบ ทำให้ปอดขยายและหดตัวได้น้อยลง การระบายอากาศหายใจลดลง ถุงลมมีจำนวน ลดลง ถุงลมที่เหลือจะมีขนาดใหญ่ขึ้น ผนังถุงลมแตกง่าย เกิดโรคถุงลมโป่งพองง่าย หลอดลมแข็งขาดความ ยืดหยุ่น ทำให้หายใจหอบเหนื่อยได้ง่าย

1.2.5 ระบบทางเดินอาหาร การผลิตเอนไซม์ และลดลง 1 ใน 3 ทำให้การย่อยแบ่ง และน้ำตาลใน ปากลดลง ความรู้สึกหิวอาหารน้อยลงเนื่องจากการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหาร ลดลง การผลิตน้ำย่อย กรด เกลือและเอนไซม์ต่าง ๆ ในกระเพาะอาหารลดลง การดูดซึมแคลเซียม และธาตุเหล็ก วิตามินบี 2 ลดลง ผู้สูงอายุเกิดโรคกระดูกผุและโลหิตจางได้ง่าย การเคลื่อนไหวของ ลำไส้เล็กและลำไส้ใหญ่ลดลง ประกอบกับการหดตัวของ กล้ามเนื้อหน้าท้องลดลง และผู้สูงอายุชอบรับประทานอาหารอ่อน ย่อยง่ายที่ไม่มีกาก จึงเป็น เหตุให้เกิดภาวะท้องผูก ทำให้เบื่ออาหาร ท้องอืดง่าย ตับมีความสามารถในการทำลายพิษลดลง จึงเกิดพิษของ ยาได้ง่ายในผู้สูงอายุ ปริมาณน้ำดีลดลง รวมทั้งมีความหนืดเพิ่มขึ้นตามอายุ มีผลทำให้เกิดนิ่วในถุงน้ำดีได้ง่าย ตับอ่อนทำหน้าที่เสื่อมลง ผลิตอินซูลินได้น้อย และที่ผลิตมานั้น มีประสิทธิภาพในการนำน้ำตาลเข้าสู่เนื้อเยื่อต่ำ ทำให้น้ำตาลที่เหลือถูกสะสมเป็นไขมันส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งจะคงอยู่ในกระแสเลือดและมีบางส่วนเท่านั้น ที่ถูกขับออก ผู้สูงอายุจึงเป็นเบาหวานอย่างอ่อนได้หรือมีแนวโน้มที่จะเป็นเบาหวานได้ง่ายกว่าวัยหนุ่ม-สาว

1.2.6 ระบบทางเดินปัสสาวะ อัตราการกรองของไตลดลง ทำให้การดูดกลับของสารต่าง ๆ น้อยลง ทำให้ปัสสาวะเจือจางมากขึ้น ความถ่วงจำเพาะของปัสสาวะลดลงทำให้การถ่ายปัสสาวะไม่ดี กล้ามเนื้อกระเพาะปัสสาวะอ่อนกำลังลง จึงมีปัสสาวะตกค้างอยู่มากมายหลังถ่ายปัสสาวะแต่ละครั้งมีผลทำให้ ผู้สูงอายุปัสสาวะบ่อย นอกจากนี้ผู้สูงอายุชายมีต่อมลูกหมากโต ทำให้

ปัสสาวะได้ลำบาก ผู้หญิงกลั้นปัสสาวะ ไม่อยู่ เพราะกล้ามเนื้ออุ้งเชิงกรานหย่อน โดยเฉพาะในหญิงที่คลอดบุตรมาแล้วหลายคน

1.2.7 ระบบสืบพันธุ์ ผู้สูงอายุชายลูกอัณฑะเหี่ยวเล็กลงและผลิตเชื้ออสุจิได้น้อยลง ขนาดและรูปร่างของเชื้ออสุจิเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการผสมกับไข่ลดลง ความหนืดของน้ำเชื้อลดลง ไขมัน บริเวณใต้หัวหน่าวและขนลดลง ผู้สูงอายุหญิงรังไข่จะฝ่อเล็ก มดลูกมีขนาดเล็กลง เยื่อบุภายในมดลูกบางลง มีเนื้อพังผืดมากขึ้น ปากมดลูกเหี่ยวและมีขนาดเล็กลง รอยย่นและความยืดหยุ่นทางช่องคลอดเล็กลง ทำให้เกิด ความรู้สึกเจ็บในระหว่างร่วมเพศและความรู้สึกทางเพศลดลง ช่องคลอดสีขาวซีด เพราะมีเลือดมาเลี้ยงน้อยลง ภายในช่องคลอดมีความเป็นด่างมากขึ้น ทำให้เกิดการอักเสบและติดเชื้อได้ง่าย

1.2.8 ระบบต่อมไร้ท่อ น้ำหนักของต่อมใต้สมองลดลง 20 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อเยื่อเกี่ยวพันเข้ามา แทนที่มากขึ้น การไหลเวียนเลือดที่ต่อมใต้สมองลดลง การผลิตฮอร์โมนรังไข่เพิ่มขึ้นในผู้หญิง แต่คงที่และ เพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ในผู้ชาย ส่วนการผลิตฮอร์โมนอื่นอาจคงที่หรือลดลง

1.2.9 ระบบประสาทและประสาทสัมผัส ประสิทธิภาพการทำงานทางสมองและประสาทอัตโนมัติลดลง ความเร็วในการส่งสัญญาณประสาทลดลง ทำให้ความไวและความรู้สึกตอบสนองต่อปฏิกิริยาต่าง ๆ ลดลง การเคลื่อนไหวและความคิด เชื่องช้า บางครั้งอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทำงานได้ไม่ สัมพันธ์กัน อาจทำให้เกิดอันตรายและอุบัติเหตุได้ง่าย ความจำเสื่อม โดยเฉพาะความจำเรื่องราวใหม่ แต่ สามารถจำเรื่องราวเก่า ๆ ในอดีตได้ดี โดยความจำเสื่อมจะเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยในช่วงอายุ 60-70 ปีและค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามอายุ การเรียนรู้และความจำ ผู้สูงอายุจะมีปัญหาเกี่ยวกับความจำ เมื่ออายุ 70 ปีขึ้นไป โดยความจำ ประกอบด้วยความจำในอดีต (Remote memory) คือความจำเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา ความจำในเรื่อง ปัจจุบัน (Recent Memory) เป็นความจำในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เรื่องราว ประสบการณ์ หรือข้อมูลที่ได้รับในรอบ 24 ชั่วโมง ความจำเฉพาะหน้า (Immediate Memory) เป็นการจดจำเรื่องที่เกิดขึ้นในทันที ช่วงระยะเวลาอันสั้น (ตัวเลข 5-7 หลัก) ความสามารถในการเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ลดลงต้องอาศัยเวลานานในการเรียนรู้ สามารถทำงานที่มีประสบการณ์มาแล้วได้ดี ความกระตือรือร้นลดลง แบบแผนการนอนเปลี่ยนแปลง เวลา นอนน้อยลง เวลาตื่นมากขึ้น

1.2.10 รูม่านตาเล็กลง ปฏิกิริยาตอบสนองทางม่านตาต่อแสงลดลง ทำให้การปรับตัวสำหรับการ มองเห็นในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ดี ความไวในการมองตามภาพลดลง ความสามารถในการเทียบสีลดลง ทำให้แยกสี ที่คล้ายกันได้ยากขึ้น การผลิตน้ำตาลดลง ทำให้ตาแห้งและเกิดการระคายเคืองต่อเยื่อบุตาได้ง่าย

การได้ยินลดลง มีอาการหูตึงมากขึ้น ระดับเสียงสูงจะสูญเสียการ ได้ยินมากกว่าระดับเสียงต่ำ จึงเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุเป็นคนแยกตัว ข้างสงสัยและวาดระแวงในสิ่งต่าง ๆ

การรับกลิ่นไม่ดี เพราะมีการเสื่อมของเยื่อบุโพรงจมูกและกระเปาะรับกลิ่นในสมอง ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถรับกลิ่นที่อาจก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น กลิ่นก๊าซรั่ว กลิ่นไฟไหม้ การรับรสของลิ้นเสียไป เนื่องจากต่อมรับรสมีจำนวนลดลง โดยเฉพาะต่อมรับรสหวาน จึงเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุรับประทานอาหารรสจัดมากขึ้น หรือรับประทานอาหารไม่อร่อย เกิดภาวะเบื่ออาหาร การรับรู้สัมผัสต่อสิ่งต่าง ๆ ลดลง การรับความรู้สึกเจ็บปวด ทั้งภายในและภายนอกร่างกายลดลง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดอันตรายได้ง่ายโดยไม่มีการเตือน

เมื่อสภาพร่างกายเสื่อมโทรมลง ทำให้ผู้สูงอายุที่แข็งแรงมาตลอดมีโอกาสเป็นโรคต่าง ๆ ได้ มากขึ้นกว่าผู้ที่มีอายุน้อย เช่น โรคปอดบวม ปอดอักเสบ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ความผิดปกติของหลอดเลือดในสมอง โรคกระดูกพรุน เป็นต้น นอกจากนั้น เนื่องจากความเสื่อมของการมองเห็น การได้ยินและการเคลื่อนไหวที่ไม่สัมพันธ์กัน ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และอุบัติเหตุ เพียงเล็กน้อยก็อาจไปทำให้เกิดอันตรายแก่กระดูก หลอดเลือด หรือเส้นประสาททำให้เกิดความพิการติดตาม มาอีกด้วย

ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยมักจะมีหลายโรค (Multiple Pathology and Diseases) และมีการแสดงของโรคที่แตกต่างจากที่พบในผู้ป่วยวัยผู้ใหญ่ทั่วไป เช่น เป็นปอดบวมแต่อาการแสดงของปอดไม่ชัดเจน กลับมีอาการซึม สับสน เมื่อมีหลายโรคก็มักจะไต่ยาพร้อม ๆ กันหลายชนิด ทำให้ร่างกายได้รับผลจากฤทธิ์ข้างเคียงของยาต่าง ๆ เข้าไปอีกนอกจากนั้นเมื่อผู้สูงอายุเจ็บป่วย หรือกระดูก กล้ามเนื้อได้รับ ภัยอันตราย ก็จะมีฟันร่วงและหายใจมีปัญหาอื่น ๆ ตามมา

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน ร่างกายและสังคม การแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกของสภาพอารมณ์และจิตใจของผู้สูงอายุนั้นขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์และลักษณะพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตและบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล โดยทั่วไป แล้วสภาพความเสื่อมทางอารมณ์และจิตใจ มักจะเกิดควบคู่กันกับการเปลี่ยนแปลงหรือความเสื่อมทางด้าน ร่างกายประกอบกับการต้องสูญเสียบทบาท ตำแหน่งหรือหน้าที่ทางสังคม เช่น การเกษียณอายุหรือการเคย เป็นผู้เป็นที่พึ่งของลูกหลาน กับต้องเปลี่ยนสภาพมาเป็น ผู้พึ่งพาลูกหลานแทน การต้องสูญเสียสิ่งที่รักหรือ บุคคลอันเป็นที่รัก รวมถึงการขาดการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัว หรือทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง จึงทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ (เดมคักดี คทวนิช, 2550) ประกอบกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ได้แก่ ความจำ เขavnปัญญา การเรียนรู้ บุคลิกภาพ และความเจ็บปวด เดียวดาย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

ความจำ ความจำเสื่อมถอยลงเป็นปรากฏการณ์เบื้องต้นของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ วัยสูงอายุ ความจำต่อสิ่งใหม่ ๆ มีน้อย กระบวนการจำมีเพียงระยะสั้น มักลืมเหตุการณ์ปัจจุบัน

หรือเหตุการณ์ที่เพิ่ง เกิดขึ้นได้ง่าย แต่พบว่าจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดี การมีชีวิตอยู่กับอดีตและความหลังเป็นสิ่งปกติวิสัยในผู้สูงอายุ

เขavnปัญญา ความรวดเร็วของการใช้ความคิดลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น แต่ความแม่นยำยังคงมีเท่า ๆ กับคนหนุ่มสาว ถ้าให้เวลามากขึ้นผู้สูงอายุสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นหรือใช้วิจารณญาณได้ดีใน สถานการณ์ที่ต้องอาศัยความสุขุม จากประสบการณ์และความรู้อันได้รับการสะสมมาเป็นระยะเวลาาน ส่วนความสามารถในการคำนวณวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ อาจลดลง แต่ความรู้สึกรู้สึกทั่วไปและที่เกี่ยวกับภาษา ยังคงมีอยู่ กระทั่งในบั้นปลายของชีวิต

การเรียนรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความทรงจำ ซึ่งมักจะลดน้อยลงในวัยชรา การรับรู้และการเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ในบริบทของชีวิตที่มีความซับซ้อนจะเรียนรู้ได้ยาก เช่น เทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านสารสนเทศ และการขาดแรงจูงใจจะมีผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ในระยะนี้

บุคลิกภาพ ลักษณะและรูปแบบที่เป็นมาแต่ดั้งเดิมของคุณลักษณะทางบุคลิกภาพจะยังคงไว้ แต่ลักษณะเด่นเฉพาะและจะแสดงออกมาในวัยสูงอายุตามอิทธิพลหรือข้อจำกัดทางกายและจิตใจ

ภาวะเหงา เป็นภาวะที่แสดงถึงการขาดการสนองตอบโต้ทางอารมณ์ จากการศึกษาพบว่า ในวัยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 42 เป็นหม้าย ฉะนั้น วัยนี้จะต้องพบกับการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ในช่วงชีวิต คือการสูญเสียคู่สมรส ซึ่งจะสร้างความกระทบกระเทือนใจได้สูงมาก การอยู่อย่างโดดเดี่ยวขาดคู่คิดจะทำให้จิตใจหดหู่ รวมทั้งเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันก็ได้ล้มหายตายจากไปบ้างแล้วที่เหลืออยู่ก็อาจจะขาดการติดต่อเนื่องจาก สุขภาพไม่เอื้ออำนวยในการเดินทาง จึงต้องอยู่อย่างเหงาหงอยก่อให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ในชีวิต มีอารมณ์ ฉุนเฉียว โกรธง่าย สิ้นหวังและอาจเป็นสาเหตุทำให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายยิ่งอ่อนแอลงได้อีก

ความรู้สึกไม่มั่นใจ ขาดเสถียรภาพทางจิตใจ (Insecure) ภาวะไม่มีเสถียรภาพทางจิตใจ เกิด จากการที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านเศรษฐกิจ ด้านความคุ้มครองให้ปลอดภัย ทำให้ผู้สูงอายุหงุดหงิดง่าย โมโหง่าย สะเทือนใจง่าย ด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้กลายเป็นคนหุนหันุนใจน้อย ฉุนเฉียว โกรธง่าย และวุ่นวายในกิจการของผู้อื่น เป็นสาเหตุนำไปสู่การขัดแย้งกับลูกหลานหรือผู้ดูแลได้ ความรู้สึกกลัวตาย ความกลัวตายทำให้ผู้สูงอายุกังวลกับความเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ เกิดขึ้น จึงมักจะต้องพบแพทย์บ่อย ๆ เพราะความกลัวตายนี้ทำให้ผู้สูงอายุหาโรคร้ายไข้เจ็บใส่ตนเอง จนบางครั้งลูกหลานอาจชุ่นเคืองและรำคาญได้

ความรู้สึกหมดหวัง สิ้นหวัง (Helplessness and Hopelessness) เนื่องจากความเสื่อมของ สมรรถภาพ ทางด้านร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุอาจมีความคิดสร้างสรรค์ซึ่งเป็นประโยชน์ให้แก่ลูกหลานให้แก่สังคม อาจกระทำตนให้เป็นประโยชน์ แต่ถูกจำกัดด้วยความเสื่อมถอยทาง

ร่างกายและจิตใจที่ผู้สูงอายุไม่ อาจจะยับยั้งได้ ความรู้สึกหมดหวัง ทำให้เกิดความรู้สึกโกรธตนเอง อาจกลายเป็นภาวะเศร้าได้ในที่สุด ผู้สูงอายุที่ปรับตัวไม่ได้ อาจเกิดปัญหาทางจิตตามมา ซึ่งปัญหาทางจิตในผู้สูงอายุที่พบได้บ่อยคือ ซึมเศร้า ซึ่งอาการซึมเศร้านี้อาจจะเกิดเนื่องจากภาวะทางจิตโดยตรง หรืออาจเกิดเนื่องจากการมีพยาธิสภาพที่สมอง หรือเซลล์สมองเสื่อมร่วมด้วยก็ได้ นอกจากภาวะซึมเศร้าแล้ว โรคอารมณ์แปรปรวนชนิดคลั่ง (Mania และ Bipolar Disorder) ก็พบได้ แต่มักจะมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากผลข้างเคียงของยาบางชนิด หรือเป็นผู้ที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์มาก่อนแล้ว นอกจากนี้การที่ประสาทการรับรู้ของผู้สูงอายุเสื่อม ประกอบกับความไม่สมดุลทางอารมณ์ก็ทำให้เกิดโรคจิตหวาดระแวงได้ โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุ มีผลเกี่ยวเนื่องจากความเสื่อมทางกาย ความสามารถในการปรับตัวปรับใจต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญเสียหรือเหตุการณ์ร้าย ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตตลอดจนภาวะทางเศรษฐกิจ ครอบครั และสิ่งแวดล้อม

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สังคมของมนุษย์มีการอยู่ร่วมกันมีปฏิกริยาโต้ตอบ มีการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นซึ่งกันและกันและมีความรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งเหล่านี้เป็นความต้องการทางสังคม ในผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกัน ผู้สูงอายุต้องการการยอมรับจากสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่ม ในครอบครัวและในสังคมแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเกิดขึ้นความสามารถในการทำกิจกรรมช้าลง เนื่องจาก ความเสื่อมของร่างกายจึงทำให้ผู้สูงอายุถูกจำกัดหรือลดความสำคัญทางสังคม โดยสังคมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะเหลือแค่เพียงครอบครัวและเพื่อนร่วมงานที่มีความสนใจและค่านิยมคล้าย ๆ กัน เท่านั้น พฤติกรรมทาง สังคมของผู้สูงอายุ จะเน้นความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ได้แก่ คู่ครอง บุตรหลาน ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงจำเป็น ที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวจากเป็นผู้เฒ่า หรือหัวหน้าครอบครัว ก็เปลี่ยนมาเป็นที่ปรึกษาของบุตรหลานแทน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมที่มีผลต่อผู้สูงอายุ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและความผูกพันภายในครอบครัว สังคมไทยในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมยุคอุตสาหกรรม เกิดการเคลื่อนย้ายของ กลุ่มผู้ใช้แรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง ทั้งผู้สูงอายุไว้ที่บ้าน ผู้สูงอายุที่เคยใช้ชีวิตที่อบอุ่นในอดีตกับลูกหลานต้องประสบกับปัญหาในการปรับตัว ให้กับสังคมสมัยใหม่ มีการใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังมากขึ้น ก่อให้เกิดความวิตกกังวล หดหู่ น้อยใจ ว้าวุ่นและปัญหาสุขภาพจิตตามมา

2) การสูญเสียบุคคลที่มีความหมายต่อตนเอง วัยผู้สูงอายุ เป็นวัยที่ได้รับการกระทบกระเทือนใจอยู่เสมอ จากการสูญเสียบุคคลใกล้ชิด เช่น คู่ชีวิต ญาติสนิท เพื่อนสนิท ซึ่งการสูญเสียคู่ชีวิตนับเป็นการสูญเสียที่กระทบต่อความรู้สึกของผู้สูงอายุมากที่สุด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

3) การปลดเกษียณหรือออกจากงาน การปลดเกษียณหรือออกจากงาน ถือเป็นภาวะวิกฤตของชีวิต โดยเฉพาะในผู้สูงอายุที่เคยรับ ราชการหรือมีบทบาททางสังคม

ทั้งนี้เพราะเกษียณอายุทำให้ผู้สูงอายุถูกแยกออกจากงาน เพื่อนร่วมงาน บทบาทและหน้าที่ในสังคม ลดลง ตลอดจนเป็นการลดบทบาทการเป็นผู้นำ ผู้หาเลี้ยงครอบครัว ผู้สูงอายุจึงรู้สึกด้อยค่าในตนเอง มีการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมน้อยลง ขาดการพบปะติดต่อกับผู้อื่น พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับบุคคลอื่น และแยกตัวออกจากสังคม

4) การเปลี่ยนแปลงทางขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ในสังคมไทย เปลี่ยนไปในลักษณะ คล้ายกับสังคมตะวันตกมากยิ่งขึ้น เป็นสาเหตุทำให้ผู้สูงอายุต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ มีความขัดแย้งกันระหว่างค่านิยมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในวัยหนุ่มสาวในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุมีการยึดมั่นขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม

อาจกล่าวได้ว่าเมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ รวมทั้งด้านสังคมด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องดูแลและรักษาในสุขภาพ กาย สุขภาพจิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุในด้านร่างกาย ไม่น้อยไปกว่านั้นคือด้าน จิตใจและอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง การต้องการคุณค่าในตัวเอง หรือการต้องการพื้นที่ในการแสดงออกหรือ การดำเนินกิจกรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในปัจจุบันจึงต้อง ดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ในมิติที่หลากหลายด้าน

2.1.2 ปัญหาของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยหนุ่มสาวมีสัดส่วนน้อยลง ทั้งที่ ยังมีหน้าที่การงานอื่นที่ต้องรับผิดชอบทำให้ผู้สูงอายุต้องประสบกับปัญหาต่างๆมากมาย ทั้งทางด้านสุขภาพ กาย สุขภาพจิต ปัญหาทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น ปัญหาดังกล่าววนอกจากกระทบ ต่อผู้สูงอายุโดยตรงแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อถึงชุมชนและสังคม ในภาพรวมที่ต้องให้การดูแลและให้สวัสดิการ ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาพยาบาล การให้สวัสดิการต่างๆอีกมากมาย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ

สมาลี สังข์ศรี และคณะ (2540) ได้ประมวลปัญหาสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ไว้ดังนี้

1. ปัญหาบริการด้านสุขภาพอนามัยและการเกื้อหนุนจากสังคมผู้สูงอายุ และผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุต้องเผชิญกับปัญหาสำคัญคือ ปัญหาสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ แต่ผู้สูงอายุที่มีความเสี่ยงอย่างมากในด้านสุขภาพมีความสามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ในการรักษาพยาบาลได้น้อยมาก รัฐบาลต้องให้ ผู้สูงอายุได้รับความรู้ในการปฏิบัติตนในด้านสุขภาพอนามัย และการรักษาพยาบาลทางการแพทย์เช่นเดียวกับ คนหนุ่มสาว และจะต้องเน้นในเรื่องการป้องกันและดูแลตนเองเพื่อให้มีสุขภาพดีตลอดไปด้วย ซึ่งรัฐจะต้องใช้ งบประมาณเป็นเงินจำนวนมากในการดำเนินงาน ดังนั้นองค์กรด้านศาสนาและสังคมควรมีส่วนช่วยรัฐใน ด้านงบประมาณ

2. ปัญหาความพิการ ผู้สูงอายุจะมีความเสี่ยงที่จะพิการมากเนื่องจากสาเหตุของการที่มีอายุมาก จะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพอ่อนแอ รัฐจะต้องเตรียมการป้องกันและรักษาตลอดจนมีโครงการให้ความรู้แก่ ผู้สูงอายุเพื่อป้องกันอุบัติเหตุและลดอุบัติเหตุของความพิการ รวมทั้งต้องฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ อนามัยสำหรับดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังและพิการด้วย

3. ปัญหาความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ผู้สูงอายุได้รับความกดดันจากสภาพสังคมสมัยใหม่ และการย้ายถิ่นออกของคนหนุ่มสาว เพื่อไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่มีโอกาสดีกว่า ผู้สูงอายุจึงถูก ทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังในท้องถิ่นเดิม และสถานการณ์อาจเลวร้ายหากผู้สูงอายุต้องสูญเสียคู่สมรสไป และต้อง อยู่ตามลำพังซึ่งทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกไม่ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนรวมทั้ง ผู้สูงอายุที่ได้รับบำนาญต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาเงินเพื่อ ปัญหาความยากจน และผลกระทบ ทางลบของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีต่อผู้สูงอายุมีมากขึ้นทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท

4. ปัญหาผู้สูงอายุสตรี โดยสตรีสูงอายุมีแนวโน้มที่จะเป็นหม้ายเนื่องจากคู่สมรสเสียชีวิตก่อน และมีแนวโน้มที่จะหย่าร้างและต้องดำรงชีวิตอยู่ตามลำพังเป็นจำนวนมาก สภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้สตรี ผู้สูงอายุต้องเผชิญปัญหามาก การสมรสใหม่ในสตรีสูงอายุมีเป็นจำนวนน้อย สตรีสูงอายุจึงต้องเป็นภาระพึ่งพิง สมาชิกในครัวเรือนหรือบุคคลอื่นมากโดยเฉพาะในเขตที่สตรีประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจน้อย ผู้ที่ต้องได้รับ ภาระในการดูแลผู้สูงอายุที่เป็นสตรีจึงต้องมีทรัพยากรทางการเงินที่เพียงพอ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) ได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ซึ่งเป็นปัญหาที่ ภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องรีบแก้ไข และให้การช่วยเหลือ ซึ่งผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว มักจะมีปัญหาในลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความเหงา ว้าเหว่ ขาดคนพูดคุย และมีความวิตกกังวล
2. ปัญหาไม่มีคนดูแลเวลาที่เจ็บป่วย
3. ปัญหาการดูแลสุขภาพของตนเองในชีวิตประจำวัน เช่น การบริโภคอาหารและการทำงานบ้าน เป็นต้น
4. ปัญหาทางเศรษฐกิจไม่มีเงินต้องหาเลี้ยงชีพตนเอง
5. ความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะมีลักษณะเฉพาะตัวเนื่องจากมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น ส่งผลให้การจัดบริการใด ๆ ไม่เหมาะสมกับลักษณะที่เป็นรูปแบบตายตัวของแต่ละคนได้ ดังนั้นการสนองความต้องการของคนสูงอายุจึงทำได้ ยากเพราะต้องคำนึงถึงความแตกต่างตามลักษณะสังคมของผู้สูงอายุ

สุพัตรา สุภาพ (2543) กล่าวถึงความ ต้องการของผู้สูงอายุ 2 ประการ คือ

1. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ เป็นความต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ทางด้านการเงินจากบุตรหลานหรือญาติพี่น้องตามอรรถภาพ แต่ถ้ามองในด้านความมั่นคงทางสังคม ภาระ ดังกล่าวจึงต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องมีการและจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุ เช่น การ สงเคราะห์คนชรา การให้บำเหน็จ การให้บำนาญ และการประกันคนชรา เพื่อให้มีรายได้เมื่อถึงภาวะผู้สูงอายุ 2. ความต้องการด้านที่อยู่อาศัย เป็นความต้องการของผู้สูงอายุ ด้านที่อยู่อาศัย เช่น ความ ต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการจะอยู่ในบ้านของตน บ้านของบุตรหลาน ญาติพี่น้อง และสถานสงเคราะห์ทั้งภาครัฐและเอกชน

พิทักษ์นา สุภานุสร (2546) ได้จำแนกความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความต้องการพื้นฐาน เป็นความต้องการสากลของผู้สูงอายุที่ต้องแสวงหาให้ได้มาไม่ว่าจะอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมใด ๆ คนสูงอายุทั่วโลกต่างมีความต้องการด้านจิตใจ กล่าวคือ ผู้สูงอายุพยายามที่จะมีชีวิตให้อยู่ยาวนานเท่านานจนกว่าจะพึงพอใจในสิ่งรอบตัวนั้นจนกว่าจะถึงแก่ความตาย นอกจากนี้ผู้สูงอายุยัง พยายามที่จะรักษาพลัง ศักยภาพทางด้านร่างกายและสมองให้คงอยู่และใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด และผู้สูงอายุ พยายามป้องกันและธำรงไว้ซึ่งสิทธิพิเศษที่เคยเป็นในวัยต้นของชีวิต

2. ความต้องการขั้นสูง เป็นความต้องการที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงง่ายสอดคล้องกับความต้องการทางด้านสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุที่เป็นผลมาจากการขัดเกลาก่อนแบบแผนและ บรรทัดฐานทางสังคม เช่น สังคมตะวันตกมีความต้องการมีงานที่เหมาะสมกับวัย มีรายได้ที่เพียงพอ ค่าใช้จ่าย มีที่พักอาศัย และมีบริการที่รัฐจัดให้ ส่วนสังคมตะวันออกต้องการได้รับการเอาใจใส่ดูแลจาก ครอบครัวและบุตรหลาน

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2534) ได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ความต้องการทางกาย เป็นความต้องการพื้นฐานทั่วไปของบุคคลเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการได้รับการรักษาพยาบาล

2. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่มีความสัมพันธ์กับจิตใจอย่างมากจนแยกกันไม่ได้ เช่น การได้รับการยกย่อง การยอมรับนับถือ และการมีโอกาสได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนา

3. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ เป็นความต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการช่วยเหลือตนเอง เพื่อให้เกิดรายได้ในการเลี้ยงดูตนเอง ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยหนุ่มสาวมีสัดส่วน น้อยลง ทั้งที่ยังมีหน้าที่การงานอื่นที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ผู้สูงอายุต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้ง ทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ปัญหาทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น ปัญหาดังกล่าว นอกจากกระทบต่อผู้สูงอายุ

โดยตรงแล้ว ยังส่งผลกระทบไปถึงชุมชนและสังคมในภาพรวมที่ต้องให้การดูแล และให้สวัสดิการผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาพยาบาล การให้สวัสดิการต่างๆอีกมากมาย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2524) ได้เน้นถึงความต้องการของผู้สูงอายุโดยยึดแนวคิดของคลาร์ค (Clark) พบว่า ผู้สูงอายุต้องการในสิ่งต่อไปนี้

1. ต้องการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
2. ต้องการมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ชุมชน
3. ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
4. ต้องการเข้าร่วมสนุกกับเพื่อนตามปกติ
5. ต้องการการยอมรับนับถือ
6. ต้องการแสดงออกในผลสำเร็จของตน

ศรีทัฬหิ รัตนโกศล (2527) แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัว ผู้สูงอายุที่ถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยวจะขาดความ มั่นคงทางอารมณ์และจิตใจรวมทั้งเศรษฐกิจ จึงต้องหันไปพึ่งการช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรสังคม สงเคราะห์ภายนอกครอบครัว ผู้สูงอายุจึงมีความต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของตนเอง ควบคู่ไปกับการช่วยเหลือจากภายนอกครอบครัว เช่น กลุ่มอาสาสมัคร ทั้องค์การภาครัฐและองค์กร ภาคเอกชน

2. ความต้องการด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะการประกันสังคมประเภทประกันชราภาพ เมื่อเข้าสู่วัยชราและเลิกประกอบอาชีพแล้ว จะได้รับบำนาญชราภาพเพื่อช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมี ความสุขและมั่นคงปลอดภัยตามควรแก่อัตภาพในบั้นปลายชีวิต ไม่เป็นภาระแก่บุตรหลานและสังคม

3. ความต้องการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประเภท ในสังคม สังคมจึงควรให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วม ในการปรับปรุงชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น ให้มีโอกาสได้ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในการพัฒนาตนเอง ในการปรับตัวให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในการปรับปรุง วัฒนธรรมและในการรักษาสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจให้แข็งแรงอยู่เสมอ

4. ความต้องการที่ลดการพึ่งพาตนเองให้น้อยลง หากครอบครัวและสังคมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวและสังคมแล้วจะเป็นการช่วยผู้สูงอายุให้รู้จักพึ่งพาตนเอง ไม่เป็น ภาระแก่สังคมในบั้นปลายชีวิต

5. ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่

5.1 ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว กลุ่มสังคม

5.2 ความต้องการการยอมรับและเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลในครอบครัว และสังคม

5.3 ความต้องการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสายตาของสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มของชุมชน และของสังคม

5.4 ความต้องการมีสัมพันธ์อันดีกับบุคคลภายในครอบครัว ชุมชน และสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับบุตรหลานในครอบครัวและสังคมได้

5.5 ความต้องการมีโอกาสทำในสิ่งที่ตนปรารถนา

6. ความต้องการทางกายและจิตใจ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สุดในชีวิตมนุษย์ ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ปัจจัย 4 ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยโดยเฉพาะ ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย คลายจากความวิตกกังวลและความหวาดกลัว ความต้องการได้รับการ ยอมรับนับถือ ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมและครอบครัว ความต้องการ โอกาสก้าวหน้า โดยเฉพาะในเรื่องของความสำเร็จของการทำงานในบั้นปลายชีวิต

7. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ต้องการได้รับการช่วยเหลือ ด้านการเงินจากบุตรหลานเพื่อสะสมไว้ใช้จ่ายในภาวะที่ตนเองเจ็บป่วย ต้องการให้รัฐช่วยจัดหาอาชีพ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้ เพื่อตน จะได้มีบทบาททางเศรษฐกิจ ช่วยให้ตนพ้นจากภาวะบีบคั้นของเศรษฐกิจในสถานการณ์ปัจจุบัน จากปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ความต้องการของผู้สูงอายุก็น่าจะมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน

ทั้งนี้สำหรับการปรับตัวของผู้สูงอายุนั้นจะต้องอาศัยการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อจะเป็นการลดปัญหาและสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุม ความต้องการของผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีอายุตามปีปฏิทินที่มีอายุแท้จริงนับตั้งแต่เกิดมาจนถึงเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันมีเกณฑ์อายุ 60 ปีสภาพร่างกาย และจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสภาพ เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น หรือผมหงอก การรับรู้ความคิด ความจำ การเรียนรู้ต่าง ๆ จะค่อยเสื่อมถอยลงตามสภาพของร่างกาย สำหรับความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการหลัก 6 ด้านคือ

- 1) ความต้องการทางกาย
- 2) ความต้องการทางด้านจิตใจ
- 3) ความต้องการ ทางด้านเศรษฐกิจ
- 4) ความต้องการทางด้านสังคม
- 5) ความต้องการสวัสดิการด้านต่าง ๆ
- 6) ความต้องการความรู้และข่าวสารข้อมูล

ความต้องการดังกล่าวผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว หน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการจัดบริการและกิจกรรมที่มีความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

2.2.3 วัฒนธรรมของผู้สูงอายุ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมผู้สูงอายุว่า หมายถึงแบบแผน ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมโดยเริ่มต้นจากครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งผู้สูงอายุจะ ถูกพัฒนาระบบความรู้ ความคิด และความเชื่อ จากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่ปฏิบัติสะสมกันมานานจน เป็นค่านิยมและแบบแผนของการดำรงชีวิตที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวไปยังสมาชิกรุ่นลูกหลาน ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. บรรทัดฐานทางสังคม แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นวิถีประเพณีและจารีตประเพณีในสังคมชนบทที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านโดยการให้ความเคารพ มีความกตัญญูรู้คุณในขณะเดียวกันผู้สูงอายุต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลที่มี อภัยภัยดี ใจบุญสุนทาน และที่ยอมรับนับ ถือของสมาชิกในหมู่บ้าน

2. ความเชื่อของผู้สูงอายุว่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมชนบทเมื่อเกิดปรากฏการณ์ที่ เกิดจากความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ โดยพื้นฐานของความเชื่อนั้นจะเห็นได้ว่าชาวชนบทมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เชื่อในเรื่องเวรกรรม พรมลิขิต สวรรค์และนรก เป็นต้น

3. ประเพณีของผู้สูงอายุจะเห็นได้ว่าในสังคมชนบทจะให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในเทศกาล สำคัญต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์จะจัดให้มีวันผู้สูงอายุซึ่งจะทำการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หรืองานแต่งงานก็จะนิยม ให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่ในการหมั้นและสู่ขอการแต่งงานให้กับลูกหลาน

4. เศรษฐกิจของผู้สูงอายุในสังคมชนบทจะมีลักษณะพออยู่พอกินพอใช้ตามวิถีของอาชีพเกษตรกรรม รายได้หลักจึงมาจากการขายผลผลิต และปัจจุบันเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานทำให้รายได้ของ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มาจากลูกหลานที่ออกไปหางานทำต่างถิ่น

5. ครอบครัวของผู้สูงอายุจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันภาระหลักของ ผู้สูงอายุคือการเลี้ยงดูหลานแทนบุตรของตนที่ต้องออกไปทำงานหาเงินต่างถิ่น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยนับตามปีปฏิทินเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และหน้าที่การงานทางสังคมโดยแต่ละคนจะปรากฏอาการเสื่อมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม ภาวะโภชนาการ และโรคภัยของแต่ละบุคคล ทั้งเป็นผู้ที่ควรได้รับการช่วยเหลือดูแลอุปการะจากคนในครอบครัว และสังคมเพื่อให้มีความสุข

2.2.4 การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

Cropley (1978 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547) การเรียนรู้ตลอดชีวิต(Lifelong Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองความสำคัญของความต้องการที่จะเรียนในส่วนของผู้เรียนรู้อย่าง เป็นสำนึกและความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัดสถานการณ์เพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับ การเรียนรู้นั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต Peterson (1975 อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 20) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุกๆช่วงชีวิตตั้งแต่ แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนถึงผู้สูงอายุเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย

รุ่ง แก้วแดง (2543) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่รวมถึงการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียน คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่อ่อนเกิดจนตาย เรียนรู้ได้ทั้งชีวิต ครอบคลุมถึงคนที่ศึกษาด้วยตนเอง คนในวัยผู้สูงอายุ UNESCO (1968 อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นได้นำมาใช้ในเชิงของการให้การศึกษต่อเนื่องแก่ผู้ออกจากโรงเรียนแล้ว หรืออาจจะเรียกว่าผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันนี้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นครอบคลุม กล่าวคือ จะครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการ ทางการศึกษาของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม จะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นระบบการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่ เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต ของบุคคล

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิต มนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการจากความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิต สรุปได้ว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการให้บุคคลสามารถเรียนรู้ ได้สูงสุด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการประพฤติปฏิบัติ จนกลายเป็นวัฒนธรรมกล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุ และทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ทักษะ เจตคติ สมรรถภาพ และพฤติกรรมที่ครอบคลุมการเรียนรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคมส่วน “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ในการจัดโครงสร้าง และระบบการจัดการศึกษา เพื่อให้ บุคคลสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจึงให้ความสำคัญที่การจัดระบบโครงสร้างของการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสิ่งหนึ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของการเรียนรู้ของ มนุษย์ทุกช่วงวัย โดยงานวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาถึงการพัฒนาลัทธิผู้สูงอายุนำร่องในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเสริมงาม ซึ่งการเรียนรู้อบรมชีวิตเป็นฐานความคิดที่สำคัญในการจัดทำโรงเรียนผู้สูงอายุที่ ส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในช่วงวัยสูงอายุเป็นการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงวัยที่เน้นการ ส่งเสริมในด้าน คุณภาพชีวิต ความเป็นมาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิต มนุษย์มาเป็นระยะเวลานานซึ่งเกิดขึ้นในทุกสังคม สมาชิกสังคมมีการเรียนรู้รูปแบบการดำเนินชีวิตใน ลักษณะต่าง ๆ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ จนนำมาสู่แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นรูปธรรมโดยมี พัฒนาการโดยสรุปดังต่อไปนี้ (นิตยา สำเร็จผล, 2547; สุนทร สุนันท์ชัย, 2543; สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ค.ศ. 1960

ยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่หรือ World Conference on Adult Education ที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญแก่ “การศึกษาตลอด ชีวิต” เป็นครั้งแรก ยูเนสโก ได้นำคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” มาใช้เพื่อกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานและ จัดทำแผนงบประมาณระหว่างปี ค.ศ. 1963-1964 ในช่วงต่อมา ยูเนสโกได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดของ การศึกษาตลอดชีวิตมาโดยตลอด เช่น ในการประชุมใหญ่สามัญ ครั้งที่ 15 ปรมาณช่วงปลายปี ค.ศ. 1960ถึงต้น ปี ค.ศ.1970 ยูเนสโกได้เลือก ให้ “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่งในบรรดา 12 เรื่องที่จะต้องนำไปสู่การสร้างองค์ ความรู้และแนวทางปฏิบัติในประเทศสมาชิกต่อไป ค.ศ.1970 “การศึกษาตลอดชีวิต”ได้ถูกเลือกให้ เป็นเรื่องหลักที่จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้มีการสนับสนุนส่งเสริม ให้นักการศึกษาทำการค้นคว้า เกี่ยวกับแนวคิด หลักการทิศทาง และแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง เช่น ได้ จัดพิมพ์หนังสือชื่อ “An Introduction to Lifelong Education” ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้า ของนักการศึกษาและสมาชิกในคณะกรรมการของยูเนสโก การเผยแพร่แนวคิดของการศึกษาตลอด

ชีวิตได้นำเสนอในปี ค.ศ.1970 เช่นเดียวกันและปีดังกล่าวเป็นปีการศึกษานานาชาติ ค.ศ.1972 “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักสำหรับการวางนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ Edgar Faure อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของฝรั่งเศส เป็นประธานจัดทำเอกสารซึ่งเป็นรายงานของคณะกรรมการระหว่างชาติว่าด้วยการพัฒนาการศึกษา ได้ให้แนวคิดสรุปได้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้นที่จะทำให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์” การให้การศึกษาที่จะทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์ได้ จะต้องเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้มีข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ เสนอให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็น แนวคิดหลักสำหรับการวางนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาหลังจากนั้นมาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกก็นำแนวคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตนี้ ไปพิจารณากำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศของตนต่อไป สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับนานาประเทศ แต่การ ดำเนินการที่ผ่านมาจะเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการจัดโอกาสให้บุคคลได้เข้ารับการศึกษารเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ หรือการซ่อมเสริมในวัยต้นที่ขาดหายไป โดยมีกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการจัดหลักสูตรซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการเรียนรู้หนังสือและเพื่ออาชีพ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประเทศไทยเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการกำหนดแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถือว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกรอบในการจัดการศึกษาของประเทศ (สมาลี สังข์ศรี, 2544; สุนทร สุนันท์ชัย, 2543; อุดม เขยกิจวงศ์, 2544)

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต Smith (2002 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547: 6) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการ เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุโรปเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด

- 1) ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและสามารถแข่งขันในระดับโลกได้ อันเนื่องมาจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้เกิดการจ้างงาน
- 2) ความเสมอภาค การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มั่นใจได้ว่าปัจเจกชนจะได้รับการ ตอบสนองความต้องการทุกคน
- 3) การยึดเหนี่ยวกันในสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้มั่นใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชุมชน และสังคมเป็นแบบเป็นมิตร สงบสุขและเป็นสังคมที่เกิดการพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาศักยภาพของ บุคคล ครอบครัวชุมชนและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2543; สมาลี สังข์ศรี, 2544; อุดม เขยกิจวงศ์, 2544)

1) ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงานการศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นมากในการ พัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะในสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เกิด การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ดังเช่น ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงานในเรื่อง ของเศรษฐกิจ พบว่า หลายประเทศโดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรมต้องการคนที่มีความรู้ มีทักษะเฉพาะ ด้านมากขึ้นเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ทันกับนวัตกรรมใหม่ ๆ มีการจ้างงานแบบไม่เป็นเวลามากขึ้น

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมปัญหาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการแข่งขัน เอาเปรียบ มีความแตกต่างในเรื่องของกลุ่มคน คนจน คนรวย ประเพณีดั้งเดิมของประเทศต่าง ๆ หรืออารยธรรมต่าง ๆ ถูกครอบงำ

3) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีมีพัฒนาการที่ ก้าวหน้าและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก มีการผลิตเครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพ การคมนาคมเจริญขึ้น การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารรวดเร็วขึ้น

4) ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและการปกครองปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศและมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันประเทศต่าง ๆ จึงต้องปรับระบบการศึกษาของตนเองให้พร้อมที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุก ๆ คนในสังคมจึงมีความจำเป็นที่จะ ทำให้คนมีฐานะเท่าเทียมกัน ที่จะแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลข่าวสารระหว่างกันสังคมที่เรียกว่าสังคมเสรี ประชาธิปไตยนั้นต้องเน้นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับพลเมืองทุกคน จึงสามารถดำรงอิสระและใช้ชีวิตเสรีภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) ความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตการดำเนินชีวิตจะพบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายการดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยกรอบของเวลาความสัมพันธ์ของบุคคล ครอบครัว บุคคลในครอบครัวมีเวลาให้แกกันน้อยลง มีความสัมพันธ์กันน้อยลง ตัวอย่างของประเทศไทยเห็นได้ชัดคือ เมื่อก่อนเราอยู่แบบครอบครัวขยาย ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ความช่วยเหลือ ความพึ่งพาอาศัย ความร่วมมือต่าง ๆ ค่อนข้างจะน้อยลง ทุกคนต้องเผชิญสภาพต่าง ๆ

6) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเมื่อก่อนประชากรในวัยเด็กจะมีจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับพีระมิดก็จะเป็นส่วนฐานกว้าง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ฐานแคบลง แต่จะป่องตรงกลาง คือ ส่วนใหญ่อยู่ใน วัยแรงงาน แสดงว่า จำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น เพราะคนอายุยืนยาวขึ้นการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างเช่นนี้ การศึกษาต้องเปลี่ยนทิศทางไป แทนที่จะมุ่งให้การศึกษาแก่เด็กเราก็มุ่งให้การศึกษาแก่ประชากรในวัย แรงงาน แล้วก็มุ่งให้การศึกษาแก่คนที่สูงวัยเกษียณอายุ

และการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น 7) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังพบข้อจำกัดในเรื่องการศึกษาอีกเป็นจำนวน มาก แม้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ยังพบว่า 1 ใน 3 ของคน ที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ไม่มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับการเรียนการศึกษาอีกเลย เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต Kemp (1998: Online) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายที่ผลการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนมี ประโยชน์แก่ประชากรทุกคน โดยการพยายามหาแนวทางที่เป็นไปได้ในการตอบสนองความต้องการทางการ ศึกษาและการฝึกอบรมของแต่ละบุคคล ลูกจ้าง และของชุมชนที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์ที่สุด ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (Marra et al, 1999 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547: 17) ให้ความสำคัญของเป้าหมายของการ เรียนรู้ตลอดชีวิตไปที่กระบวนการทำให้คนมีเครื่องมือในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดย กล่าวว่า การเรียนรู้ ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การทำให้คนมีเครื่องมือ ได้แก่ทักษะและสมรรถภาพที่ต้องการเพื่อการศึกษา ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง หลังจากสำเร็จการศึกษาในระบบโรงเรียน วิชัย ต้นศิริ (2539) และสุนทร สุนันท์ชัย (2543) กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งคำว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความหมายแตกต่างกันตามค่านิยมของสังคม ขึ้นอยู่ 35 กับระบบการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตที่ดี ความคิดความเชื่อและประเพณีของสังคม สภาพเศรษฐกิจและ ปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการถึงแม้จะมีความแตกต่างกันเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งปัจจุบันแม้หลายประเทศจะมีความมุ่งคั่งร่ำรวยคุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้นแต่สิ่งทีทุกประเทศต้องการร่วมกัน คือ ความสงบสุข การป้องกัน มลภาวะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องเข้ามามีบทบาทช่วยแก้ไข โดยให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ “พัฒนามนุษย์ให้ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต” ให้เข้าใจสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความร่วมมือที่จะ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตขึ้นได้ สรุปได้ว่า เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การพัฒนาบุคคลให้มีเครื่องมือที่สำคัญในการ ดำรงชีวิตในโลกอย่างมีความสุข สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติหรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตเพื่อการพัฒนาตน และสังคมโดยรวมจากผล การเรียนรู้ที่เพิ่มพูนขึ้น โรงเรียนผู้สูงอายุกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งมี ความจำเป็นต้องให้การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและความกลมกลืนกับการดำเนินวิถีชีวิตของ ผู้สูงอายุ ที่จำเป็นและต้องการในด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านการพัฒนาทักษะที่ จำเป็นในการดำรงชีวิตและผลที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจกับผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ที่จะดูแล ตนเองได้ 2.8 สถานการณ์ผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง จังหวัดลำปางกำลังจะก้าวไปสู่สังคมผู้สูงอายุ จากประชากรรวมทั้งจังหวัดมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 761,949 คน มีผู้สูงอายุ จำนวน 114,405 คน แยกเป็น ชาย จำนวน 53,089 และ หญิง 61,316 คน

คิดเป็นร้อยละ 15.01 ของประชากรรวม จากอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ทำให้สามารถแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ คิดเป็นร้อยละ 72.82 2) กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้แต่ไม่ สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ คิดเป็นร้อยละ 19.89 และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พิกการ และทุพพลภาพ คิดเป็นร้อยละ 3.86 ซึ่งปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดลำปางพบว่า ผู้สูงอายุมีภาวะ เจ็บป่วยเรื้อรัง มีโรคประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง และเบาหวานเป็นต้น ดังนั้นการพัฒนามาตรฐาน บริการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวปี 2556 ของจังหวัดลำปางจึงมีรูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ระยะยาว โดยมีระบบความเชื่อมโยงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างครบวงจรจากโรงพยาบาลลำปาง สู่ โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและชุมชน เป็นการให้บริการที่ครอบคลุมด้านสุขภาพ และด้านจิตวิทยาสังคม การดูแลช่วยเหลือในชีวิตประจำวันและกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่อง ตามศักยภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม รวม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีอยู่ตามลำพัง กลุ่ม ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือหรือดูแลในชีวิตประจำวัน และการเฝ้าระวังทางสุขภาพ และกลุ่มผู้สูงอายุที่ ต้องการดูแลระยะยาวด้านการแพทย์ เวชปฏิบัติ พันฟู รักษาพยาบาล และสวัสดิการสังคม และขณะเดียวกัน ยังได้พบปัญหาที่เกิดจากการดูแลผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง ได้แก่ ปัญหาผู้สูงอายุมีความยากจนขาดคนดูแล มี โรคเรื้อรัง การเข้าถึงบริการปัญหาดูแลผู้สูงอายุและสภาพการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ซึ่งจังหวัดลำปางต้อง 36 ดำเนินการต่อรูปแบบของการเจ็บป่วย การรับรู้สภาพของตนเองเนื่องจากความเสื่อม และการประเมินผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกมิติ จากนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุด้วยการจัดระบบประมาณให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งให้ดำเนินการตามโครงการสร้างหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุ ในจังหวัดลำปาง พบว่า จังหวัดลำปางสามารถจัดสวัสดิการได้ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้สูงอายุระหว่าง 60-69 ปี ได้รับ เบี้ยยังชีพจำนวน 59,550 คน อายุระหว่าง 70-79 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 39,233 คน อายุระหว่าง 80 – 89 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 13,947 คน และอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพจำนวน 1,675 คน ทั้งนี้ จังหวัดลำปางยังมีหน่วยงานภาครัฐที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการ สังคมผู้สูงอายุ จังหวัดลำปางที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนี้จังหวัดลำปางมีหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.แม่ เมาะ) ที่มีศักยภาพในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจังหวัดลำปางมีความ หลากหลายรูปแบบในการจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารูปแบบในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง มีทั้งโอกาสที่เอื้อต่อการดำเนินงาน และอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้ โอกาสที่เอื้อต่อการดำเนินงานจัดสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง ได้แก่ 1. นโยบายการสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ 1.1 รัฐบาลจัดสรรงบประมาณ

(เงินอุดหนุนเฉพาะกิจ) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ดำเนินงานเกี่ยวกับ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตามโครงการสร้างหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุ ทำให้จังหวัดลำปาง สามารถจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ได้อย่างครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย 1.2 ในทางอ้อมรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ผ่านหน่วยงานของรัฐซึ่งไม่ใช่ส่วนราชการ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อส่งเสริมและเพิ่มโอกาสในการดำเนินการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และพัฒนางานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ขอรับ การสนับสนุนงบประมาณเพื่อนำไป ดำเนินงานตามกรอบงานที่หน่วยงานนั้น ๆ กำหนด 1.3 กระทรวงและหน่วยงานระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ มีการจัด ประชุมอบรม อาทิ การอบรมเพื่อดำเนินงาน สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ หรือการประชุมชี้แจงแนวทางการ จัดตั้งศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความเข้าใจในการดำเนินงานจัดสวัสดิการ สังคมผู้สูงอายุ แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1.4 กระทรวงและหน่วยงานระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัด สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุได้จัดทำ เอกสารเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติงานจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ 2.1 จังหวัดลำปางมีหน่วยงาน ภาครัฐ เช่น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัด ลำปางที่สนับสนุนการจัดสวัสดิการ ผู้สูงอายุในจังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียง 2.2 จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดนำร่องสำหรับการ ดำเนินงานด้านครอบครัวเข้มแข็ง จังหวัดนครราชสีมา เช่น ศูนย์การเรียนรู้เพื่อครอบครัวเข้มแข็ง จังหวัดลำปางที่ดำเนินงานด้านครอบครัวเป็นที่รู้จักและ ยอมรับในระดับประเทศ 2.3 จังหวัดลำปางมี หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ ที่มีศักยภาพในการ สนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมทางสังคม 3. การเมือง 3.1 การขยายเป้าหมายและงบประมาณในการสร้างหลักประกัน ด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุเป็นผลมา จากนโยบายของรัฐ 3.2 โครงการสร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ ผู้สูงอายุ (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามนโยบายเร่งด่วน ของรัฐบาล) เป็นโครงการตามนโยบายของพรรค การเมืองที่บริหารประเทศ 4. เทคโนโลยี จังหวัดลำปางมีระบบอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดความคล่องตัว ในการบริหารจัดการด้านข้อมูล ข่าวสาร อุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดลำปาง ได้แก่ 1. ด้านสังคม 1.1 โครงสร้างประชากรที่มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อ การวางแผนการจัดสวัสดิการ สังคมผู้สูงอายุให้หลากหลายและทั่วถึง 1.2 จังหวัดลำปางมีลักษณะ เป็นชุมชนเมืองกึ่งชนบทจึงมีความแตกต่างด้านภูมิสังคม 1.3 วัฒนธรรมท้องถิ่นส่งผลต่อการจัด สวัสดิการของผู้สูงอายุที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมไทลื้อ 2. ด้านเศรษฐกิจ 2.1 การจัดสรร งบประมาณของรัฐบาลลดลง 2.2 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุและ ครอบครัวของผู้สูงอายุ 3. ระเบียบกฎหมาย 3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ เช่น พรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ.2546, พรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และระเบียบ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พ.ศ.2548 3.2 ระเบียบเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินของท้องถิ่นมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน เช่นการกำหนดให้จ่ายเงินตั้งแต่ 2,000 บาทขึ้นไปต้องจ่ายเป็นเช็คสั่งจ่ายในนามผู้รับเงิน ทำให้ ผู้สูงอายุที่ได้รับการสงเคราะห์ไม่สามารถนำเงินไปใช้ได้ทันที 3.3 ภารกิจที่ท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนตามกฎหมายไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่ท้องถิ่นได้รับการจัดสรร

จากโอกาสและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของจังหวัดลำปางดังกล่าว ส่งผลให้จังหวัด ลำปางเกิดแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. มีการสร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุแบบบูรณาการในจังหวัดลำปาง คือ องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นมีส่วนราชการ เช่น กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองการศึกษา และกองสวัสดิการสังคม ที่ สามารถดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมด้านต่าง ๆ รวมถึงจังหวัดลำปางเป็น จังหวัดนำร่องสำหรับการดำเนินงาน ครอบคลุมรั้วเข้มแข็ง มีหน่วยงานของรัฐบาลคือ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง ตลอดจนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตโรงไฟฟ้าแม่เมาะที่มีศักยภาพ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการ ผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง

2. มีการพัฒนาระบบมาตรฐานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากโครงการสร้างหลักประกัน รายได้แก่ผู้สูงอายุเป็นโครงการตามนโยบายของพรรคการเมืองที่บริหารประเทศทำให้ สามารถจัดสรร งบประมาณเพื่อจัดเป็นเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย โดยส่วน ราชการที่รับผิดชอบการจัด 38 สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุมีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ที่เหมาะสม งบประมาณมีเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายใน เรื่องที่จำเป็นได้ตามระเบียบขั้นตอนทำให้ส่วน ราชการมีการดำเนินการที่รวดเร็วขึ้น

3. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระบบฐานข้อมูลสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ การที่จังหวัดลำปาง มีข้อมูล ผู้สูงอายุไม่ครบทุกด้านทำให้ขาดฐานข้อมูลในการวางแผนดำเนินงานด้านจัดสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุให้ตาม สภาพความจำเป็นหรือความต้องการของผู้สูงอายุของแต่ละกลุ่มทำให้ข้อมูลมีการ กระจ่ายขาดการเชื่อมโยง เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ร่วมกันในภาพรวมแต่การมีระบบ อินเทอร์เน็ตสามารถทำให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ด้านข้อมูลข่าวสารได้ดียิ่งขึ้น

4. มีการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุ เนื่องจากจังหวัดลำปางเป็นจังหวัดนำร่องสำหรับการดำเนินงานครอบคลุมรั้วเข้มแข็ง

5. มีการเสริมสร้างวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นคุณภาพที่ดีของผู้สูงอายุ เนื่องจากจังหวัดลำปางได้ ดำเนิน โครงการสร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ

6. มีการสร้างเสริมการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมหลากหลายรูปแบบ

7. มีการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ

8. มีการสร้างเครือข่ายบุคลากรด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kolberg)

โคลเบอร์ก (Kolberg) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มปัญญานิยม (cognitivism) ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมอง สามารถเกิดการเรียนรู้ เพื่อการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมได้ โดยนำแนวเชื่อทางชีววิทยามาประยุกต์กับศาสตร์ทางจิตวิทยา แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) คือ เชื่อว่า จริยธรรมนั้นมีการพัฒนาการตามระดับวุฒิภาวะเช่นกัน เพราะจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากกระบวนการทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างทางปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็พัฒนาตามวุฒิภาวะ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งเชื่อว่าจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ กาลเวลา สถานที่ วัฒนธรรม และสภาพการณ์ ซึ่งความหมายว่า “ความถูกต้อง” “ความดี” “ความงาม” ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากนี้โคลเบอร์ก (Kolberg) ยังได้ศึกษาวิจัย (Kolberg, 1964: 383-432) โดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10-16 ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม และนำมาสรุปเป็นเหตุผลในการแบ่งจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ๆ ละ 2 ชั้น ดังนี้ ระดับจริยธรรม

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์สังคม (pre conventional level) อายุ 2-10 ปี การที่เรียกระดับนี้ว่าก่อนเกณฑ์สังคม เพราะว่าเด็กในวัยนี้ยังไม่เข้าใจกฎเกณฑ์สังคม แต่จะรับกฎเกณฑ์ข้อกำหนดว่าอะไรดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อแม่ ครู หรือ เด็กที่โตกว่า จริยธรรมในระดับนี้ คือ หลีกเลี่ยงการลงโทษและคิดถึงผลตอบแทนที่เป็นประโยชน์ เช่น การแสวงหารางวัล

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (conventional morality) ช่วงอายุระหว่าง 10-20 ปี ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุนี้ส่วนใหญ่สามารถที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมเพราะรู้ว่าเป็นกฎเกณฑ์

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (post conventional level) โดยปรกติคนจะพัฒนาขึ้นมาถึงระดับนี้ หลังจากอายุ 20 ปี แต่จำนวนไม่มากนัก จริยธรรมระดับนี้จะอยู่เหนือกฎเกณฑ์สังคม กล่าวคือคนจะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง วิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน โดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์เสมอภาคในสิทธิมนุษยชน โดยปรกติคนจะพัฒนาถึงระดับนี้มีจำนวนไม่มากนัก

โคลเบอร์ก (Kolberg) ยังได้อธิบายถึงขั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมดังนี้

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (obedience and punishment orientation) พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือพฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับการลงโทษ

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนเอง (instrumental relativist orientation) เด็กจะเชื่อฟังหรือทำตามผู้ใหญ่ ถ้าคิดว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความพึงพอใจ

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (good boy nice girl orientation) อายุ 9-13 ปี เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเด็กดี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามกฎระเบียบสังคม (Law and order orientation) อายุ 14-20 ปี เป็นขั้นที่ยอมรับในอำนาจและกฎเกณฑ์ของสังคม พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามสัญญาสังคม (social contract orientation) เป็นขั้นที่เน้นความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิซึ่งกันและกัน ในขั้นนี้สิ่ง ถูก-ผิด จะขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล

ขั้นที่ 6 หลักการทางจริยธรรมที่เป็นสากล (universal ethical principle orientation) ขั้นนี้เป็นขั้นที่แต่ละบุคคลเลือกที่จะปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมด้วยตัวของมันเอง และเมื่อเลือกแล้วก็ปฏิบัติตามอย่างคงเส้นคงวา เป็นหลักการเพื่อนมนุษย์ธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน

นอกจากนี้โคลเบอร์ก (Kolberg) ยังได้ศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นของมนุษย์ ที่สำคัญคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับความสามารถที่จะผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต แทนที่จะรับผลที่เล็กละเอียดกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “ลักษณะมุ่งอนาคต”

2. ผู้มีจริยธรรมสูงจะเป็นผู้มีสมาธิดี สามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อม สูงกว่าผู้มีจริยธรรมต่ำ

3. โคลเบอร์ก (Kolberg) ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) และพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ไม่ได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ 16 ปี เป็นส่วนมาก แต่มนุษย์ในสภาพปรกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจนอายุ 16-25 ปี

4. การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจ ที่จะเลือกการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผนและยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เหตุผลเชิงจริยธรรมของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในสถานการณ์แต่ละอย่างได้อีกด้วย

ทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kolberg) เป็นที่นิยมนำมาใช้กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นฐานความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา

ของตะวันตกเป็นจำนวนมาก แม้ในประเทศไทย นักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ก็ได้ทำวิจัยโดยยึดกรอบแนวคิดของโคลเบิร์ก (เช่น วิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิ และเพ็ญแข ประจวบปัจฉานิก, 25520)

ตามทัศนะของโคลเบิร์ก (Kolberg) จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลจากการคิดไตร่ตรองซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับฟังจากทัศนะของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับของตนเอง 1 ขั้น

วิธีปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบิร์ก (Kolberg) ไม่อาจกระทำได้ด้วยการสอนหรือการปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้ดู และไม่อาจเรียนรู้ด้วยการกระทำต่าง ๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละบุคคล ตามลำดับขั้นและพัฒนาการของปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้นหากยังไม่ถึงวัยอันควร จริยธรรมบางอย่างก็ไม่เกิด (ชัยพร วิชชาวุธ และ อีระพร อวรรณโณ, 2534: 96)

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ มุ่งอธิบายถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและ การตอบสนองโดยสิ่งเร้าสิ่งหนึ่ง อาจจะทำให้เกิดการตอบสนองให้หลายทาง แต่การตอบสนองได้หลายทางแต่การตอบสนองจะเลือกที่พอใจที่สุดไว้เพียงสิ่งเดียว เพื่อใช้ในการตอบสนองครั้งต่อ ๆ ไป ทฤษฎีนี้มี นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายหลักการที่แตกต่างกันออกไป มีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ของ Thondike Thondike (1928 อ้างถึงใน บุญเลิศ ไพรินทร์, 2548) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักการสำคัญ 3 ประการ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ คือ

1) กฎแห่งความพร้อม (law of readiness) หมายความว่า ผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความพร้อมในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมทางด้านสติปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากกว่า ด้านอื่น ๆ

2) กฎแห่งการฝึกฝน (law of exercise) มีหลักการว่า การเรียนรู้ของผู้สูงอายุจะมีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การฝึกฝน หรือการกระทำกิจกรรมของผู้สูงอายุว่าบ่อยครั้งมากน้อยเพียงใด ถ้ามี การกระทำหรือการฝึกฝนอยู่บ่อย ๆ ก็ย่อมจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้นตามไปด้วย

3) กฎแห่งผลที่ได้รับ (law of effect) มีหลักการว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับผลของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการสนองตอบต่อสิ่งเร้า คือ หากผล

ของความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้ากับการสนองตอบต่อสิ่งเร้าเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ก็จะมีการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น แต่ถ้าผลที่ ออกมาไม่เป็นที่พึงพอใจ ก็จะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ด้วย

2.2.3 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มุ่งอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่ ที่เชื่อว่าสังคมประกอบด้วย โครงสร้างที่เป็นระบบย่อย หลายระบบ และระบบเหล่านั้นต่างมีหน้าที่ของตนเอง แตกต่างกันไป แต่ละ ระบบย่อยจะทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ซึ่งเปรียบเสมือนกับระบบของร่างกายมนุษย์ที่มี องค์ประกอบของร่างกายที่มีลักษณะเหมือนอินทรีย์ สมอง หัวใจ ตับ จะทำหน้าที่ในระบบของตนเอง แต่ละ ระบบย่อยจะทำงานประสานกันเพื่อให้ร่างกายมีความสมดุล และดำเนินชีวิตต่อไปได้ เช่นเดียวกันกับสังคม ๆ จะเกิดความมั่นคงและดำเนินต่อไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ทุกระบบก็ต้องทำหน้าที่ประสานสอดคล้องกัน เช่น การพัฒนาชุมชนต้องมุ่งเน้นให้เห็น โครงสร้างต่าง ๆ ของชุมชน เช่น บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ หน้าที่ของตนเองให้เต็ม ศักยภาพและประสานสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อรวมพลังของชุมชนให้พร้อมในการสร้าง ความร่วมมือ ในด้านการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2551)

2.2.4 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาทมุ่งอธิบายเกี่ยวกับบทบาททางสังคมที่มาทดแทนใหม่ จะสามารถทดแทน บทบาทเก่าที่ สูญเสียไปได้ดีเพียงใด จะขึ้นอยู่กับมโนทัศน์ของบุคคลนั้น ตลอดจนการมองเห็น ถึงคุณค่าของตนเองเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทฤษฎีบทบาทจะช่วยให้บุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุได้เข้าใจและมี โอกาสเตรียมตัวถึงบทบาทและสภาพต่าง ๆ ของตนเองที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตาม กระบวนการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ เช่น การละทิ้งบทบาท ทางสังคมและความสัมพันธ์ในแบบ ผู้สูงอายุ และเว้นจากความผูกพันกับคู่สมรส เนื่องจากการตายไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้สังคมก็สามารถที่เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการที่ให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้บทบาททาง สังคมคืนมา อีกครั้งหนึ่ง เช่น ในรูปของอาสาสมัครกลุ่มเพื่อน หรือการส่งเสริมบทบาทของปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้ ครอบครัวได้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

2.2.5 ทฤษฎีแห่งกิจกรรม (Activity Theory)

ทฤษฎีแห่งกิจกรรม ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นสถานภาพ ทางสังคมจะลดลง บทบาทเก่าจะถูกถอนตัวออกไป แต่ผู้สูงอายุยังมีความต้องการทางสังคม และจิตวิทยาเหมือนกับบุคคลในวัยกลางคน ดังนั้นผู้สูงอายุควรมีกิจกรรมต่อเนื่องจากวัยที่ผ่านมาความพอใจในการร่วม กิจกรรม สนใจและร่วมเป็นสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่ทำให้ สุขภาพดีทั้ง กายและใจ กิจกรรมจึงมีความสำคัญต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ทฤษฎีนี้ เน้นนำถึงการรักษาระดับ ของ กิจกรรมที่จะคงไว้ และให้เหมาะสมกับกระบวนการสูงอายุ

เช่น การเล่นกิจกรรมที่ใช้สติปัญญาแทนการใช้ กำลัง การทำกิจกรรมจะทำให้สภาวะทางกาย จิตใจ และสังคมดีขึ้น จึงควรมีการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรม ต่อไป เพื่อความมั่นคงอยู่ในสังคมอย่าง มีคุณค่า (จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรี ต้นศิริ, 2536) ทฤษฎีแห่งกิจกรรม เป็นทฤษฎีทางสังคม เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากว่าการที่ได้เข้ามามีบทบาทที่ดีในทางสังคม ของผู้สูงอายุจะทำให้ผู้สูงอายุมีความกระฉับกระเฉงมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีทัศนคติต่อการดำเนิน ชีวิตดีขึ้น อันเนื่องเป็นผลมาจากการที่ได้มีโอกาสเข้าไปสังสรรค์ และ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางสังคม ทฤษฎีนี้จึงเชื่อและให้ความสำคัญว่า ผู้สูงอายุจะมีชีวิตที่เป็นสุขได้ นั้น ผู้สูงอายุควร มีบทบาทหรือกิจกรรมทางสังคมตามสมควร เช่น การมีงานอดิเรกทำ การมีโอกาสเป็นสมาชิก กลุ่ม หรือกิจกรรมของชมรม เป็นต้น (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

2.2.6 ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory)

ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออก จากสังคมใน การแยกตัวอย่างเหมาะสม หรือถอยถอยออกมาเป็นผลต่อการลดลงของปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้สูงอายุและ บุคคลอื่น ๆ ภายใต้ระบบสังคมที่เขาอาศัยอยู่ จะเห็นได้ว่าเมื่อบุคคลมีอายุ มากขึ้น จะถึงจุดที่ควรจะถอยห่างออกมา จากสังคม หรือเกษียณออกจากหน้าที่การงานนั้น ซึ่งถือว่าเป็น เรื่องปกติหรือมีความพึงพอใจเอง ดังนั้นเมื่อการถอยห่างเสร็จสิ้น ก็จะทำให้เกิดความสมดุลแบบใหม่ เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและสังคม ทั้งนี้กระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นกระบวนการ เปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุพึงพอใจ เป็นสากลของทุกสังคม และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษา สมดุลของมนุษย์ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุได้แก่ กระบวนการชราที่มีความ แตกต่าง กันของแต่ละบุคคล สภาพทางสังคม และความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น (พัชรินทร์ กิรติวินิจกุล นิตยา ทวีชีพ และวรภัทร จตุชัย, 2556)

2.2.7 ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

ทฤษฎีความต่อเนื่อง มุ่งอธิบายว่าการที่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจและมีความสุขกับ การปฏิบัติ กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หรือถอยถอยออกมานั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ (personality) และลักษณะนิสัย (traits) ลักษณะนิสัยจะเป็นองค์ประกอบของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่คงทน และเห็นชัดเจนเมื่อคนเรามีอายุมากขึ้น บุคลิกภาพเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีบทบาทในการดำเนิน กิจกรรมของผู้สูงอายุ อันส่งผลต่อความพึงพอใจ ในชีวิต ดังนั้นชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมา ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทาง สังคม เศรษฐกิจสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการนำไปสู่ความสำเร็จ และความล้มเหลวในชีวิต บั้นปลายของผู้สูงอายุอีกด้วย (พัชรินทร์ กิรติวินิจกุล นิตยา ทวีชีพ และวรภัทร จตุชัย, 2556)

2.2.8 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความสัมพันธ์ของคนเราในสังคมย่อมส่งผลให้เกิดประโยชน์ ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม เช่น การรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ความสนุกสนาน การได้รับความรักและความเอาใจใส่ การได้รับความเชื่อฟัง เป็นต้น แต่บางครั้งก็อาจเป็นการสูญเสียออกไปเช่นเดียวกัน เช่น ต้องเสียเวลา หรือเสียเงินให้กับผู้อื่น หรืออาจเสียความรู้สึกบางอย่าง เช่น เบื่อหน่าย หงุดหงิด รำคาญ วิตกกังวล เป็นต้น แต่ในความสัมพันธ์นั้นเป็นกระบวนการที่คนเรารู้สึกว่าตนเองได้รับรางวัลจากสังคม มากกว่าสิ่งที่สูญเสียไปกับ สังคม เช่น การบริจจาคเงินหนึ่งหมื่นบาท ให้อุปการะแก่คนชรา แต่ได้รับความรู้สึกที่ดีจากสังคมจากการได้รับการยกย่อง ซึ่งมีมูลค่ามากกว่าเงินหนึ่งหมื่นบาทหลายเท่า และส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีขึ้นและความสมดุลตามมา เพราะฉะนั้นตราบดีที่คนเรารู้สึกว่ามีค่ามากกว่าสิ่งที่เสียไปแล้วความสัมพันธ์และความสมดุลก็ยังคงดำเนินต่อไป แต่เมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึกว่าเขาได้ไม่คุ้มเสีย ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ้นสุดลง

2.2.9 ทฤษฎีทางจิตวิทยา ประกอบด้วย 2 ทฤษฎี ดังนี้

1) ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุข หรือ มีความทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลัง และการพัฒนาด้านจิตใจของผู้นั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตขึ้นมาด้วยความมั่นคงอบอุ่น มีความรักแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย เห็นความสำคัญของคนอื่น รักคนอื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้เป็นอย่างดี ก็จะเป็นผู้สูงอายุที่ค่อนข้างมีความสุข สามารถอยู่กับลูกหลาน หรือผู้อื่นได้โดยไม่ต้องมีความเดือดร้อน แต่ในทางกลับกันถ้าผู้สูงอายุที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใคร ไม่เป็น ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบ ผู้สูงอายุผู้นั้นก็มักจะเป็นผู้ที่ไม่ค่อยมีความสุข

2) ทฤษฎีความปราดเปรื่อง (Intelligence Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุที่ยังปราดเปรื่อง และคงความเป็นปราชญ์อยู่ได้ก็ด้วยความเป็นผู้ที่มีความสนใจเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ มีการค้นคว้าและ พยายามที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ผู้ที่จะมีลักษณะเช่นนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี พอเป็นเครื่องเกื้อหนุน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีทางจิตวิทยา มีความคล้ายคลึงกันที่มองว่าการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้สูงอายุนั้น เป็นการพัฒนาและปรับตัวของความนึกคิด ความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะรับสัมผัสทั้งปวงตลอดจนสังคมวิทยาที่มีผู้ศึกษานั้น ๆ อาศัยอยู่

2.3 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

2.3.1 ความหมายของรูปแบบ

Keeves J., (1997: 386 – 387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- 1) รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
- 2) โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้นได้
- 3) รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (imagination) ความคิดรวบยอด (concept) และความสัมพันธ์ (interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
- 4) รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (associative relationships)

راج (Raj) 1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ encyclopadie of psychology and education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

- 1) รูปแบบ คือรูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพ โดยการลดทอนเวลาและเทศะทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

- 2) รูปแบบ คือตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

สุบรรณ พันธวิลาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2522) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า คือ รูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบสามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้สรุปได้ว่ารูปแบบหมายถึงโครงสร้างโปรแกรมแบบจำลองหรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งโดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

2.6.2 ประเภทของรูปแบบ

สไตเนอร์ (Steiner, 1988) มีความเห็นว่า รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (practical model or model-of) เป็นแบบจำลองทางกายภาพเช่นแบบจำลองรถยนต์เครื่องบินภาพจำลอง
2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (theoretical model or model-tor) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐานด้วยทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

คีเวส (Keeves, 1988: 561 – 565) จำแนกรูปแบบออกได้เป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบคล้าย (analogue models) เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพมักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพเป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้เช่นรูปแบบแบบจำลองระบบสุริยะกับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริงธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริงแบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น
2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (semantic models) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบรูปแบบชนิดนี้จะช่วยใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ
3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิแบบแผนหรือโครงการ (schematic models)
4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical models) เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์
5. รูปแบบเชิงเหตุผล (causal models) เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลมีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ

2.3.3 การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบหรือการสร้างรูปแบบคือการกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไรเสนออย่างไรเพื่อให้ได้อะไรและสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไรและนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ (Keeve, 1988; Steiner, 1999)

2.3.4 ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ หรือผู้เรียนและผู้สอนเป็นผู้ร่วมกันกระทำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้

2.3.5 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายดังนี้

- 1) เพื่อสนองความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนอย่างทั่วถึง ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันไปในหลาย ๆ ด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความสามารถของตน
- 2) เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเกิดความสนุกสนาน มีสมาธิ และสนใจในสิ่งที่เรียนโดยไม่เบื่อหน่าย
- 3) เพื่อฝึกให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงาน อย่างมีกระบวนการ
- 4) เพื่อสนองพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2.3.6 การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ความคิดรวบยอด และจุดมุ่งหมายของ บทเรียนให้แจ่มแจ้ง
2. ศึกษาและทำความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพิจารณาเลือกและนำมาใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ความคิดรวบยอด และจุดมุ่งหมาย
3. จัดกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อเป็นการเตรียมตัวผู้เรียนให้มีความคิดที่กำลังจะเรียนเรื่องอะไร
4. กำหนดรายละเอียดของกิจกรรมในขั้นปฏิบัติว่าจะประกอบกิจกรรมอะไร อย่างไร ใ้ให้ชัดเจน ตลอดจนจะใช้สื่อการเรียนการสอนใดประกอบในกิจกรรมใดบ้าง

5. จัดกิจกรรมสรุปบทเรียนหรือสรุปสิ่งที่ได้กระทำไปแล้วทั้งหมดว่าได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนได้แนวคิดที่ถูกต้องในบทเรียนนั้น

2.3.7 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ สูงสุดต่อผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. กิจกรรมนั้นต้องแสดงเนื้อหาของความรู้ที่ผู้เรียนกำลังเรียนอยู่ด้านการปฏิบัติจริง
2. กิจกรรมนั้นต้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความต้องการ เป็นที่สนใจของ ผู้เรียนและสอดคล้องสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. ควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล และระดับของกลุ่มผู้เรียน
4. กิจกรรมนั้นต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงทุกคน และทำให้เกิดผลอย่างเต็มที่ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น
5. ต้องมีจุดมุ่งหมายในการจัดว่าจัดเพื่ออะไร พยายามจัดให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับจุดประสงค์ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
6. มีการจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง มีการสรุป และรวมทั้งวัดผลการปฏิบัติด้วย
7. ผู้สอนควรมีความเข้าใจวิธีการสอน มีเทคนิคและทักษะต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม เพื่อที่จะเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาสาระ
8. การจัดกิจกรรมต้องใช้เวลาอย่างพอเหมาะ ไม่เร็วหรือนานจนเกินไป ผู้เรียนอาจจะทำไม่เสร็จหรือเกิดความเบื่อหน่าย

9. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งหนึ่ง ๆ ควรจัดให้มีหลายกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และมีความกระตือรือร้นในการเรียน

10. กิจกรรมนั้นควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกต วิเคราะห์และอภิปราย โดยอาจใช้สื่อต่าง ๆ มาประกอบกิจกรรม จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ได้มากขึ้น

11. กิจกรรมนั้นควรส่งเสริมพัฒนาการทางความคิด ให้ผู้เรียนได้คิดแบบสืบสวน สอบสวน แก้ปัญหาตามแนวทางของตนและต้องรู้จักประเมินความคิดของตนเองด้วย

12. กิจกรรมนั้นควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่ผู้เรียน ให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาและแนวความคิด คำตอบที่ถูกไม่จำเป็นต้องมีเพียงคำตอบเดียว แต่เป็นการให้ผู้เรียน ได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์

13. ควรมีการประเมินผลการใช้กิจกรรมทุกครั้งเพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง ในการทำ กิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ จะได้นำผลไปปรับปรุงและแก้ไขใช้ในครั้งต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา หมายถึงการกำหนดแผนผังมโนทัศน์ของการกระทำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือกระทำ ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบและสามารถพัฒนาตนเองตามกรอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4 สภาพพื้นที่ที่ทำการวิจัย

จังหวัดเลย ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2396 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดสั่งให้พระยาท้าวน้ำออกมาสืบจัญชีไพร่พลและเขตแขวงของประเทศไทย ซึ่งอยู่ติดชายแดนริมฝั่งโขงตรงกันข้ามกับหลวงพระบาง ได้พบหมู่บ้านแอซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหมานและมีอาณาเขตแผ่ไปถึงแม่น้ำเลยในทางทิศตะวันออก มีสภาพเป็นที่ราบอุดมด้วยแหล่งน้ำเพราะมีหนองและบึงประกอปกกับมีพลเมืองหนาแน่น พระยาท้าวน้ำจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นเมืองหลักชื่อตามนามของแม่น้ำน้ำเลย ว่า “เมืองเลย”

ต่อมาปีพ.ศ.2440 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่นที่ ร.ศ.116 ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากเดิมมาเป็นแบบเทศาภิบาล โดยแบ่งเป็นมณฑล เมือง ตำบล หมู่บ้าน อำเภอที่ตั้งขึ้นครั้งแรกเรียกชื่อว่า อำเภออุดรพิ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2449-2450 ได้เปลี่ยนชื่อบริเวณลำน้ำเหืองให้คงเหลือไว้เฉพาะเมืองเลย โดยให้เปลี่ยนชื่ออำเภออุดรพิ่งเป็นอำเภอเมือง และถือวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2450 นี้เป็นวันสถาปนาจังหวัดเลย

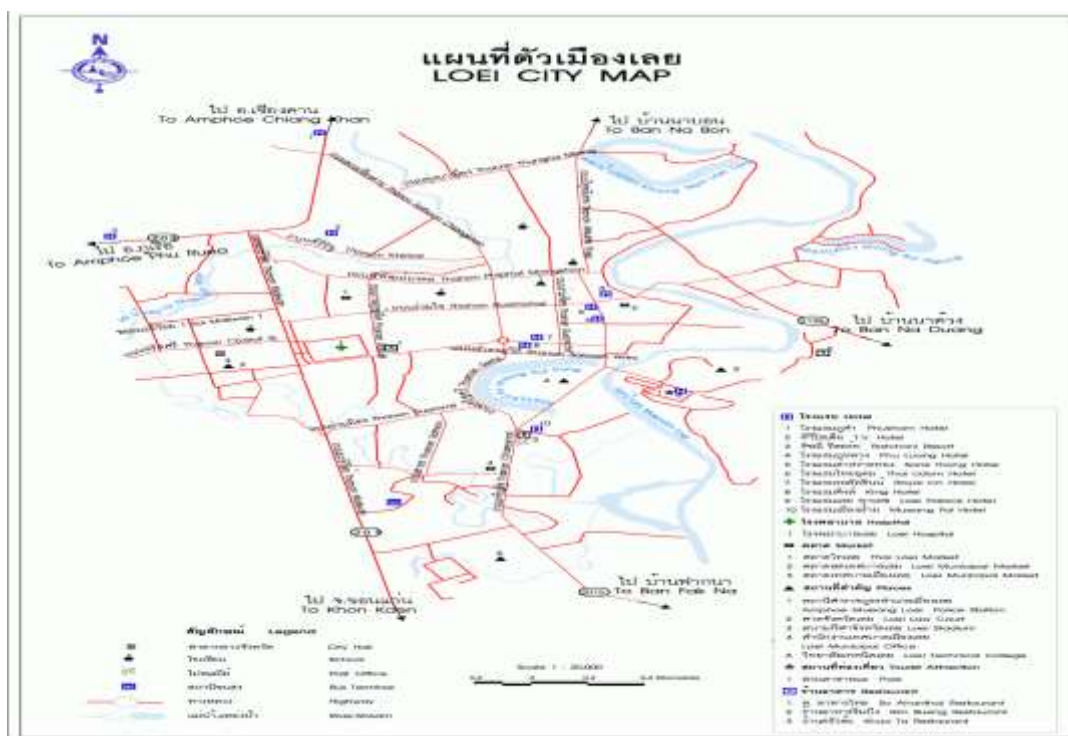
จังหวัดเลยตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 11,424 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 520 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ และ

ประเทศใกล้เคียง ทิศเหนือติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยมีแม่น้ำเหืองเป็นแนวพรมแดน ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอภูพาน อำเภอชุมแพ และอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น อำเภอภูพาน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย อำเภอนายูง อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี อำเภอสุวรรณคูหา อำเภอนาวัง และอำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ส่วนทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะภูมิประเทศ จะรายล้อมไปด้วยภูเขาเป็นส่วนใหญ่ ตัวจังหวัดเป็นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบภูมิประเทศจังหวัดเลยแบ่งออกเป็นกว้าง ๆ ได้ดังนี้ ทางด้านทิศตะวันตกมีภูเขาสูงสลับซับซ้อนมาก พื้นที่เพาะปลูกมีน้อยประชากรอาศัยอยู่เบาบางได้แก่ท้องที่อำเภอคำชะอี อำเภอนาแห้ว อำเภอภูเรือ และอำเภอท่าลี่ ทางตอนใต้และตะวันออกของจังหวัดมีพื้นที่ราบตามเชิงเขาและภูเขาไม่ค่อยสูงนัก มีที่ราบตามเชิงเขาพอที่จะทำการเพาะปลูกได้บ้างประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นปานกลาง ได้แก่ ท้องที่อำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอนาด้วง และอำเภอปากชม บริเวณตอนกลางและด้านทิศเหนือมีที่ราบลุ่มน้ำเลยและแม่น้ำโขง มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าเขตอื่น ประชากรจึงอยู่หนาแน่นที่สุดของจังหวัด ได้แก่ ท้องที่อำเภอเมือง อำเภอวังสะพุง และอำเภอเชียงคาน

ลักษณะภูมิอากาศ หนาวร้อนอากาศร้อนจัด อุณหภูมิสูงถึง 40 องศาเซลเซียส หนาวหนาวจัดเช่นกันอุณหภูมิลดลงถึง 0 องศาเซลเซียส บางปีถึงกับมีน้ำค้างกลายเป็นน้ำแข็ง ที่ชาวบ้านเรียกว่า “แม่คะนิง” เป็นเกล็ดน้ำแข็งที่เกาะอยู่ตามใบไม้ใบหญ้า ในพื้นที่ที่มีอากาศหนาว เช่น ที่หมู่บ้านหินสอ ตำบลปลาบ่า อำเภอภูเรือ

วิถีชีวิตของชาวเลย จะเป็นแบบเรียบง่ายสภาพบ้านเรือนแต่เก่าก่อนจะสร้างขึ้นเป็นเรือนหลังใหญ่ ยกพื้นสูง มีระเบียงหรือชานยื่นออกไปด้านหน้าเรือนและมีเรือนครัวซึ่งส่วนใหญ่จะสร้างแยกต่างหากโดยมีชานต่อเชื่อมติดกัน สำหรับหลังคาของเรือนนอนมุงด้วยหญ้าคา หรือไม้แป้นเก็ดฝาเรือนพื้นเรือนนิยมทำด้วยไม้แผ่นเรียกว่า ไม้แป้น ส่วนเสาจะใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นต้น ๆ หรืออิฐก่อเป็นเสาใหญ่ มีบันไดไม้พาดไว้สำหรับขึ้นลง ส่วนเรือนครัวจะมุงด้วยหญ้าคา ฝาและพื้นจะนิยมทำด้วยฟากไม้ไผ่สับแผ่ออกเป็นแผ่นและเสาค้ำด้วยไม้เนื้อแข็งเช่นกัน ปัจจุบันไม้หายากขึ้นจึงหันมาก่อสร้างบ้านด้วยอิฐและปูน อาชีพของชาวเลยส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกรรมมีการทำไร่ทำนา ปลูกดอกไม้เมืองหนาว ที่สำคัญสภาพพื้นที่จังหวัดเลย สามารถปลูกยางพาราได้เป็นอย่างดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

ภาพแผนที่ พื้นที่ทำการวิจัย

ชาวเมืองเลยบางพวกยังมีความเชื่อเรื่องภูติผีบรรพบุรุษ และมีความเชื่อพิธีกรรมเกี่ยวกับผีฟ้า นางเทียมซึ่งมีอยู่แทบทุกหมู่บ้านส่วนชาวอำเภอด่านซ้ายมีความเชื่อเรื่องวิญญาณโดยจะมีพ่อกวนและนางเทียมเป็นสื่อติดต่อกับวิญญาณและเข้าทรง มีการบูชาพระธาตุศรีสองรักและศาลเจ้าหรือหอเจ้าเป็นประจำทุก ๆ ปี นอกจากนี้ยังรวมไปถึงพิธีกรรมแห่นางแมว การเล่นแม่uangดั่ง การเล่นนางกวัก พิธีบายศรีสู่ขวัญและพิธีช้อนขวัญ ฯลฯ ส่วนความเชื่อพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่โดยเห็นได้จากจำนวนวัดที่มีมากมายทุกหมู่บ้าน

ภาษาของคนจังหวัดเลย มีสำเนียงภาษาที่แตกต่างจากภาษาพูดของคนในจังหวัดภาคอีสานอื่น ๆ เพราะกลุ่มชนที่อาศัยในปัจจุบันนี้มีประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายจากเมืองหลวงพระบางแห่งอาณาจักรล้านช้าง ต่อมาต้นพุทธศตวรรษที่ 23 ชาวหลวงพระบางและชาวเมืองบริเวณใกล้เคียงที่อพยพมาเมืองเลยได้นำวัฒนธรรมด้านภาษามาใช้กัน จึงทำให้ภาษาเมืองเลยแตกต่างจากภาษาอีสานถิ่นอื่น โดยภาษาเลยนั้นจัดอยู่ในกลุ่มหลวงพระบางอันประกอบด้วยภาษาอำเภอกันท้าว เมืองชัยบุรี ภาษาอำเภอด่านซ้าย และภาษาอำเภอมือง จังหวัดเลย ดังนั้นสำเนียงพูดของชาวไทยเลยจึงมีลักษณะการพูดเหมือนชาวหลวงพระบางแต่บางพยางค์ออกเสียงสูงคล้ายสำเนียงพูดของชาวปักข์ใต้ ฟังดูไพเราะนุ่มนวลจึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนเมืองเลย

ในปัจจุบัน จำนวนประชากรใน จังหวัดเลย มีจำนวน 121,361 หลังคาเรือน มีประชากรจำนวน 518,582 คน มีผู้สูงอายุจำนวน 63,467 คน เด็กแรกเกิด ถึง 6 ปีจำนวน 35,630 คน ผู้สูงอายุ

ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังจำนวน 16,235 คน มีสตรีที่ตั้งครรภ์จำนวน 4,611 คน ผู้สูงอายุ ที่ช่วยตนเองไม่ได้จำนวน 1,003 คน สตรีอายุ 35 ปี ขึ้นไปจำนวน 120,026 คน และมีผู้พิการจำนวน 9,303 คน

2.5 โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2.5.1 ความหมาย

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการหรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุ ภายในวัด บางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรก อาจเป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน แล้วจึงค่อย ๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคม แบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข) ศูนย์สามวัย ธนาคารความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ให้ชัดเจน ระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปีหรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ คุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงสืบทอดต่อไป

2.5.2 ประโยชน์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากโรงเรียนผู้สูงอายุ มี 5 ด้านคือ

- (1) ด้านสุขภาพร่างกาย ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง กระฉับกระเฉง ลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วย ลดระยะเวลาการพึ่งพาผู้อื่น อายุยืน
- (2) ด้านจิตใจ ช่วยให้คลายเหงา จิตใจกระชุ่มกระชวย สดชื่น รู้สึกภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่า ความสามารถของตนเอง มีมุมมองเชิงบวกต่อตนเอง

(3) ด้านสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนวัยเดียวกันและคนต่างวัย ได้รับการยอมรับในฐานะสมาชิกของกลุ่ม

(4) ด้านจิตปัญญา รู้เท่าทันและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามวัย

(5) ด้านเศรษฐกิจ เรียนรู้ทักษะทางด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ ช่วยเหลือตนเองต่อไป

ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม 2 ประการคือ

(1) โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นที่เรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ดำรงสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

(2) โรงเรียนผู้สูงอายุเป็น “เวที” ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งอาจเป็นแรงผลักดันให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในชุมชน

2.5.3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ มีขั้นตอนดังนี้

- ประชุมประชาคมเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือจากพื้นที่
- คัดเลือก และแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ
- จัดทำแผนขั้นตอนในการดำเนินงาน
- จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ
- ขับเคลื่อนการดำเนินงาน
- ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

2.5.4 โครงสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ

การขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพ ควรมีองค์ประกอบดังนี้

- ที่ปรึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุ การตั้งที่ปรึกษาของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นกลยุทธ์ในการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้มีส่วนร่วมในการรับรู้การดำเนินงานของโรงเรียน และเป็น “ใบเบิกทาง” ให้แก่การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลต่อการสร้างความน่าเชื่อถือในการทำงาน และถือเป็นการสร้างพันธมิตรในการทำงานชั้นเยี่ยม ที่ปรึกษาของโรงเรียนผู้สูงอายุ อาจเป็นฝ่ายส่งเสริม ฝ่ายฆราวาส เช่น นายอำเภอ ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ หรือข้าราชการเกษียณ เป็นต้น

- ครูใหญ่ หรือประธาน หรือผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ องค์ประกอบนี้ เป็นส่วนสำคัญมากและถือเป็น “หัวใจ” ของการขับเคลื่อนงาน ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ หรือประธาน หรือผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นแกนนำที่เป็นผู้ริเริ่มงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ในแต่ละพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับและศรัทธาจากกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประสานงานและรังสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

- คณะกรรมการและแกนนำร่วมขับเคลื่อน ถือเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขของความสำเร็จ เพราะกลไกหลักในการเคลื่อนงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ การกำหนดจำนวนคณะกรรมการหรือแกนนำร่วมขับเคลื่อนขึ้นอยู่กับภาระงานที่ หรือแบ่งงานภายในโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละแห่ง

- ทีมวิทยากรจิตอาสา เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นประการหนึ่งของโรงเรียนผู้สูงอายุเพราะใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีเป็นตัวตั้งขับเคลื่อน ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น วิทยากรจากสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน ข้าราชการบำนาญ พระสงฆ์ รวมถึงการขอความอนุเคราะห์วิทยากรจิตอาสาจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในลักษณะเครือข่ายทางสังคม เช่น กศน. ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร รพ.สต. โรงพยาบาลสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในแต่ละจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

การบริหารจัดการด้วยหลัก 5ก ประกอบด้วย

- กลุ่ม ต้องสร้างการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ทั้งที่เป็นกลุ่มแกนนำคณะทำงาน และกลุ่มสมาชิก หรือกลุ่มนักเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการทำงาน ในขั้นนี้อาจมีกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนได้หลายวิธี เช่น การเปิดรับสมัครสมาชิกหรือนักเรียนผู้สูงอายุ การต่อยอดจากกลุ่มเดิมที่เคยมีอยู่ในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ การสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มสมาชิก เช่น มีสัญลักษณ์โรงเรียนผู้สูงอายุ มีเสื้อสัญลักษณ์ของนักเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น

- กรรมการ ถือเป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มที่จะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ควรสร้างกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ช่วยกันขับเคลื่อนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพ

- กติกาหรือข้อตกลงร่วมกัน ต้องเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในโรงเรียนผู้สูงอายุ เหมือนเป็นสัญญาใจที่มีต่อกันว่าจะร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตาม ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน แม้ว่าเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่จะยังคงมีแนวทางการทำงานเดิมให้เห็นและพัฒนาต่อยอดได้

- กิจกรรม ในระยะเริ่มแรกอาจเน้นไปที่การสร้างกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาทาง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เช่น การจัดให้มาพบปะกันทุกเดือน มีกิจกรรมร้องเพลง กิจกรรมนันทนาการรูปแบบอื่น ๆ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเด็กและเยาวชนหรือการรวมกลุ่ม ออกกำลังกาย เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น จึงเคลื่อนไปสู่การทำกิจกรรมที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น การบูรณาการโรงเรียนผู้สูงอายุเข้ากับการทำงานของ “ธนาคารความดี”

- กองทุน การขับเคลื่อนงานของโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นไปอย่างมั่นคงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการหางบประมาณเพื่อการดำเนินงานด้วยตนเอง วิธีการหางบประมาณเข้ากองทุนของกลุ่ม อาจจำแนกได้เป็น การสร้างกองทุนของตนเองการเก็บค่าสมาชิก การขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน แหล่งทุนต่าง ๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสุขภาพตำบล สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งบประมาณไม่ใช่หัวใจของการขับเคลื่อนงานได้เท่ากับการมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะที่จะสร้างสรรค์สวัสดิการทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ

2.5.6 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุคือ

1. มีผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ทุ่มเท เสียสละ และมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผู้สูงอายุ หรือผู้นำทางด้านจิตใจ เช่น พระภิกษุ เพราะมีผลโดยตรงต่อการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของโรงเรียน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของความร่วมมือและการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน

2. มีเป้าหมายชัดเจนและมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนถือเป็นการกำหนดทิศทางการทำงานที่สร้างความเข้าใจร่วมกันในหมู่คณะกรรมการหรือแกนนำ จะเป็นพลังที่เข้มแข็งในการทำงานร่วมกันและการจัดให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ถือเป็นการกลไกในการเชื่อมร้อยความเป็นกลุ่ม และความเป็นชุมชนของผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการขับเคลื่อนงานโรงเรียนผู้สูงอายุให้บรรลุผล

3. มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน กลไกที่ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมประจำเดือน การสร้างเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมกันดำเนินงาน

4. มีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง อาจพิจารณาได้ 2 ระดับ คือ การสร้างเครือข่ายทางสังคมภายในกลุ่มหรือในหมู่สมาชิกของโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยกัน เช่น ในรูปแบบคณะกรรมการ หรือการมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน และการให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอก เพื่อประสานพลังในการทำงานร่วมกัน

5. มีการเรียนรู้และพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยการทบทวนตนเองและสรุปบทเรียนในการทำงานเป็นระยะ เรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อที่ควรพัฒนาให้ดีขึ้น และนำมาพัฒนากระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

6. เมืองครปครองส่วนท้องถิ่นหนุนเสริม การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น งบประมาณ บุคลากร สถานที่ การประสานเครือข่าย เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่จะผลักดันให้การเคลื่อนงานของโรงเรียนผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้ และดำเนินการไปอย่างราบรื่น

7. ถ้าเป็นการดำเนินงานแบบต่อเนื่อง สามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณได้จากหน่วยงานใดหากประสงค์ที่จะขอรับการสนับสนุนงบประมาณ สามารถเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน แหล่งทุนต่าง ๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสุขภาพ (สสส.) กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสุขภาพตำบล และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นต้น

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรกมล ระหาญนอก และสมยงค์ สีขาว (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดเลยอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดเลยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มลูกหลานพึ่งพา ผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถแบ่งเบาภาระของลูกหลานเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของครอบครัวได้ มีสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านหรือเพื่อนในวัยเดียวกันเป็นอย่างดี 2) กลุ่มพึ่งพาลูกหลาน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นภารกิจประจำวันของครอบครัว มีสุขภาพไม่แข็งแรง ทาหน้าที่เป็นผู้เฝ้าบ้านให้ลูกหลาน ไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนตามลำพังได้ มีสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านหรือเพื่อนในวัยเดียวกันน้อยและ 3) กลุ่มพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือค้าขาย หรือรับจ้าง มีสัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านน้อยแต่มีสัมพันธภาพกับชุมชนค่อนข้างมาก จากการไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา 2. องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดเลยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุและครอบครัวมีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ คิดเป็นร้อยละ 95.50 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คิดเป็นร้อยละ 94.50 2) ด้านสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุมีความสามารถทางกาย คิดเป็นร้อยละ 90.00 ไม่บริโภคอาหารรสจัด คิดเป็นร้อยละ 63.80 ไม่สูบบุหรี่เลย คิดเป็นร้อยละ 94.30 ไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เลย คิดเป็นร้อยละ 89.00 มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 56.80 ใช้สิทธิบัตรทองผู้สูงอายุในการรักษาพยาบาล คิดเป็นร้อยละ 53.80 3) ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่า 10,001 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 39.80 ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อปีพอเพียง ไม่เป็นหนี้ คิดเป็นร้อยละ 61.30 4) ด้านมาตรฐานที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ผู้สูงอายุอยู่อาศัยในบ้านที่มีลักษณะมั่นคงถาวร คิดเป็นร้อยละ 95.50 มีน้ำใช้พอเพียงตลอดปี คิดเป็นร้อยละ 99.80 อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ไม่ประสบปัญหาเลยด้านเสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่นน้ำเน่าเสีย ขยะของเสีย ยุงและแมลง คิดเป็นร้อยละ 49.00 5) ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม เมื่อเดือดร้อนจะมีหน่วยงานหรือคนในชุมชนมาช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ 91.80 และจากการศึกษา

ยังพบว่าผู้สูงอายุจังหวัดเลย มีความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจกับสภาพที่อยู่อาศัย รู้สึกว่าชีวิตมีความหมาย มีความภาคภูมิใจในตนเอง และพึงพอใจกับการได้รับการบริการจากโรงพยาบาลสถานีนามัย สถานบริการสุขภาพ พึงพอใจเกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในระดับมาก ส่วนความรู้สึกไม่ดี เช่น หดหู่ ผิดหวัง วิตกกังวล ซึมเศร้า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย 3.แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดเลยอย่างยั่งยืน มีกระบวนการในการค้นหาคือ ศึกษาบริบทการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดเลยในอดีต และศึกษาจากชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ที่ประสบผลสำเร็จ สรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดเลย อย่างยั่งยืนดังนี้ 1) ค้นหาผู้นำของแต่ละชุมชนที่มีจิตอาสา มีความพร้อมในการดำเนินงาน 2) ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ 4) สร้างเครือข่ายกับชุมชนที่มีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และ 6) แสวงหาทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)” ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความหวาดหวั่น อารมณ์ และปัจจัยด้านความสุขกาย สบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิด และปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้ และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

นริศรา พึ่งโพธิ์สภ และฐาศุภร์ จันประเสริฐ (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของ

ผู้สูงอายุในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า (1) ลักษณะข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์พบว่าเกือบครึ่งเป็นงานประเภตสารนิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ (ร้อยละ 47.22) ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เผยแพร่โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ร้อยละ 41.67) เป็นงานวิจัยที่อยู่ในสาขาวิชาการเมืองการปกครองมากที่สุด(ร้อยละ 27.78) ปีที่มีการศึกษาประเด็นคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุสูงที่สุดเป็นปี พ.ศ. 2551 และ พ.ศ.2553 (ร้อยละ 20.83) เป็นงานวิจัยประเภตสหสัมพันธ์เป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 45.83) เมื่อพิจารณาแบบแผนการวิจัย จำแนกตามปีที่เผยแพร่พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประเภตสหสัมพันธ์เป็นแบบแผนการวิจัยที่นิยมศึกษามากที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2543-2552 นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีแบบแผนการวิจัยประเภตสหสัมพันธ์ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมากที่สุด (ร้อยละ 25.00) ส่วนงานวิจัยที่มีแบบแผนการวิจัยประเภตสำรวจ พบในงานสารนิพนธ์/การค้นคว้าอิสระมากที่สุด (ร้อยละ 16.67) ในขณะที่งานวิจัยที่มีแบบแผนการวิจัยประเภตการทดลอง พบในงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมากที่สุด (ร้อยละ 4.17) เมื่อพิจารณาแบบแผนการวิจัย จำแนกตามสาขาวิชาพบว่า งานวิจัยคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีแบบแผนการวิจัยแบบสหสัมพันธ์ปรากฏในงานวิจัยสาขาวิชาการบริหาร และสาขาวิชาพยาบาลและสาธารณสุขมากที่สุดซึ่งมีสัดส่วนเท่ากัน (ร้อยละ 11.11) ส่วนงานวิจัยที่มีแบบแผนการวิจัยแบบสำรวจ และแบบคุณภาพปรากฏในงานวิจัยสาขาวิชาการเมืองและการปกครองมากที่สุด (ร้อยละ 11.11) ในขณะที่งานวิจัยที่มีแบบแผนการวิจัยแบบทดลองปรากฏในงานวิจัยสาขาวิชาจิตวิทยา การบริหาร และพลศึกษา มากที่สุดเป็นสัดส่วนเท่ากัน (ร้อยละ 1.39) (2) ในส่วนคุณลักษณะด้านการวิจัยของงานวิจัย พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้ง 72 เรื่องมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากกว่า 1 วัตถุประสงค์ ซึ่งส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและบรรยาย (ร้อยละ 87.50) มากที่สุด มีประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุ (ร้อยละ 80.55) มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างเฉลี่ย 336 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (ร้อยละ 30.91) เก็บข้อมูลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 23.61) ทฤษฎีหลักที่ใช้ในการวิจัยมีมากกว่า 1 ทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่นำมาใช้ศึกษาคือ ทฤษฎีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (ร้อยละ 30.56) ซึ่งส่วนใหญ่ใช้แนวคิดทฤษฎีคุณภาพชีวิตระดับองค์กรในต่างประเทศ (ร้อยละ 45.83) ได้แก่ ทฤษฎีคุณภาพชีวิตของ WHO สำหรับความหมายของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่า งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ให้นิยามคุณภาพชีวิตมากกว่า 1 ความหมาย โดยส่วนใหญ่นิยามคุณภาพชีวิตว่าเป็นความรู้สึกและการรับรู้ของบุคคล (ร้อยละ 65.28) และเป็นสถานะของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคม (ร้อยละ 63.89) เมื่อพิจารณาประเด็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่า งานวิจัยเกือบทั้งหมดแบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นรายด้าน (ร้อยละ 93.06) เกือบครึ่งแบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุออกเป็น 4 ด้าน (ร้อยละ 49.25) สำหรับองค์ประกอบที่งานวิจัยส่วนใหญ่ระบุไว้ ได้แก่ ด้านสุขภาพร่างกาย (ร้อยละ 91.04) องค์ประกอบสภาพทางสังคม (ร้อยละ 85.07) สุขภาวะทางจิตใจ

(ร้อยละ 67.16) และองค์ประกอบสภาพทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ 29.85) 1.3 เมื่อพิจารณาถึงตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น ตัวแปรอิสระ ในกลุ่มสถานการณ์ทางสังคม ตัวแปรอิสระในกลุ่มลักษณะชีวสังคม ตัวแปรอิสระในกลุ่มจิตลักษณะเดิม ตัวแปรจัดกระทำ และตัวแปรอิสระในกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ ซึ่งผลการสังเคราะห์พบว่างานวิจัยศึกษาตัวแปรอิสระมากกว่า 1 กลุ่ม โดยส่วนใหญ่ศึกษาตัวแปรอิสระในกลุ่มสถานการณ์ทางสังคมเป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 77.79) 1.4 สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มากกว่าครึ่งใช้แบบสอบถาม (ร้อยละ 59.72) ในการหาคุณภาพเครื่องมือ นั้น มีทั้งการหาค่าความเชื่อมั่น และการหาค่าความเที่ยงตรง ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น งานวิจัยเกือบทั้งหมดใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยงานวิจัยเรื่องหนึ่งอาจใช้สถิติมากกว่า 1 วิธี ซึ่งสถิติที่งานวิจัยทุกเรื่องใช้คือ สถิติเชิงพรรณนา (3) ผลการรวบรวมแบบวัดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์และที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่ามีจำนวน 43 เรื่อง จาก 72 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยนำแบบวัดของผู้อื่นมาใช้ทั้งฉบับ ซึ่งเป็นแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุด 26 ตัวชี้วัด (WHOQOL-BREF) โดยสุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ นำมาแปลเป็นภาษาไทยเรียกว่าคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกฉบับภาษาไทยชุดย่อ 26 ตัวชี้วัด (WHOQOL-BREFTHAI) ลักษณะของแบบวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นมาตรวัด 5 ระดับ งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาจำนวนองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตจำนวน 4 ด้าน โดยมีมิติที่มีการศึกษามากที่สุด ได้แก่ มิติด้านร่างกาย มิติด้านสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านจิตใจ (4) ผลการศึกษาขนาดอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้การวิเคราะห์ห่อถักตามแนวคิดของโรซาลทาล กลุ่มตัวอย่างคือ งานวิจัยเชิงปริมาณที่มีประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ t , z , F และ χ^2 ซึ่งมีงานวิจัยตามเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 29 เรื่อง จาก 72 เรื่อง พบผลที่น่าสนใจดังนี้ (5) ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า คุณลักษณะของงานวิจัยด้านการพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต (ร้อยละ 65.5) เป็นงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ร้อยละ 20.7) อยู่ในสาขาวิชาการพยาบาลและสุขภาพ (ร้อยละ 27.6) เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ.2551-2552 (ร้อยละ 34.5) เก็บข้อมูลในกรุงเทพและปริมณฑล (ร้อยละ 31.0) ส่วนคุณลักษณะด้านระเบียบวิธีวิจัยพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบเปรียบเทียบ (ร้อยละ 41.1) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสำรวจหรือบรรยาย (ร้อยละ 39.3) สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (ร้อยละ 34.5) มากกว่าครึ่งใช้แบบสอบถาม (ร้อยละ 58.6) ส่วนใหญ่ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (ร้อยละ 89.7) และค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (ร้อยละ 79.3) และใช้สถิติทดสอบที (ร้อยละ 42.9) และ (5) ผลการวิเคราะห์ห่อถัก พบว่า กลุ่มปัจจัยด้านจิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยของขนาดอิทธิพล ได้แก่ กลุ่มปัจจัยด้านโปรแกรมจัดกระทำ (.556) กลุ่มปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (.256)

กลุ่มปัจจัยด้านสถานการณ์ทางสังคม (.235) กลุ่มปัจจัยด้านชีวสังคม (.231) และกลุ่มปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม (.193) โดยมีตัวแปรที่สำคัญในแต่ละกลุ่มปัจจัย ได้แก่ โปรแกรมการแนะแนวกลุ่ม ความเชื่อในความสามารถตนเองในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ความสัมพันธ์ในครอบครัว รายได้ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ตามลำดับ ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ จะทำให้ผู้สนใจที่ต้องการศึกษาประเด็นคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ สามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของงานวิจัย และตัวแปรเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ศึกษาเพื่อการวิจัยขั้นสูงต่อไป ในขณะเดียวกันข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยด้าน จิตและสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะเป็นประโยชน์เชิงนโยบายสำหรับหน่วยงาน ด้านผู้สูงอายุนำไปใช้พัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ชมพูนุท พรหมภักดี (2556) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของประเทศไทย” ใจความสำคัญว่า องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้นิยามว่า ประเทศใดมีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกิน 10% หรืออายุ 65 ปีขึ้นไป เกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่า ประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 20% และอายุ 65 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 14% โดยประเทศไทย ได้นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้ใน พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ว่าหมายถึง “ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป” การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพ ของแรงงาน และระดับจุลภาค ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้าเนื่องจากมาตรการต่าง ๆ หลายประการล่วงแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ กว่าจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

วิไลลักษณ์ พรหมเสน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพร้อมในการจัดตั้ง โรงเรียนผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลาปาง” ผลการวิจัยพบว่า ชมรมผู้สูงอายุวัด ศรีหลวงขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2534 ถึงปัจจุบัน (2558) ชมรมผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมา โดยตลอด เช่น การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กิจกรรมวันสถาปนาชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมการณรงค์ และส่งเสริมการออกกำลังกาย การดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุวัดศรีหลวง เกิดขึ้นจากที่สมาชิก ชมรมผู้สูงอายุได้ไปทัศนศึกษาดูงานของชมรมผู้สูงอายุ ที่โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2557 จากข้อมูลที่ได้เรียนรู้จึงได้กลับมาหารือถึงแนวทาง การดำเนินงานเพื่อจัดตั้ง “โรงเรียนผู้สูงอายุวัดศรีหลวง” โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งโรงเรียน

ผู้สูงอายุใน 5 ประเด็นคือ (1) ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) เสริมสร้างสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (3) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (4) เสริมสร้างคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และการยอมรับ และ (5) ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงสืบต่อไป สำหรับความพร้อมต่อการดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุวัดศรีหลวง พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญ 2 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ความพร้อมด้านอาคาร สถานที่ ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณ (2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย แรงผลักดันจากการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานจากโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดเชียงราย และเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ ในส่วนของความพร้อมของนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการเข้ามาเป็น “นักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดศรีหลวง” พบว่า ในภาพรวมมีความคิดเห็นหรืออยากเข้ามาเรียนในโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($x = 4.29$) และสาเหตุที่อยากมาโรงเรียนเพราะคิดว่า (1) “การศึกษา” ไม่มีที่สิ้นสุด สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตไม่เกี่ยวกับอายุ (2) มาโรงเรียนเพราะอยากมีส่วนร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนา ร่วมกับคนวัยเดียวกัน และ (3) มาโรงเรียนเพราะอยากมีอาชีพและมีรายได้เสริมจากการฝึกอบรมของโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

จิณณ์นิชา พงษ์ดี และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเหมืองแบ่ง ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไป ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลโดยผู้ช่วยนักวิจัยที่ผ่านการอบรมแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Independent Sample t-test ผลการศึกษา อัตราตอบกลับ คิดเป็นร้อยละ 100 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.10 อายุเฉลี่ย 69.19 ปี (SD 7.77) สถานภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 62.40 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 93.20 และมีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 54.10 พบว่า ผู้สูงอายุมีการรับรู้ปัญหาด้านสุขภาพด้านร่างกายในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.22, SD 0.71) และรับรู้ความต้องการด้านสุขภาพในส่วนของด้านจิตใจ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.73, SD 0.68) นอกจากนี้ยังพบว่า อายุ และเพศ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ นอกจาก อายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

ฤทธิชัย แกมมณาค และสุภัทษา พันเลิศพาณิชย์ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า 1. ในการค้นหาสภาพปัญหา ความต้องการ และการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหา ดังนี้ 1) ปัญหาด้าน

สุขภาพของสูงอายุ มีดังนี้ มีโรคประจำตัว สุขภาพไม่แข็งแรง 2) ปัญหาด้านจิตใจของสูงอายุ มีดังนี้ เหงา และเครียด 3) ปัญหาด้านการประกอบอาชีพของสูงอายุ มีดังนี้ 1) ผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพที่ดี สุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีสถานที่ออกกำลังกาย และทำกิจกรรมร่วมกัน 2) ผู้สูงอายุ ต้องการความเอาใจใส่จากครอบครัวและคนใกล้ชิด รวมถึงหน่วยงานที่ดูแลเรื่องของสุขภาพ 3) ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เสริม มีอาชีพ และมีตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาสุขภาพของสูงอายุ มีดังนี้ 1) ผู้สูงอายุรับรู้ว่า การออกกำลังกายจะช่วยให้ร่างกายแข็งแรง การตรวจสุขภาพประจำปี จะช่วยให้ทราบถึงปัญหาสุขภาพ และแนวทางป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ 2) ผู้สูงอายุรับรู้ว่า การได้รับการดูแลเอาใจใส่จาก ครอบครัว ผู้ใกล้ชิด การมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน ช่วยให้สุขภาพจิตดีขึ้น 3) ผู้สูงอายุรับรู้ว่า การมีรายได้เสริมจากอาชีพที่สุจริต อาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น 2.ได้โครงการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ทั้งหมด 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุกิจกรรมธรรมบำบัด กิจกรรมช่วงฝน กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ กิจกรรมอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุ เสริมรายได้ผู้สูงอายุบ้านหัวฝาย และได้จัดทำโครงการส่งเสริม และยกระดับศักยภาพการศึกษาของผู้สูงวัยด้วยภูมิปัญญาไทยพื้นบ้านแห่งล้านนา ของโรงเรียน ผู้สูงอายุวัดหัวฝาย มี 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาผู้สูงอายุ กิจกรรมการประกอบอาชีพเสริมรายได้ ซึ่งการดำเนินงานในกิจกรรมตามโครงการพบว่าได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายทุกกิจกรรม

พระคมสัน จิตเมธโส และคณะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า (1) ความคิดเห็นต่อหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน (2) เปรียบเทียบ ความคิดเห็นต่อ หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุในเขต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อาชีพหลักก่อนเกษียณ รายได้ การพักอาศัย ปัญหาด้านสุขภาพ การออกกำลังกาย และการเข้าวัด/ทำบุญที่ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (3) ปัญหา อุปสรรค และ แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามหลักพุทธธรรม ดังนี้ (3.1) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีนิสัยชอบบริโภคอาหารตามใจปาก มีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการบริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์ จะเกิดโรคภัยต่าง ๆ ตามมา รวมไปถึงระบบการเผาผลาญการย่อยอาหารลำบาก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลคือบริโภคแล้วอร่อย (3.2) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเชื่อคำโฆษณาและคล้อยตามคำโฆษณาสินค้าจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น อยากทดลองสินค้าเสริมสุขภาพ ยาบำรุงร่างกาย น้ำผลไม้เพื่อสุขภาพ ฯลฯ เพราะมีความเชื่อว่าในร่างกายมีคนรับประทานแล้วหายมาออกรายการและแนะนำวิธีการรับประทาน

อย่างถูกวิธี (3.3) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่ไม่ลึกซึ้ง ส่วนใหญ่เข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์ นั่งสมาธิ ฯลฯ มีวัตถุประสงค์คือเพื่อความสบายใจ มีเพื่อนวัยเดียวกันพูดคุยคลายเหงา และ (3.4) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการบริโภคแบบลอกเลียนแบบ เชื่อว่าผู้สูงอายุท่านอื่นรับประทาน แล้วหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ สุขภาพดีขึ้น ก็จะได้รับประทานอาหารนั้นหรือสินค้านั้นเลียนแบบ และ (4) ผลการสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ชอบเข้าวัดทำบุญ ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ รับประทานอาหารเพื่อสุขภาพเป็นบางครั้ง พฤติกรรมการบริโภคอาหารยังเป็นแบบวิถีไทย ประเพณี วัฒนธรรมไทย ชอบรับประทานอาหารรสชาติดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคค่อนข้างยาก เนื่องจากเคยรับประทานมาตั้งแต่เด็กจนถึงวัยชรา ถ้าหากไม่มีโรคร้ายเบียดเบียนพฤติกรรมการบริโภค ก็ไม่เปลี่ยนแปลง รู้หลักธรรมะทางพระพุทธศาสนา คือ โภชนมัตตัญญูตา การรู้จักพอประมาณ ในการบริโภคอาหาร ไม่กินอึดจนเกินไปจนทำให้แน่นท้อง ไม่กินน้อยจนเกินไปจนเป็นโรคกระเพาะ

นพวรรณ แกมคำ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความฉลาดทางสุขภาพของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางสุขภาพและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา การสนับสนุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมในสังคม กับระดับความฉลาดทางสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป สัญชาติไทย ทั้งเพศชายและเพศหญิงอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ที่อาศัยอยู่ในเขตราชเทวี เขตบางพลัด และเขตตลิ่งชัน จำนวน 420 คน โดยได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน และหาค่าความ หาค่าความเที่ยงจากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .874, .870 และ .894 ตามลำดับ (แบบสอบถามการมีส่วนร่วมทางสังคม แบบวัดระดับความฉลาดทางสุขภาพของผู้สูงอายุ แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันและสถิติไคน์สแควร์สำคัญทางสถิติเท่ากับ .05 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีระดับความฉลาดทางสุขภาพอยู่ในระดับพื้นฐาน 2. เพศ อายุ รายได้ การสนับสนุนทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคมมีความสัมพันธ์กับระดับของความฉลาดทางสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 มีค่า $r = .004, -.223, .215, .480, .432$ ตามลำดับ 3. ระดับการศึกษา ไม่มี ความสัมพันธ์กับระดับความฉลาดทางสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พิชัย ดาราพงษ์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อสังคมในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและจัดทำข้อเสนอแนะการใช้สื่อสังคมในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร โดยใช้หลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 หลักธรรม ได้แก่ หลักธรรมอิทธิบาท 4 หลักธรรมโลกธรรม 8 หลักธรรมพรหมวิหาร 4 และหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยคือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปอาศัยในกรุงเทพมหานคร และใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ โดยมีขนาดตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 384 คน ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่เป็นอิสระจากกัน (t-test Independent) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านแอปพลิเคชันไลน์ต่างกันตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพก่อนเกษียณ อาชีพหลังเกษียณ รายได้ และสถานภาพการอยู่อาศัย รวมถึงพฤติกรรมการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ โดยกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาหลักธรรมผ่านแอปพลิเคชันไลน์จากมากไปน้อยตามลำดับดังนี้ หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมพรหมวิหาร 4 หลักธรรมอิทธิบาท 4 และหลักธรรมโลกธรรม 8 ผลวิจัยได้ข้อเสนอแนะรูปแบบการการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงหลักธรรมโลกธรรม 8 เป็นอันดับแรก และกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิง อยู่ในสถานภาพหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ อาศัยอยู่คนเดียว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท เป็นกลุ่มที่ควรได้รับการส่งเสริมใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นลำดับต้น

ศรีไพร โชติจิรวัดนา (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 2) สร้างและศึกษาคุณภาพรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 4) นำเสนอรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ประกอบด้วย 1) ศึกษาความต้องการรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพฯ จากผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 434 คน 2) สร้างและศึกษาคุณภาพรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพฯ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยและประเมินรูปแบบ จำนวน 7 คน 3) ศึกษาผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพฯ กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยี คือ ผู้สูงอายุชมรมหมู่บ้านนักกีฬาแหลมทอง เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร และผู้สูงอายุศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงวัย ตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 20 คน และ 4) รับรองรูปแบบเทคโนโลยีฯ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบจำนวน 7 คน ผลการศึกษา พบว่า (1) ผู้สูงอายุต้องการให้มีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเป็นลำดับแรก (PNImodified = 0.69) และในด้านเทคโนโลยี ผู้สูงอายุต้องการใช้โปรแกรมในสมาร์ทโฟนหาความรู้สุขภาพเป็นลำดับ

แรก (PNImodified = 0.97) (2) รูปแบบการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการรู้สุขภาพในศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดการ การจัดพื้นที่ สารและเนื้อหา สื่อเทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนรู้ และเครื่องมือประเมิน และมีการเรียน 3 ระยะ คือ เตรียมความพร้อมและวางแผนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมิน (3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีฯ พบว่า คะแนนเฉลี่ยการรู้สุขภาพของผู้สูงอายุหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลประเมินความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบเท่ากับร้อยละ 70 โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 4 ด้านได้แก่ คะแนนพัฒนาการการรู้สุขภาพเพิ่มขึ้น คะแนนพฤติกรรมการเรียนในระดับดี คะแนนสมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับดี และค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระดับมาก และ (4) ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คนเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70

วิลาวัลย์ วาริชนันท์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จของผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลางที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จในผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลาง และศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย การรับรู้เวลาที่เหลือในชีวิต ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล ความเครียด และจำนวนโรค ในผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุตอนต้น ที่มีอายุ 60-69 ปี ($M=64.81$ ปี, $SD=2.82$ ปี) จำนวน 124 คนและผู้สูงอายุตอนกลางที่มีอายุ 70-79 ปี ($M=73.62$ ปี, $SD=2.81$ ปี) จำนวน 90 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการตอบผ่านแบบสอบถามและวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ผลการวิจัยพบว่า 1) การสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จในผู้สูงอายุตอนต้นไม่แตกต่างจากผู้สูงอายุตอนกลาง 2) การรับรู้เวลาที่เหลือในชีวิต ($\beta = .306$, $p < .001$) และภาวะซึมเศร้า ($\beta = -.453$, $p < .001$) สามารถร่วมกันทำนายความแปรปรวนของการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จในผู้สูงอายุตอนต้นได้ร้อยละ 41.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ภาวะซึมเศร้า ($\beta = -.184$, $p < .001$) สามารถทำนายความแปรปรวนของการสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จในผู้สูงอายุตอนกลางได้ร้อยละ 19.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุตอนต้นที่ไม่มีภาวะซึมเศร้าและมีการรับรู้เวลาที่เหลือในชีวิตมาก มีแนวโน้มจะเป็นผู้สูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ และผู้สูงอายุตอนกลางที่ไม่มีภาวะซึมเศร้า มีแนวโน้มจะเป็นผู้สูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ

ดวงหทัย สว่างภพ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินชีวิต และการเปิดรับข่าวสารเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้หญิงก่อนวัยผู้สูงอายุ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จัดกลุ่มและอธิบายรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้หญิง

ก่อนวัยผู้สูงอายุ รวมถึงเพื่อสำรวจการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพ การเงินและที่อยู่อาศัยของผู้หญิงก่อนวัยผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้หญิง อายุ 45-59 ปี อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 410 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้หญิงก่อนวัยผู้สูงอายุ สามารถแบ่งได้เป็น 9 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มดูดีมีระดับ
2. กลุ่มวางแผนชีวิตพิถีพิถันเป้าหมาย
3. กลุ่มจิตใจเอื้อเพื่อช่วยเหลือสังคม
4. กลุ่มกล้าคิดกล้าตัดสินใจ
5. กลุ่มทันสมัยทันสมัย
6. กลุ่มสาวแกร่ง
7. กลุ่มเติบโตอย่างมั่นคง
8. กลุ่มสบาย ๆ ใส่ใจตัวเอง
9. กลุ่มอนุรักษ์นิยม

การเปิดรับข่าวสารเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ พบว่า ผู้หญิงก่อนวัยผู้สูงอายุเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลิตภัณฑ์ด้านการเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลิตภัณฑ์ด้านที่อยู่อาศัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ ผู้หญิงก่อนวัยผู้สูงอายุมีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพ และการเงินผ่านสื่อใหม่อยู่ในระดับมาก ขณะที่ผลิตภัณฑ์ด้านที่อยู่อาศัยมีการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อใหม่อยู่ในระดับปานกลาง

ชานนท์ ศิริธร (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยทางจิตวิทยากับผลต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาทั้งภายในและภายนอกกับผลต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางจิตวิทยาภายใน ปัจจัยทางจิตวิทยาภายนอก และการรับรู้คุณลักษณะของนวัตกรรม และ 4) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองและความพึงพอใจในชีวิต ระหว่างผู้สูงอายุที่มีปริมาณความเข้มข้นในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ระดับมากกับผู้สูงอายุที่มีปริมาณความเข้มข้นในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ระดับน้อย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุรวมทั้งสิ้น 25 คน จากนั้นทำการวิจัยเชิงสำรวจกับผู้สูงอายุที่มีปริมาณความเข้มข้นในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ระดับมาก และผู้สูงอายุที่มีปริมาณความเข้มข้นในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ระดับน้อย รวมทั้งสิ้น 730 คน ซึ่งทั้งหมดอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ผู้สูงอายุตัดสินใจใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์เนื่องจากแรงกระตุ้นจากเพื่อน ลูกหลาน และบุคคลที่ชื่นชอบ โดยจะใช้งานใน 4 ลักษณะ ได้แก่ ใช้สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ใช้หาข้อมูลข่าวสาร ใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึก และใช้สร้างความภูมิใจในตน โดยปัจจัยที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างผู้สูงอายุที่ใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์กับผู้ที่ไม่ได้ใช้งานคือ การรับรู้ความสามารถของตน (Self-efficacy) นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการสร้างเสริมพลังในตนเอง (Self-Empowerment) โดยเฉพาะในการหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ต่อสุขภาพ ซึ่งส่งผลทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้การดูแลสุขภาพได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น นำมาซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองและความพึงพอใจในชีวิต ส่วนในการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่าคุณพบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการพยากรณ์การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุมากที่สุดคือ ปัจจัยทางจิตวิทยาภายในตัวผู้สูงอายุ (Adjust R² = .325) ซึ่งพยากรณ์ได้ที่ร้อยละ 32.5 ถัดมาคือ ปัจจัยทางจิตวิทยาภายนอกตัวผู้สูงอายุ (Adjust R² = .313) ซึ่งพยากรณ์ได้ที่ร้อยละ 31.3 และคุณลักษณะของนวัตกรรม (Adjust R² = .187) ซึ่งพยากรณ์ได้ที่ร้อยละ 18.7 ตามลำดับ

เกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์ (2539) ทำการศึกษาเรื่องนโยบายของรัฐและการจัดแนวทางการจัดบริการ สังคมสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญคือด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความ ต้องการได้รับการตอบสนองด้านจิตใจ ด้านสวัสดิการและสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความพร้อมและความสามารถในการทำงานทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การให้บริการและจัดสวัสดิการสังคม แก่ผู้สูงอายุในส่วนของภาครัฐคือการได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุข โดยผู้สูงอายุจะมีทัศนคติที่ดี โดยเฉพาะการรวมกลุ่มผู้สูงอายุทำให้สังคมให้ความสนใจกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น การได้พบปะกับคนในวัยเดียวกันส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ใหม่ ๆ มีโลกทัศน์กว้างขึ้น ลดภาระของผู้อื่น และสามารถดูแลตนเองได้มากขึ้น

ศิริวรรณ ศิริบุญ (2541) ทำการศึกษาเรื่องปัญหาความต้องการและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุใน ชนบท พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่กับบุตรสาวที่สมรสแล้ว ด้านสุขภาพจะมีปัญหาเกี่ยวกับกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูก ระบบประสาท ระบบทางเดินอาหาร และระบบทางเดินหายใจ ในด้านการเตรียมตัวของผู้สูงอายุนั้น ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะขาดการเตรียมตัวในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับการเตรียมการและการ ขาดทุนทรัพย์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา ด้านเศรษฐกิจ รู้สึกเหงา ว้าเหว และรอคอยการช่วยเหลือ ปัญหาด้านสุขภาพ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีความต้องการให้คนในชุมชนจัดกิจกรรม และส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม ตลอดจนการตรวจร่างกาย การออกกำลังกาย และการกายภาพบำบัด

ภิรมย์ จงคำอาจ (2545) ทำการศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของผู้สูงอายุในภาคเหนือ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนผู้สูงอายุทำงาน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมีการ กระตุ้นให้ทุกฝ่ายเกิดกระบวนการคิดและทำงานได้อย่างเป็นระบบ สามารถนำประสบการณ์ไปพัฒนาชุมชนซึ่ง 39 กระบวนการทำงานดังกล่าวทำให้บทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่คอยรับการช่วยเหลือมาเป็น ผู้กระทำโดยดึงศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนท้องถิ่นได้

มลฤดี ศรีสุข (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วน ตำบลในเขตจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุที่เหมาะสม

5 ด้าน ได้แก่ ด้าน เศรษฐกิจที่เน้นการส่งเสริมอาชีพและเบี้ยยังชีพ ด้านสังคมเป็นการจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพอนามัย เน้นการส่งเสริมสุขภาพฟรี ด้านนันทนาการเน้นการจัดการแข่งขันกีฬา และการออกกำลังกาย และด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ พิเชษฐ ไพบูลย์ศิริ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่ม คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ จากการตรวจสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ทั้งผู้เข้าอบรม สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ร้อยละ 80 หลังการอบรมผู้สูงอายุมีสมรรถภาพร่างกายดีขึ้น รอบเอวลดลง ความเครียดลดลง ความจำขึ้นเล็กน้อย ความรู้สึกต่อตนเอง คงที่ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมระดับมากถึงมากที่สุด

ประนอม โอทกานนท์ รัชนิภรณ์ ทรัพย์กรานนท์ วาริ กังใจ และสิริลักษณ์ โสมานุสรณ์ (2557) ได้ ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่องทักษะการจัดการความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูง วัย โดย หลักสูตรที่ยกร่างไปใช้โดยดำเนินการใน 2 เรื่อง (1) สร้างแบบวัดความรู้ 3 ด้าน คือ “การสร้างเสริม สุขภาพ” “การจัดการความรู้” และแบบ “ประเมินทักษะการแสดงออกของผู้นำ” ผลการวิจัยพบว่า วัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสม เป็นไปได้และชัดเจน ปัจจัยนำเข้ามีความพอเพียงพร้อมใช้ กระบวนการอบรม มีความราบรื่น ด้วยความร่วมมือช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งจากผู้เข้ารับการ อบรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลลัพธ์ของหลักสูตร พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความรู้ทักษะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ระดับ 0.001 (ค่า $t=3.70, 10.78$ และ 7.25 ตามลำดับ) ผู้เข้าอบรมระบุมีความพึงพอใจต่อวิธีการ และกิจกรรมของหลักสูตร แสดงว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นครั้งนี้สามารถนำไปใช้ฝึกอบรมทักษะการจัดการความรู้ ด้านการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัย เขตจังหวัดชลบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

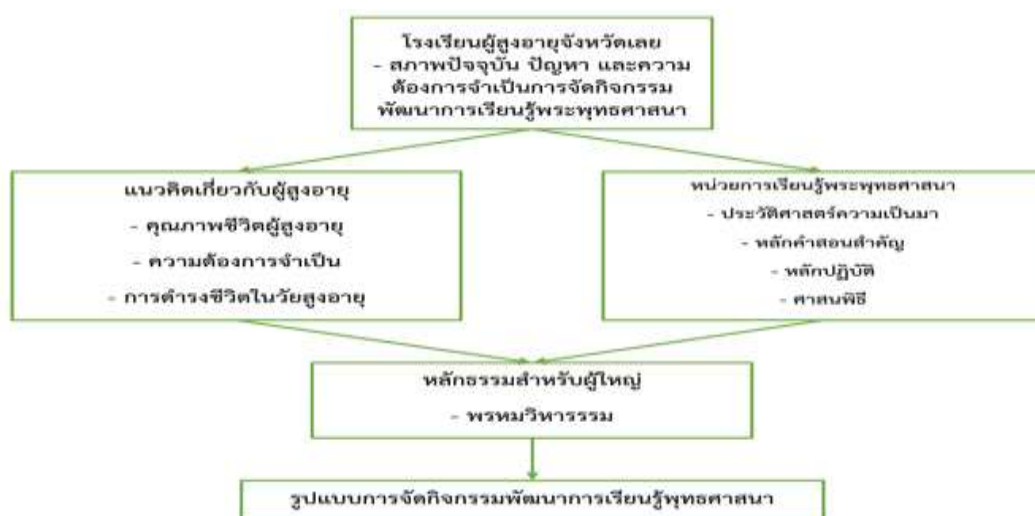
วิรมณ กาสีวงศ์ ทศนีย์บุญเติม อรพรรณ ลีอนุญวัชชัย (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้า ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมระดับ มากถึงมากที่สุด และ ความรู้เจตคติความสามารถของผู้เข้ารับการ อบรม เพิ่มขึ้นจากก่อนได้รับการอบรมอย่าง มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ความพึงพอใจหลังการอบรมอยู่ในระดับระดับมากถึงมากที่สุด การติดตาม ผลการ ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้าหลังการอบรม พบว่าภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุลดลงจากก่อนได้รับการดูแลอย่าง มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 ผลการติดตามโดยการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้ดูแลสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการ อบรมไปดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้าทั้งด้านร่างกาย จิตใจและ สังคม ทำให้ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุลดลง และผู้สูงอายุพึงพอใจที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เพิ่มขึ้น

โสภนา สุดสมบูรณ์ อัญชลี เหมชะญาติ ประยงค์ แก่นลาและสุดาร์ตน์ สุดสมบูรณ์ (2561) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการดูแลตนเองของผู้สูงอายุตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า 1) การรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคของการแสดง

พฤติกรรมส่งเสริมเพื่อดูแลตนเอง การยอมรับความสามารถในการดูแลตนเอง และสภาพความเป็นจริงในการปัจจุบันในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ตามทฤษฎีดูแลตนเองของเพนเดอร์อยู่ในระดับมาก พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการดูแลตนเองโดยคำนึงถึง ด้าน เงื่อนไขคุณธรรมสูงสุด และคำนึงถึงด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่น้อยที่สุดการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติ พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพเพื่อดูแลตนเอง พบว่า การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมการส่งเสริม สุขภาพเพื่อดูแลตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรการดูแลตนเองตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.97 3) ผู้สูงอายุที่เรียนด้วยหลักสูตรการดูแลตนเองตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนด้วยหลักสูตรการดูแลตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเมื่อทดสอบความแตกต่างด้วย t-test พบว่ามี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่า ผลคะแนนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .001

2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

คณะนักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย เน้นสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธรศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ความต้องการจำเป็น และการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ หน่วยการเรียนรู้พระพุทธรศาสนา เช่น ประวัติความเป็นมา หลักคำสอนสำคัญ หลักปฏิบัติ และศาสนพิธีต่าง ๆ รวมไปถึงการนำเอาหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน และนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของการวิจัยดังที่แสดงในภาพที่ 1 ซึ่งมีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

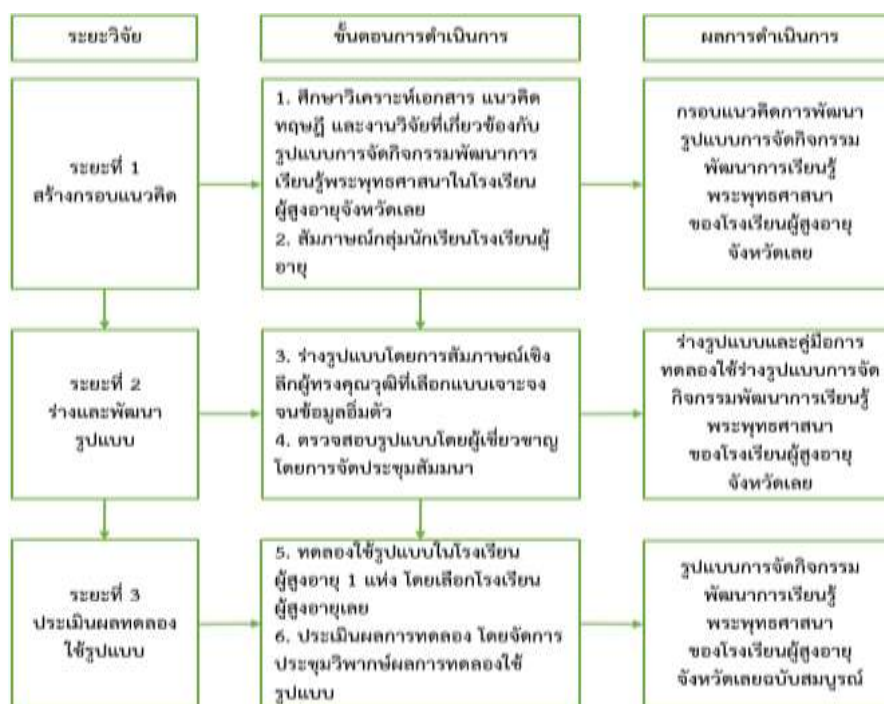

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และประเมินผลทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและการพัฒนา (Research and Development: R&D) แบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และระยะที่ 3 การประเมินผลทดลองใช้การจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะนักวิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.1.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหา

การดำเนินการในระยะที่ 1 มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.2.1 เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การพัฒนารูปแบบ รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

2) ลงพื้นที่วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

3) ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

โรงเรียน	นักเรียน
โรงเรียนผู้สูงอายุเลย	20
โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ	20
โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ	20
รวม	60

4) ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งสองส่วนแบบอุปนัย (analytic induction) โดยการตีความจากข้อสรุปต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้เพื่อยืนยันสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็น แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของจังหวัดเลย

3.1.2 ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ

การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 นี้มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ประกอบด้วย กระบวนการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ 1) ร่างรูปแบบ และ 2) การตรวจสอบรูปแบบ คณะผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้

1) ขั้นตอนที่ 1 ร่างรูปแบบ

ขั้นตอนนี้เป็นการร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ซึ่งมีการดำเนินการดังนี้

1.1 จัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus group discussion) ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน 2) ครู/กรรมการโรงเรียน จำนวน 3 คน 3) พระวิทยากร และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ผู้ทรงคุณวุฒิในการร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบ

ที่	ตำแหน่ง	จำนวน (คน)
1	ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ	3
2	ครูหรือกรรมการโรงเรียน	3
3	พระวิทยากร	3
4	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ	3
	รวม	12

1.2 ผู้วิจัยคืนข้อมูลที่รวบรวมได้จากผลการศึกษาในระยะที่ 1 เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความคาดหวังและความต้องการจำเป็นของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เป็นสภาพจริง

ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1.3 ผู้ร่วมสนทนากลุ่มดำเนินการวิเคราะห์ โดยการสะท้อนสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความคาดหวังและความต้องการจำเป็น รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนา การเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1.4 สิ่งที่ได้จากการดำเนินการในขั้นตอนนี้ก็คือ สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนา การเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1.5 นำข้อสรุปของการสนทนากลุ่มมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบ และคู่มือการทดลองใช้รูปแบบ การจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

2) ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบและกลั่นกรองรูปแบบ

ขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบและกลั่นกรอง (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ดำเนินการดังนี้

2.1 ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบและกลั่นกรอง (ร่าง) รูปแบบ โดยการจัดประชุมวิพากษ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน 2) ครู/กรรมการ วิทยาลัย จำนวน 3 คน 3) พระวิทยากร และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

2.2 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ให้ผู้บริหาร ครู/กรรมการโรงเรียน พระวิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 12 คน เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้อง เพื่อจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบและ คู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ในจังหวัดเลยให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมในขั้นตอนนี้ คือ แบบประเมินรูปแบบและคู่มือการ ทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยในส่วนของแบบประเมินรูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การประเมิน ร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และ

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ส่วนการประเมินคู่มือการใช้รูปแบบ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตอนที่ 1 การประเมินคู่มือรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเฉพาะข้อเสนอแนะและประเด็นที่ยังคลุมเครือไม่ชัดเจนจากการวิจัยในระยะที่ 1 มาปรับปรุงรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ก่อนนำไปทดลองใช้

3.1.3 ระยะที่ 3 การทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบ

การดำเนินการในระยะที่ 3 มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ เพื่อประเมินผลทดลองใช้ร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ประกอบด้วยกระบวนการดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ การทดลองใช้ร่างรูปแบบ และการประเมินผลทดลองใช้

1) ขั้นตอนที่ 1 การทดลองใช้

ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ใน (ร่าง) รูปแบบ มีการดำเนินการดังนี้

1.1 คัดเลือกโรงเรียนผู้สูงอายุเป้าหมายเพื่อการทดลองใช้รูปแบบ 1 แห่ง ซึ่งจะต้องเป็นโรงเรียนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสามารถเป็นตัวแทนของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย โดยในการวิจัยนี้ได้คัดเลือกโรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เนื่องจากเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการโรงเรียนที่เป็นเอกชน และมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ และกลายเป็นต้นแบบโรงเรียนผู้สูงอายุสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุอื่น ๆ ที่ดำเนินการต่อมาในภายหลัง

1.2 ประชุมชี้แจงการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นแก่คณะครูและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในโรงเรียนเป้าหมาย

1.3 ดำเนินการทดลองตามคู่มือการใช้รูปแบบ โดยดำเนินการตามกระบวนการ PDCA ซึ่งระหว่างดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยกำหนดให้มีการบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อตรวจสอบและถอดบทเรียนว่า การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดใน (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาในจังหวัดเลยนั้นสามารถดำเนินการไปด้วยดีหรือมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

1.4 กำหนดวงรอบทดลอง ซึ่งใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน-30 ธันวาคม 2564 ผู้วิจัยเข้าไปกำกับติดตามผลการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ใน (ร่าง) รูปแบบ โดยกำหนดการติดตามผลทุกสัปดาห์ในรูปแบบของการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์ รับฟังปัญหา ร่วมหาแนวทางแก้ปัญหา และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.5 ในการลงพื้นที่ติดตามการทดลองใช้แต่ละครั้ง ถือว่าเป็นการประเมินรูปแบบที่นำไปทดลองใช้ด้วย ซึ่งอาจจะมีการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงแบบเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม และจำเป็น

1.6 ในการลงพื้นที่ติดตามการทดลองใช้รูปแบบ นักวิจัยได้ทำการสุ่มสัมภาษณ์นักเรียน โรงเรียนผู้สูงอายุเลย สัปดาห์ละ 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 80 คน เพื่อใช้เป็นข้อมูลยืนยันผลการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2) ขั้นตอนที่ 2

ในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลการทดลองใช้ร่างรูปแบบ หลังสิ้นสุดวงรอบการทดลองใช้ 8 สัปดาห์ มีการดำเนินการดังนี้

2.1 จัดประชุมสัมมนาผู้เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนผลและประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยผู้เกี่ยวข้องในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุเลย ครูและคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุเลย จำนวน 4 คน พระวิทยากรจากวัดสุธัมมิการาม 2 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษากับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 9 รูป/คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันรูปแบบที่ผู้วิจัยปรับจากการนำเสนอของผู้นำไปทดลองใช้ในโรงเรียน และจากผลการประเมินรูปแบบและผลการประเมินคุณภาพของโรงเรียนที่เป็นพื้นที่วิจัย

2.2 นำข้อเสนอแนะและผลการประเมินรูปแบบที่ได้จากการประชุมสัมมนามาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบ จากนั้นจึงสรุปเป็นรูปแบบสุดท้าย

2.3 ในขั้นตอนนี้ ทำให้ได้รูปแบบการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในจังหวัดเลย

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงตามระยะของการวิจัย ดังนี้

3.2.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหา

ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย 3 แห่ง แห่งละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน

3.2.1 ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ

ในขั้นตอนนี้ร่างรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน 2) ครูหรือกรรมการโรงเรียน จำนวน 3 คน 3) พระวิทยากร จำนวน 3 รูป และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

3.2.1 ระยะที่ 3 การทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบ

ในขั้นตอนนี้การทดลองใช้รูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเลย จำนวน 80 คน ส่วนในขั้นตอนนี้การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุเลย ครูและกรรมการโรงเรียน จำนวน 4 คน พระวิทยากรจากวัดสุธัมมิการาม จำนวน 2 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวน 2 คน

3.3 เครื่องมือวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

3.3.1 ระยะที่ 1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview)

ในระยะที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มโดยใช้ร่างข้อคำถามเบื้องต้น มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended questionnaire) เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ศาสนพิธี 2) การสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล 3) การปฏิบัติด้านจิตภาวนา 4) หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ 5) หลักพรหมวิหารธรรม

3.3.2 ระยะที่ 2 แบบประเมินร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้

ในระยะที่ 2 เครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็นการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับแบบประเมินร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
- 2) ร่างแบบประเมินร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบ นำร่างแบบประเมินทั้งสองอย่างไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของข้อความกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) นำร่างแบบประเมินทั้งสองอย่างมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
- 4) ส่งแบบประเมินร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องในการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ก่อนการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
- 6) ปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยตามข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มและจากแบบประเมินร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้
- 7) นำร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยไปทดลองใช้ในขั้นตอนต่อไป

3.3.3 ระยะที่ 3 การสัมมนาผู้เกี่ยวข้อง

ในระยะที่ 3 จัดสัมมนาผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน 2) ครูหรือกรรมการโรงเรียน จำนวน 3 คน 3) พระวิทยากร จำนวน 3 รูป และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยนำข้อมูลที่สรุปจากการสัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเลย จำนวน 80 คนมาวิพากษ์ และนำข้อสรุปที่ได้จากการวิพากษ์ไปปรับปรุงรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบให้สมบูรณ์ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย นักวิจัยเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

4.1 การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.1 การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยโดยรวมจากโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 แห่ง ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

4.1.1 สัมภาษณ์เบื้องต้นภาคสนาม

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 โดยการสัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 แห่ง คือ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และโรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม ทั้งนี้มีนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) โรงเรียนละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน มีอายุระหว่าง 58–85 ปี และมีความครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

สำหรับข้อคำถามที่นำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบไม่มีโครงสร้างแบบปลายเปิดเพื่อสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่อาจมีปัญหาเกี่ยวกับการมองเห็นและการรับฟัง จึงต้องอาศัยการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ช่วยกันตอบคำถามและให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม โดยข้อคำถามนั้นเป็นการสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 หัวข้อ คือ 1) ศาสนพิธี 2) การสมาทานอุโบสถศีล

3) จิตภาวนา และ 4) พรหมวิหารธรรม ซึ่งเมื่อมีการตั้งคำถามเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่ชอบมากที่สุด ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ตอบว่า ชอบกิจกรรมที่มีพระวิทยากรมาบรรยายธรรมให้ฟัง เพราะได้รับความรู้อย่างหลากหลาย ทั้งทางโลกและทางธรรมในลักษณะของการผสมผสาน ได้รับความสนุกสนาน ไม่น่าเบื่อเหมือนการนั่งฟังเทศน์ในวัด เพราะการนั่งฟังธรรมบรรยายมีลักษณะเหมือนการนั่งเรียนในห้องเรียน ผู้เรียนนั่งที่เก้าอี้ ขณะที่พระภิกษุนั่งบรรยายเหมือนครูผู้สอนทั่วไป ซึ่งในบางโอกาส พระวิทยากรอาจเดินบรรยาย ซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศเป็นกันเอง นอกจากนี้พระวิทยากรยังมีการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยายอีกด้วย บางครั้งผู้เรียนยังได้ร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียนตามที่พระวิทยากรจะนำมาใช้ในการจัดการชั้นเรียนอีกด้วย

ในกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่สรุปออกมาได้ 4 หัวข้อนั้น นักเรียนผู้สูงอายุพึงพอใจกับพรหมวิหารธรรม โดยเห็นว่าเป็นธรรมประจำใจสำหรับผู้สูงวัยในการใช้ชีวิตร่วมกับบุตรหลาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการใช้ชีวิตของผู้สูงวัย หากผู้สูงวัยต้องการเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตรหลาน หลักพรหมวิหารธรรมถือว่าจำเป็นอย่างยิ่ง จำเป็นยิ่งกว่าศาสนพิธี ซึ่งโดยปกติในวัดทุกแห่งล้วนแต่มีคณาภิกษุประกอบศาสนพิธีอยู่แล้ว จำเป็นยิ่งกว่าการสมาทานศีลอุโบสถ ซึ่งในการเรียนพระพุทธศาสนา พระวิทยากรจะให้สมาทานศีล 5 ก่อนนำเข้าสู่วรรณบรรยาย ไม่ได้สมาทานศีล 8 หรือศีลอุโบสถ เพราะการสมาทานศีลอุโบสถนั้นส่วนใหญ่นิยมสมาทานในวัดทุกวันพระ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้สมาทานศีล และจำเป็นยิ่งกว่าการบำเพ็ญจิตภาวนา ซึ่งนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยอมรับว่า พระวิทยากรให้บำเพ็ญสมาธิภาวนาทุกครั้งที่มีการเรียนพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจจะเป็นการนั่งสมาธิ 5-30 นาที หรืออาจจะมีการเดินจงกรมด้วย 5-30 นาที แต่ผู้เรียนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เห็นผลที่ชัดเจนจากการบำเพ็ญจิตภาวนา ส่วนหลักพรหมวิหารที่ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมจากพระวิทยากร ทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้กับคนรอบข้าง โดยเฉพาะกับบุตรหลานในครอบครัว

ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 3 โรงเรียนผู้สูงอายุ มีดังต่อไปนี้

1) บทสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ (โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ)

ตอนที่ 1 การเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง

“กิจกรรมด้านศาสนพิธีสำหรับผู้สูงอายุคือ การไหว้พระสวดมนต์ ร้องเพลงชาติ การสมาทานศีล 5 ไม่นิยมสมาทานศีล 8 โรงเรียนผู้สูงอายุเปิดมา 5 ปีแล้ว จบแล้วก็ไม่จบเพราะไปตลอด ผู้สูงอายุที่นี่มีทั้งหมด 109 คน โรงเรียน มีการตั้งธงเข้าแถว เปิดเรียนทุกวันพุธ นักเรียนที่นี่มีชุดประจำโรงเรียนคือ ชุดนักเรียน ชุดเสื้อสีเขียว ชุดผ้าไทย ชุดเสื้อขาวชุดพละ ผู้สูงอายุที่จะไปโรงเรียนต้องใส่ชุดตามวันหมุนเวียนไป เช่นวันพุธตอนเดือนใส่ชุดนักเรียน วันพุธที่สองของเดือนใส่ชุด

เสื่อสีเขียว วันพุธที่สามของเดือนใส่ชุดผ้าไทย วันพุธที่สี่ของเดือนใส่ชุดพละ มีพระคุณเจ้ามาอบรมสั่งสอนตามเวลาปกติตามตารางที่กำหนด” (คำสัมภาษณ์ของ A1)

“มีการแช่เท้าด้วยน้ำสมุนไพร มีการร้องเพลงประกอบการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ มีวิทยากรมาให้ความรู้ เช่น พยาบาล สาธารณสุข มีพระมาอบรมด้านจิตใจ พระที่มาสอนจะมีกิจกรรมให้ทำ พระส่วนมากมาจากวัดในเขตเทศบาล กิจกรรมจะมีการสวดมนต์ การสมาทานศีล การทำสมาธิ แบบยุบหนอพองหนอ มีการเดินจงกรม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลโรงเรียนผู้สูงอายุจะพาเข้าวัด เช่น วันสำคัญจะเข้าวัด มีสวดมนต์แปล มีการแผ่เมตตา การรักษาศีลเป็นที่หนึ่ง มีอาณิสต์มากไม่มีอะไรมาเปรียบปานได้ อย่างฟังธรรม ถ้ามีกิจกรรมทางศาสนาก็จะเข้าร่วมทุกครั้งเพราะการฟังธรรมทำให้จิตใจสงบ เกิดความซาบซึ้งใจในธรรมะ กิจกรรมทางพระส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมง่าย ๆ เพราะมีรูปแบบที่กำหนดตายตัวอยู่แล้ว” (คำสัมภาษณ์ของ A2)

“การแช่เท้าด้วยสมุนไพรเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุก็จะเตรียมอุปกรณ์มาด้วย ทางโรงเรียนก็เตรียมไว้ให้ด้วย เช่น มะกรูด ใบมะกรูด ใบมะขาม ตะไคร้หอม ว่านไพร หลังจากนั้นก็ออกกำลังกาย เต้นแอโรบิคสำหรับผู้สูงวัย หลังจากนั้นก็เข้าห้องเรียนไหว้พระสวดมนต์อีกครั้งหนึ่ง” (คำสัมภาษณ์ของ A3)

“กิจกรรมประดิษฐ์ดอกไม้จันทร์ กิจกรรมการทำไข่เค็มใบเตย มีผู้มาให้ความรู้เช่น จิตอาสา พัฒนาชุมชน มาให้ความรู้” (คำสัมภาษณ์ของ A4)

“พระสงฆ์ที่มาให้ความรู้ ส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมกับปลัดเทศบาล ในฐานะเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน พระสงฆ์จะมาแนะนำนอกจากธรรมะบ้างก็มี มีอุปกรณ์คือสื่อการสอนมานำเสนอให้นักเรียนผู้สูงอายุได้ชมประกอบการเทศนาธรรม ไม่ค่อยมีพิธีอะไรมาก แต่นั่นคำสอนประกอบกับการสอนคติธรรมในชีวิตประจำวัน ส่วนมากจะเป็นธรรมะประกอบบันเทิง ทำให้ผู้สูงอายุได้หัวเราะ สนุกสนาน ไม่เบื่อ” (คำสัมภาษณ์ของ A5)

“การเล่นกีฬาจะเป็นกีฬาพื้นบ้าน จัดให้เล่นในช่วงที่โรงเรียนมีกิจกรรมพิเศษ การพูดคุยกัน การปรับทุกข์กัน การได้ระบายความในใจต่อกัน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะกัน แต่บางครั้งก็นินทาผู้อื่นบ้างเล็กน้อย เช่น นินทาลูกหลาน นินทาเพื่อนบ้าน” (คำสัมภาษณ์ของ A6)

2. ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ และมีประโยชน์อย่างไร

“เมื่อก่อนมีการสมาทานศีลในวัด มีการรักษาอุโบสถศีล และนอนค้างคืนที่วัด แต่ทุกวันนี้ไม่มีการค้างคืนที่วัดเพราะสถานการณ์โรคโควิด ทุกคนต้องป้องกันตัว ต่างคนต่างระวังตัวกัน เข้าวัดก็ต้องรีบกลับ มีกิจกรรมผู้สูงอายุก็ไปเข้าร่วมแต่ต้องระวังตัว มีการป้องกัน เช่น ใส่หน้ากาก

อนามัย ต้องพกเจลล้างมือ ต้องวัดอุณหภูมิร่างกาย เมื่อร่วมกิจกรรมเสร็จแล้วต้องรีบกลับบ้านทันที” (คำสัมภาษณ์ของ A7)

“การฟังธรรม การรักษาศีลมีประโยชน์มาก ดื้อต่อจิตใจ ไม่ต้องดิ้นรนชวนขายอะไร มาก ขาดไม่ได้เลยการฟังเทศน์ฟังธรรม การรักษาศีล 5 เป็นศีลหลักประจำใจ แต่ศีล 8 นาน ๆ จะสมาทานครั้งหนึ่ง รูปแบบจะต่างกันศีล 8 ผู้สมาทานจะต้องนุ่งขาวห่มขาว และอยู่ประจำที่วัด จนกว่าจะครบกำหนดวันหนึ่งคืนหนึ่งจึงจะทำพิธีลาศีล 8 และสมาทานศีล 5 และกลับมาที่บ้าน แต่ศีล 8 นั้นมีคนเข้าร่วมน้อย เพราะส่วนใหญ่จะวุ่นวายอยู่กับครอบครัว กับลูกกับหลาน รักษาศีล 5 ก็พอแล้ว นี่คือรูปแบบที่ทำเป็นประจำ แต่ระยะหลังไม่ได้ทำเพราะสถานการณ์โควิด” (คำสัมภาษณ์ของ A8)

3. ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตอย่างไร

“ด้านจิตภาวนาหรือการทำสมาธิในโรงเรียนผู้สูงอายุ ส่วนมากพระก็จะสอนให้ ปฏิบัติโดยการกำหนดอุบายหนอพองหนอ มีให้บริกรรมพุทโธบ้าง เป็นบางครั้ง มีการเดินจงกรมบ้าง แต่ไม่เน้นมากเหมือนนั่งสมาธิ เพราะทำยากกว่ากัน” (คำสัมภาษณ์ของ A9)

“จิตภาวนา ทำให้ใจเย็น ไม่เดือดร้อน แต่ก็ทำเป็นพิธี ไม่ได้ทำจริงจังมากนัก รู้ว่า มีประโยชน์ แต่ก็ปฏิบัติได้ยากเหมือนเข็นครกขึ้นภูเขา ต้องฝืนใจทำ แต่ถ้าทำได้ก็จะเกิดความภูมิใจ และเป็นประโยชน์กับจิตใจของตนเอง” (คำสัมภาษณ์ของ A10)

4. หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจหรือหลักธรรมที่ท่านสนใจ มีอะไรบ้าง

“เมื่อก่อนไม่เคยรู้จักธรรมะ ธรรมะทำให้ไม่เกลียดไม่โกรธกัน ความโลภก็น้อยลง ทำให้มีความอดทนมากขึ้น มีเมตตาจิตต่อกัน ตั้งแต่มีโรงเรียนผู้สูงอายุทำให้สุขภาพกาย สุขภาพจิต ของผู้สูงอายุดีขึ้น” (คำสัมภาษณ์ของ A11)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ในจังหวัดเลย

1. กิจกรรมด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่างๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมีรูปแบบอย่างไร

“การสวดมนต์ ไหว้พระ การสมาทานศีล 5 (มีสมาทานศีล 8 บ้างเป็นบางคนและสมาทานในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาทุกวันพระมีการค้างคืนที่วัด 1 คืน นุ่งขาวห่มขาว แต่ปัจจุบันทางคณะสงฆ์สั่งให้งดกิจกรรมที่วัดเพราะสถานการณ์โควิด) การฟังธรรมในโรงเรียนโดยนิมนต์พระมาสอนและให้การแนะนำไม่ใช่เฉพาะธรรมะคำสอน แต่ให้คำแนะนำไปถึงกิจกรรมของในโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างอื่นด้วย โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยและบางรูปก็มาสอน

ธรรมะเน้นให้ปฏิบัติจิตภาวนา ส่วนใหญ่จะเน้นการภาวนาแบบยุบหนอพองหนอตามแบบวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เท่าที่ได้ทราบข้อมูลมา” (คำสัมภาษณ์ของ A12)

2. การสมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร

“โรงเรียนผู้สูงอายุมีรูปแบบการปฏิบัติสำหรับผู้สูงอายุตามตารางเรียนที่กำหนดขึ้น โดยผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากผู้บริหารโรงเรียนตั้งแต่ต้น แต่จะมีการยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เวลาที่มีการปฏิบัติการเรียนการสอนจริงๆ อีกทีหนึ่ง ถ้ามีการนิมนต์พระมาบรรยายธรรมจึงจะมีการสมาทานศีล แต่ถ้าไม่มีพระมาก็จะไม่มีการสมาทาน แต่ก็มีการไหว้พระสวดมนต์ก่อนเข้าห้องเรียนทุกครั้ง รูปแบบการสมาทานอุโบสถศีล ไม่เน้นให้ปฏิบัติสมาทานในโรงเรียนเพราะจะเกิดข้อจำกัดมากมายแต่ก็เป็นไปโดยอหิชาศัยของผู้สูงอายุบางท่านที่มีศรัทธาก็สามารถทำได้” (คำสัมภาษณ์ของ A13)

“แต่ถ้าอยู่ในช่วงเข้าพรรษา การสมาทานศีล 8 บางคนก็ถือปฏิบัติอย่างจริงจัง เฉพาะวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ แต่ที่สะดวกที่สุดคือ การสมาทานศีล 5 เป็นศีลประจำตัวทุกคนอยู่แล้ว จะมีการสมาทานหรือไม่สมาทานก็รักษาอยู่แล้ว” (คำสัมภาษณ์ของ A14)

3. กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร

“ถ้ามีพระมาบรรยายจะมีการให้นั่งสมาธิ เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม พระสงฆ์ท่านจะพูดแสดงธรรมไปด้วย ให้ผู้ฟังทำสมาธิไปด้วย ทำให้จิตใจไม่ฟุ้งซ่านและมีความใจเย็นได้รับประโยชน์จากการนั่งสมาธิโดยตรง แต่การนั่งสมาธิในช่วงชั่วโมงเรียนจะใช้เวลาไม่นาน 10 นาทีบ้าง 15 นาทีบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียนในช่วงเวลาบ่าย ทำให้การนั่งสมาธิไม่ค่อยได้ผลเพราะเป็นเวลาให้ผู้สูงอายุจะรู้สึกง่วงนอน หากนั่งอยู่เฉย ๆ ไม่ได้มีสิ่งดึงดูดอย่างอื่น สุขภาพของผู้สูงอายุก็เกี่ยวบาง ท่านสุขภาพไม่อำนวยนั่งนานไม่ได้ก็ต้องนั่งบนเก้าอี้ บางคนก็เผลอหลับไปก็มี” (คำสัมภาษณ์ของ A15)

4. หลักพรหมวิหารธรรม ที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร

“กิจกรรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่คุ้นเคยกับคำว่า “พรหมวิหาร” แต่จะคุ้นเคยกับคำว่า “เมตตา” เมื่อสัมภาษณ์ว่า รู้จักหลักพรหมวิหารบ้างไหม ก็จะได้รับคำตอบว่า ไม่รู้จัก แต่เมื่อถามว่ารู้จักเมตตาไหมก็จะรู้จักกันทุกคน ผู้สูงอายุจะมีหลักเมตตา มีการสวดมนต์แผ่เมตตาอยู่เป็นประจำ เมตตาตน เมตตาสัตว์ สัพเพ สัตตา” (คำสัมภาษณ์ของ A16)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

“กิจกรรมก่อนเข้าห้องเรียนจะมีการตระพังให้สัญญาณ ให้มารวมกันที่หน้าเสาธง มีการสวดมนต์ การร้องเพลงชาติหน้าเสาธง มีการออกกำลังกาย เต้นแอโรบิกก่อนเข้าห้องเรียน

มีการแช่เท้าด้วยน้ำสมุนไพร มีวิทยากรมาให้ความรู้ มีการสอนให้ทำไข่เค็ม การสอนให้ทำอาหาร สอนอาชีพ บางคนมีयरักษาโรคประจำก็ต้องเตรียมไปด้วย” (คำสัมภาษณ์ของ A17)

“การมาโรงเรียนที่นี่ ผู้สูงอายุทุกคนจะนำอาหารมาด้วย ใครมีอะไรก็จะเอามาซุ้มนกันกิน หรือมารวมกันแลกเปลี่ยนกันกิน เป็นการเฉลี่ยแบ่งปันกัน ทำให้เกิดมิตรจิตมิตรใจต่อกันระหว่างกลุ่ม ผู้สูงอายุ แต่ก็ได้เอามาก มีกับข้าวอย่างสองอย่างก็นำมารวมกันกินที่โรงเรียน” (คำสัมภาษณ์ ของ A18)

“กิจกรรมการทำดอกไม้จันทน์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำต่อเนื่องเพื่อบริการชุมชนเมื่อมีงานศพก็จะนำไปบริการ โรงเรียนผู้สูงอายุจะมีรายได้จากกิจกรรมเหล่านี้ นำเงินมาเข้ากองทุน เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุเมื่อเจ็บป่วยและเสียชีวิตก็จะช่วยเหลือศพละ 1,000 บาท โดยใช้เงินกองทุน ช่วยเหลือผู้สูงอายุ” (คำสัมภาษณ์ของ A19)

“รูปแบบของโรงเรียนจะเป็นหลักสูตร 1 ปี เมื่อเรียนครบตามกำหนดก็จะมีการมอบวุฒิบัตรให้ครั้งหนึ่ง ถือว่าผ่านตามหลักสูตร แต่ก็เรียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ได้ ซึ่งทุกปีจะมีผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ ได้รับการสนับสนุนจาก พมจ.เลย จัตุวิทยากรมาอบรมให้ โรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมเข้าร่วม” (คำสัมภาษณ์ ของ A20)

2) บทสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง

“กิจกรรมด้านศาสนพิธีสำหรับผู้สูงอายุคือ กิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมการร้องเพลงชาติหน้าเสาธง กิจกรรมการสมาทานศีล 5 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่นิยมสมาทานศีล 8 เพราะมีข้อห้ามที่มากเกินไปและไม่สะดวกในการดำเนินชีวิตตามปกติ เกรงจะทำให้ศีลต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ แต่ถ้าเป็นศีล 5 จะสะดวกมากขึ้นและสามารถปฏิบัติได้ตามปกติอยู่แล้ว ศีล 5 จะคล่องตัว กว่ารักษาศีล 8 สำหรับผู้ปฏิบัติ” (คำสัมภาษณ์ของ A21)

“โรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน คือมีกิจกรรมการเรียนทุกวันพุธ ถ้าวันพุธตรงกับวันพระก็จะเลื่อนไปเป็นวันพฤหัสบดี การสมาทานศีล 8 จะมีในช่วงเข้าพรรษา ของทุกปี ผู้สูงอายุหลายท่านสนใจสมาทานศีล 8 และพักค้างคืนที่วัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะมีกลุ่ม ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงจำนวนประมาณ 10-15 คน พระสงฆ์ก็จะแสดงธรรมเทศนาเป็นประจำวัน พระและฝึกปฏิบัติจิตภาวนาด้วย” (คำสัมภาษณ์ของ A22)

“โรงเรียนผู้สูงอายุจะมีพิธีกรรมด้านพุทธศาสนา มีบทสวดมนต์เฉพาะ บางท่านเปิดโทรศัพท์สวดตามทุกเช้า เวลาไปโรงเรียนก็จะสวดได้คล่อง เพราะทำเป็นประจำวัน โรงเรียนผู้สูงอายุ

ทุกหมู่บ้านจะไปรวมกันแต่ไม่ใช่ทุกคนที่ไป บางคนก็ไปไม่ได้เพราะสุขภาพไม่เอื้ออำนวยก็จะอยู่ประจำที่บ้าน แต่ละคนที่มาร่วมกันนี้ส่วนมากจะมีอายุมากแล้ว การไปโรงเรียนผู้สูงอายุทำให้มองโลกในแง่ดี ทำให้ผู้สูงอายุมีโลกทัศน์กว้างขวางมากขึ้น” (คำสัมภาษณ์ของ A23)

2. ด้านการสมათานศิลป์หรืออภิสถศิลป์ ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ และมีประโยชน์อย่างไร

“โรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมทางพุทธศาสนา เฉพาะวันที่มีการนิมนต์พระมาอบรม จะมีการสมათานศิลป์ 5 และมีการฟังเทศน์หรือรับฟังการบรรยายธรรม โดยพระวิทยากรจะหมุนเวียนกันไปตามวัดต่างๆ ในเขตเทศบาล บางครั้งอาจจะมีพระจากที่อื่นมาบ้าง รูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมจะมีสื่อมานำเสนอให้ผู้สูงอายุได้ดูและฟังบรรยายประกอบด้วย ทำให้ผู้สูงอายุมีความสนใจและไม่เบื่อ” (คำสัมภาษณ์ของ A24)

“การฟังธรรมจากพระสงฆ์ที่มาแสดงบางครั้งก็มีความประทับใจเป็นพิเศษ กับพระสงฆ์บางรูปที่มาแสดง บางครั้งก็ไม่ชอบ เพราะพระสงฆ์บางรูปพูดน่าเบื่อชอบพระบรรยายเกี่ยวกับธรรมะหัวข้อหลากหลายไม่จำเจ” (คำสัมภาษณ์ของ A25)

“ถ้าพระรูปไหนมาเทศน์แล้ว ท่านเทศน์ถูกใจผู้สูงอายุก็อยากนิมนต์ให้มาอีก ส่วนศิลป์มีประโยชน์มากทำให้เรามีความสงบเรียบร้อยมากขึ้น และทำให้เราใจเย็น ไม่เดือดร้อนใจ มีความใจเย็น” (คำสัมภาษณ์ของ A26)

“ศิลป์มีประโยชน์มากสำหรับผู้ปฏิบัติได้ ไม่ให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้ลักขโมย ไม่ให้พูดปด ทำให้รักษากายของเราเองให้ได้รับไม่ได้รับความเดือดร้อน สังคมมีปกติสุข การสมათานศิลป์จะเป็นรูปแบบเป็นสูตรสำเร็จก่อนที่จะมีพิธีกรรมอื่นๆ ตามมา” (คำสัมภาษณ์ของ A27)

3. ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตอย่างไร

“การปฏิบัติสมาธิสำหรับผู้สูงอายุ มีข้อจำกัด อย่างตัวผมเองไม่ค่อยได้ทำเพราะไม่ค่อยได้ไปวัดเพราะเดินไม่สะดวก ที่มาโรงเรียนผู้สูงอายุเพราะนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาอ้อ (นายก้าน กุณวงศ์) มีรถรับส่งไปรับที่บ้านทุกครั้ง จึงได้มาฟังธรรมจากพระสงฆ์ในโรงเรียนผู้สูงอายุ แต่ก็ไม่ค่อยได้ฝึกจิตภาวนา เคยได้ยินแต่ให้ภาวนาว่า “พุทโธ” บางคนก็ได้รับการฝึกมาดีจากพระสงฆ์ที่ตนเองเคารพนับถือ เช่น หลวงปู่ท่อน ญาณธโร วัดศรีอภัยวัน ตำบลนาอ้อ ปัดเป่าประจำก็จะซึมซับกับธรรมะและจะคุ้นเคยกับด้านจิตภาวนา เมื่อพระมาสอนให้ปฏิบัติก็จะทำได้” (คำสัมภาษณ์ของ A28)

“รูปแบบการทำสมาธิของโรงเรียนผู้สูงอายุคือ ปฏิบัติร่วมกันด้วยอิริยาบถนั่งพร้อม คำบริกรรม พุท หายใจเข้า โธ หายใจออกบ้าง แบบอานาปานสติกรรมฐานบ้าง นั่งกำหนดสตินิ่งๆ บ้าง ตามแนะนำของพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์มา แต่ก็ไม่ได้ใช้เวลาานานมากนัก เพราะจะมีกิจกรรมอื่นตามตารางเรียนของโรงเรียนที่กำหนดแต่ละวัน บางวันก็มีเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมาให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุ บางครั้งก็มีวิทยากรมาให้การอบรมวิชาชีพโดยแบ่งจำนวนผู้สูงอายุ

ออกเป็นกลุ่มๆ ตามความสนใจ เช่น กลุ่มทำอาหาร กลุ่มทำสบู่ ชันไลน์ กลุ่มทอผ้า” (คำสัมภาษณ์ของ A29)

“กลุ่มรักสุขภาพก็จะมีการออกกำลังกายเดินแอโรบิค โดยมีจิตอาสาแนะนำประกอบเพลง ซึ่งเป็นนโยบายของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาอ้อ ท่านได้หาจิตอาสามาร่วมด้วย” (คำสัมภาษณ์ของ A30)

“กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุที่นี่จะมีกิจกรรมแอโรบิคทุกวันในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ด้วย และทำอาหารเลี้ยงผู้สูงอายุด้วย เสียหายที่ปัจจุบัน นายกท่านเสียชีวิตแล้ว เสียหายกิจกรรมดี ๆ ที่ผู้สูงอายุได้ทำร่วมกัน” (คำสัมภาษณ์ของ A31)

“ด้านการปฏิบัติสมาธิส่วนมากจะไม่ค่อยได้ปฏิบัติ เวลาที่พระมาสอนก็ได้แต่ฟังพระไปเฉยๆ เพราะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้สูงอายุเอง ยิ่งมาที่บ้านยิ่งไม่ได้ทำเลย ผู้สูงอายุจะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ปวดหลังปวดเอว” (คำสัมภาษณ์ของ A32)

4. หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจหรือหลักธรรมที่ท่านสนใจมีอะไรบ้าง

“ช่วงนี้มีสถานการณ์โควิดเกิดขึ้น ทำให้ต้องห่างจากโรงเรียน ผู้สูงอายุก็ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีกิจกรรมอะไร ทำให้เกิดความเหงา คิดถึงกัน คิดถึงโรงเรียน อยากมาโรงเรียน อยากให้มีกิจกรรมเหมือนเดิม” (คำสัมภาษณ์ของ A33)

“เมื่อมารวมกันในโรงเรียน ผู้สูงอายุบางคนก็นินทากันบ้าง ปรับทุกข์กันบ้าง นินทาเพื่อนบ้านให้ฟังบ้างก็มี” (คำสัมภาษณ์ของ A34)

“การจดจำหลักธรรมที่พระสงฆ์ท่านมาสอนได้บ้างในเรื่องที่คล้าย ๆ กันและนำมาปฏิบัติประจำใจ เช่น ความเมตตา ความอดทน การรู้จักควบคุมจิตใจของตนเอง” (คำสัมภาษณ์ของ A35)

“คติประจำใจของผู้สูงอายุ เมื่อสอบถามบางท่านก็บอกว่าไม่รู้จะพูดอะไร แต่ถ้ามีบางท่านพูดขึ้นเช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความสามัคคี เป็นต้น ก็จะสนับสนุนความคิดดังกล่าวว่า ตนเองก็มีคติประจำใจเช่นนี้เหมือนกัน การไม่พยาบาทกัน ไม่จองเวรกัน ทำให้ใจเย็น ไม่เดือดร้อน และมีเมตตา” (คำสัมภาษณ์ของ A36)

“ใครจะว่าอะไรก็ไม่โกรธ มีความสบายใจ มีสติ มีความรู้ตัวตลอดเวลา ก่อนจะทำอะไร จะพูดอะไรก็มีสติ มีขันติ ความอดทน กลุ่มของผู้สูงอายุมีกิจกรรมเป็นกลุ่มจักสานที่มาจากไม้ไผ่ก็ต้องมีสติ มีความอดทน” (คำสัมภาษณ์ของ A37)

ตอนที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. กิจกรรมด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมีรูปแบบอย่างไร

“รูปแบบกิจกรรมคือการนิมนต์พระมาสอนโดยหมุนเวียนกันไปแต่ละสัปดาห์ ส่วนมากจะเป็นพระที่ท่านเทศน์เก่งๆ ด้านธรรมะอยู่แล้วมาให้การแนะนำกิจกรรม ทำให้รู้สึกดีมากๆ ทุกครั้งที่พระมาจะมีกิจกรรมในช่วงเช้าพระมาสอนเล่าเรื่องต่างๆ สนุกๆ บางครั้งก็เล่านิทานธรรมะให้ฟัง ชื่นชอบนั่งสมาธิมากเพราะทำให้จิตใจเบาสบาย โล่ง ไม่ฟุ้งซ่าน” (คำสัมภาษณ์ของ A38)

“เวลาพระสอนท่านจะให้นั่งฟังไปด้วยทำสมาธิไปด้วย เป็นการสอนสมาธิในตัว การนิมนต์พระมาสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นนโยบายของนายกเทศมนตรีเทศบาลนาอ้ออยู่แล้ว ผู้สูงอายุส่วนมากชอบไปวัดอยู่เป็นประจำอยู่แล้วก็ชอบพระมาเทศน์” (คำสัมภาษณ์ของ A39)

“กิจกรรมผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันขับร้องสรภัญญะเป็นคณะ ซึ่งเนื้อหาที่จะเป็นการบูชาพระรัตนตรัยและเนื้อหาเกี่ยวกับศีลธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา สอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว” (คำสัมภาษณ์ของ A40)

2. การสมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร

“การสมาทานศีลส่วนมากจะเป็นการรับศีล 5 เพราะรักษาง่ายกว่า ถ้ามีพระมาจึงจะมีการสมาทานศีล ถ้าไม่มีพระมาก็จะมีกิจกรรมไหว้พระกันเอง แต่ไม่มีการสมาทานศีล ไปวัดในวันพระในช่วงเช้าพระมาจึงจะมีการสมาทานอุโบสถศีล ซึ่งจะมีการสมาทานต่างกัน เช่น ถ้าศีล 5 ก็จะขึ้นต้นด้วย ปิณฺณ สีลาณี และรักษาได้ตลอดทุกวัน ไม่ขาด ถ้าเป็นศีล 8 ก็จะขึ้นต้นด้วย อัญญัสสะมะณนาคะตัง อุโปสะถัง ต้องไปนอนค้างคืนที่วัดทุกวันพระ 1 วัน 1 คืน จึงจะรักษาได้ จนถึงตอนเช้าทำวัตรเช้าเสร็จก็จะกลับมาที่บ้านได้” (คำสัมภาษณ์ของ A41)

3. กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร

“นอกจากการสอนเรื่องสมาธิแล้ว ท่านจะสอน ผู้สูงอายุก็ตั้งใจ จิตใจดีรู้แจ้ง ไม่เพง อยากรบอกผู้สูงอายุทุกคนว่าให้มาโรงเรียนด้วยกัน ไม่เครียด มีอะไรก็มาพูดคุยกัน สบายใจมากกว่าอยู่ที่บ้าน มีกิจกรรมนอกจากพระสงฆ์มาเทศน์ ก็มีเจ้าหน้าที่ มีทนาย มีทหาร มีตำรวจ มาพูดให้ฟัง เกี่ยวกับกฎหมาย เรื่องราวต่าง ๆ” (คำสัมภาษณ์ของ A42)

“ที่นี่มีกลุ่มจักสาน กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงกบ ซึ่งเป็นความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดได้ที่บ้าน โรงเรียนผู้สูงอายุที่นี่เป็นโรงเรียนต้นแบบ มีหน่วยงานในจังหวัดอื่นๆ หรือในเทศบาล อบต.ต่างๆ มาศึกษาดูงานเป็นประจำไม่ขาด จนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง นายกฯต้องไปรับรางวัลอยู่บ่อยครั้ง” (คำสัมภาษณ์ของ A43)

4. หลักพรหมวิหารธรรม ที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร

“ผู้สูงอายุจะไม่รู้จักหลักพรหมวิหารธรรม แต่ถ้าพูดถึงเมตตา กรุณา ผู้สูงอายุจะรู้จักเป็นอย่างดี เพราะจะได้ยินเป็นประจำ เช่น ขอให้ทุกคนมีเมตตาต่อกัน มีความสามัคคีกัน กิจกรรมผู้สูงอายุอีกอย่างหนึ่งในโรงเรียนผู้สูงอายุคือการร้องเพลง การฟ้อนรำ การร่วมกันทำกิจกรรมวาดรูป ส่งครูในช่วงกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย” (คำสัมภาษณ์ของ A44)

“พรหมวิหารธรรมเคยอ่านในหนังสือแต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร รู้จักแต่คำว่า เมตตา ความเมตตา ความเอ็นดูต่อลูกต่อหลาน ห่วงลูกห่วงหลาน” (คำสัมภาษณ์ของ A45)

“ส่วนใหญ่จะให้ทาน ใส่บาตรพระทุกเช้า พระมาบิณฑบาตที่หน้าบ้านก็จะออกมาใส่บาตรเป็นประจำไม่เคยขาด มีอาหารอะไรก็นำมาใส่ ถ้าไม่มีก็ใส่แต่ข้าวเปล่าอย่างเดียวพอได้เป็นทาน” (คำสัมภาษณ์ของ A46)

“ทำบุญตามกำลังของเรา ไม่ชวนขวยอะไรมา” (คำสัมภาษณ์ของ A47)

“ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมารวมกลุ่มกันแต่ละหมู่บ้านและรวมไปถึงทำกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนผู้สูงอายุก็จะช่วยกันทำเวลาที่มีวิทยากรมาสอน เช่น สอนทำอาหาร ทำของหวานประเภทต่าง ๆ ในโรงเรียนมีกลุ่มดนตรี ฟ้อนรำเวลาเทศบาลหรือหมู่บ้านมีงานก็จะแสดงฟ้อนรำประกอบดนตรีของกลุ่มผู้สูงอายุ ถือเป็นกิจกรรมบันเทิง ทำให้สนุกสนาน ไม่เหงา ไม่เครียด กิจกรรมการฟ้อนรำส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่น บุญเดือนสาม บุญเดือนสี่ บุญจันทร บุญผ้าป่า” (คำสัมภาษณ์ของ A48)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

“ผู้สูงอายุที่นี่ (โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ) มีกิจกรรมการทำพานบายศรีได้ด้วย บางท่านสามารถสันทัดด้วย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ มีหลาย อบต.และหลายเทศบาล ทั่วประเทศมาศึกษาดูงานเพื่อนำรูปแบบกลับไปจัดกิจกรรมผู้สูงอายุให้เหมือนกับที่นี่” (คำสัมภาษณ์ของ A49)

“การแต่งกายที่นี่จะมีชุดประจำโรงเรียน ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากท่านนายกท่านนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาอ้อ สั่งตัดชุดแจกให้นักเรียนผู้สูงอายุทุกคน” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“มีกิจกรรมไหว้พระรับศีล โดยมีหัวหน้าซึ่งเป็นผู้สูงอายุด้วยกันนำกล่าว บางท่านก็จำคำอาราธนาศีลไม่ได้ แต่ถ้ากล่าวคำอาราธนาว่าพร้อมกันจะกล่าวได้” (คำสัมภาษณ์ของ A51)

“เวลาไปอยู่ที่โรงเรียนผู้สูงอายุไม่ต้องนำอาหารไปด้วย เพราะทางโรงเรียนจะจัดหาอาหารไว้ให้ทุกครั้งไปเรียน หลักสูตรของโรงเรียนไม่มีจบการเรียน เรียนได้ตลอดทุกปี บางคนเข้ามาเรียน 5 ปีแล้วยังมาอีกเรื่อย ๆ ไม่มีช่วงชั้นเหมือนโรงเรียนในระบบ โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม

ที่โรงเรียนมีนักเรียนทั้งชายหญิงจำนวน 100 กว่าคน ถ้าสถานการณ์ปกติก็มารวมกันทำให้ไม่เหงาเหมือนอยู่บ้านเฉยๆ บางครั้งก็ชวนกันมาสำหรับผู้ที่ไม่เคยมา ทำให้มีนักเรียนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ” (คำสัมภาษณ์ของ A52)

“นายกเทศมนตรีจะออกประกาศให้ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในเทศบาล ในหมู่บ้านให้มารวมกันที่โรงเรียน ถือเป็นนโยบายของทางราชการบางคนอายุยังไม่ถึง 60 ปีมาเข้าร่วมก็มี ” (คำสัมภาษณ์ของ A53)

3) บทสัมภาษณ์ผู้สูงอายุโรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการาม บ้านหนองผักก้าม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง

“หลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการามมีกิจกรรมเบื้องต้นก่อนเข้าเรียน เช่น การเข้าแถวเคารพธงชาติ การไหว้พระสวดมนต์ การนั่งสมาธิด้วยการกำหนดอานาปานสติ ซึ่งสอนตามหลักสูตรพลังจิตจากสถาบันพลังจิตตานุภาพ 69 วัดศรีสุทธาวาส การกำหนดลมหายใจเข้าออก และมีนักเรียนจากศูนย์พลังจิต วัดศรีสุทธาวาส มีการถามตอบไขข้อข้องใจเกี่ยวกับหลักธรรม มีสื่อการสอน มีการสวดมนต์แบบแปล นักเรียนผู้สูงอายุสวดมนต์ได้เป็นบางบท แต่สวดตามหนังสือที่กำหนดให้ จัดกิจกรรมเจริญพระพุทธมนต์ตามเทศกาลที่สำคัญเช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเช่นวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชากิจกรรมสำคัญจะมีการนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์และทำบุญเลี้ยงพระ เป็นหลัก เมื่อกิจกรรมทุกอย่างเสร็จแล้วก็จะนิมนต์พระมาบรรยายธรรมในช่วงต้นชั่วโมงก่อนที่จะมีการเรียนในส่วนอื่นๆ ต่อไป” (คำสัมภาษณ์ของ A51)

“ต้นแบบแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุที่นี่ไม่ได้ไปดัดแปลงจากที่ไหน ไม่ได้ลอกเรียนแบบมาจากไหน คณะกรรมการร่วมกันคิดรูปแบบขึ้นมาเป็นหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุเอง โรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการามเป็นแห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นแห่งที่ 3 ของประเทศ ดังนั้นจึงมีหน่วยงานอื่นๆ มาดูงานที่นี่เป็นประจำทุกเดือน และนำไปเป็นแบบสร้างหลักสูตรของแต่ละที่ขึ้นมาเพื่อดำเนินการในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุที่กระจายออกไปตาม เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ต่างๆ ที่โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์แสวง สารสิทธิ์ก็ไปดำเนินการเปิดกิจกรรมให้ แต่ต่อมาเมื่อนายกมาใหม่จึงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนอาวุโสศึกษา เพราะเป็นผลงานของนายกฯ เอง แต่ก็ไม่กระจายทั่วไป สโลแกนของโรงเรียนคือ **สนุกดี มีสาระ ชะนะโรค ใส่ใจดูแลกัน** จะจัดอะไรก็อยู่ในสโลแกนอันนี้ จุดมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนคือการมีพื้นที่ได้พบปะกันสำหรับผู้สูงอายุ ถ้าไม่มีโรงเรียนผู้สูงอายุก็ไม่มีพื้นที่พบปะกัน มีกิจกรรมร่วมกันและได้รู้จักกัน” (คำสัมภาษณ์ของ A51)

2. การสมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล มีประโยชน์อย่างไรบ้าง

“แต่ละท่านได้ตอบแบบสอบถามข้อนี้โดยมุ่งไปที่ศีล 5 เป็นหลักเพราะหลายคนเป็นผู้ผ่านการฝึกจากศูนย์พลังจิตตานุภาพ บางท่านใช้หลักจิตอาสาเช่นปลูกต้นไม้ หาดต้นไม้มาปลูกภายในวัดและบริเวณที่ตั้งโรงเรียน มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ ทำตามที่ได้พูดไว้ บางท่านตอบว่าความตั้งใจมั่นคือจิตที่เป็นสมาธิเป็นหลักดำเนินประจำใจ บางท่านตอบว่าการช่วยเหลือสังคมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ประจำใจอีกอย่างหนึ่งของผู้สูงอายุคือ มีความอดทน อดกลั้น มีจิตอาสาจิตสาธารณะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ” (คำสัมภาษณ์ของ A52)

3. กิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมในพิธีต่างๆมีรูปแบบอย่างไรบ้าง

“ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จะนิมนต์พระสงฆ์จากวัดต่างๆที่อยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนมาให้การอบรมและกิจกรรมเบื้องต้นคือการไหว้พระสวดมนต์ การสมาทานศีล 5 การฟังธรรมซึ่งหลักธรรมที่ผู้สูงอายุได้ฟัง จากพระสงฆ์ที่ได้นิมนต์มามากจะเป็นข้อคิดคติธรรมและรูปแบบการแสดงธรรมของพระแต่ละรูปที่ไม่เหมือนกัน เช่น การสอนธรรมะที่ไม่จำเจและไม่น่าเบื่อ การเล่าเรื่องต่างๆนิทานธรรมะ ซึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการสอนของพระสงฆ์แต่ละรูป

หลักพรหมวิหารธรรม ที่ผู้สูงอายุสนใจและปฏิบัติเป็นประจำมีรูปแบบเช่น ความเมตตา เมตตาต่อลูกต่อหลาน เมตตาต่อสรรพสัตว์ต่างๆ มีการสวดมนต์แผ่เมตตา และผู้สูงอายุได้แนะนำเรื่องอานิสงส์ของเมตตาคือความปรารถนาดีต่อลูกหลาน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการาม ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีค่ายปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมหรือมีโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ” (คำสัมภาษณ์ของ A53)

4. ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตอย่างไร

“ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตตาวานาจาจากรูปแบบของสถาบันพลังจิตตานุภาพของหลวงพ่อวิริยงค์หรือสมเด็จพระญาณวชิโรดม รูปแบบการปฏิบัติใช้หลักการบริการมพุทธ มีการเดินจงกรมโดยจัดให้มีที่สำหรับเดินจงกรมเป็นทางเดินประมาณ 20 ก้าว และจัดทำทางเดินจงกรมที่บ้าน แนะนำให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนวัดสุธัมมิการามของศูนย์พลังจิตตานุภาพ 69 วัดศรีสุทธาวาส พระอารามหลวง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย การปฏิบัติสมาธิมีรูปแบบคือการระลึกถึงพระรัตนตรัยเป็นหลัก ยึดศีล 5 เป็นหลัก บุรพาจารย์ที่ปฏิบัติเป็นแบบอย่างของจังหวัดเลยคือหลวงปู่หลุยจันทสาโร ซึ่งท่านเป็นคนในพื้นที่ตำบลกุดป่องอำเภอเมืองเลยจังหวัดเลย” (คำสัมภาษณ์ของ A54)

“ทุกวันพระ โรงเรียนผู้สูงอายุที่นี่จะไปรวมกันสวดมนต์ไหว้พระร่วมกับพระสงฆ์ในวัดสุธัมมิการาม ต่อจากไหว้พระสวดมนต์จะมีการนั่งสมาธิเป็นหลัก ที่นี่จะมีการเดินจงกรมด้วยผู้สูงอายุที่นี่จะทำทางเดินจงกรมด้วยเพราะเป็นอริยาบทหนึ่งใน 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน การเดินจงกรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ปฏิบัติเป็นรูปธรรมของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุที่นี่

การปฏิบัติธรรมเป็นรูปแบบการปฏิบัติของผู้สูงอายุคือ การสวดมนต์ก่อนนอนเป็นประจำวัน ผู้สูงอายุบางท่านก็ทำที่เดินจงกรมไว้ที่บ้าน หลังจากรับประทานอาหารแล้วก็จะเดินจงกรมเพื่อย่อยอาหาร แต่ก็ปฏิบัติเป็นประจำไม่เคยขาด เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์แสวง สารสิทธิ์ ให้ข้อมูลไว้” (คำสัมภาษณ์ของ A55)

5. หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจหรือหลักธรรมที่สนใจมีอะไรบ้าง

“โรงเรียนผู้สูงอายุ ไม่ได้พูดกันขึ้นมาลอย ๆ แต่เป็นไปตาม พรบ.2546 มาตรา 3 ที่ว่า ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โรงเรียนผู้สูงอายุตั้งขึ้นตาม พรบ.และตั้งขึ้นมาทั่วประเทศ ในปัจจุบัน ในฐานะที่ผู้สูงอายุที่นี้เป็นพุทธศาสนิกชนจะไม่หนีไปจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่นหลักสังคหวัตถุ 4 ทาน ศีล ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา อย่างสม่ำเสมอ การให้ทาน การรักษาศีล การพูดคำพูดที่ดีงาม การบำเพ็ญประโยชน์ และการวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย” (คำสัมภาษณ์ของ A56)

“หลักธรรมประจำจิตใจคือหลักความอดทน อดกลั้น มีจิตอาสา ช่วยปลูกต้นไม้ รดน้ำต้นไม้ที่วัดและตามสถานที่ต่างๆ โดยไม่ต้องมีใครร้องขอ” (คำสัมภาษณ์ของ A57)

“จิตอาสาเป็นกิจกรรมอันหนึ่งของผู้สูงอายุ สามารถทำได้ทั่วไป มีการทำโรงงานเป็นกรณีพิเศษในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญก็จะจัดทำโรงงาน” (คำสัมภาษณ์ของ A58)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. กิจกรรมด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่างๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมีรูปแบบอย่างไร

“ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการาม มีรูปแบบการปฏิบัติเป็นประจำ ชุดเสื้อนักเรียนจะใส่บ้างในตอนแรก ๆ แต่ในปัจจุบันก็ไม่ต้องใส่แล้ว เป็นแต่เพียงรูปแบบไว้” (คำสัมภาษณ์ของ A59)

“รูปแบบด้านศาสนพิธีจะเน้นให้สวดมนต์ และการสอนจิตภาวนา ผู้ที่มาสอนที่นี่จะมีฆราวาสที่ผ่านการอบรมผ่านสถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดศรีสุทธาวาส เรียกว่าเป็นครูสมาธิเมื่อจบแล้วก็มาสอนกันเอง” (คำสัมภาษณ์ของ A60)

“รูปแบบกิจกรรมการสอนจะมีสื่อการสอนประกอบเพื่อให้เกิดธรรมบันเทิงแก่ผู้สูงอายุ ไม่เบื่อหน่าย มีความเพลิดเพลิน แต่ก็อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม” (คำสัมภาษณ์ของ A51)

“การเข้าแถว เคารพธงชาติ การไหว้สวดมนต์ การฟังเทศน์จากพระสงฆ์ โดยเฉพาะท่านพระครูปริยัติสาทร เจ้าอาวาสวัดสุธัมมิการาม บ้านหนองผักก้าม เป็นผู้นำปฏิบัติการสวดมนต์ การนำปฏิบัติจิตภาวนา” (คำสัมภาษณ์ของ A54)

2. การสมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร

“ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติดังนี้ การสมาทานศีลส่วนใหญ่ผู้สูงอายุนิยมสมาทานเบญจศีล มีบางคนสมาทานศีล 8 หรืออุโบสถศีลในวันพระโดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา การสมาทานศีลมีประโยชน์คือเป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานด้านการไม่เบียดเบียนสัตว์ไม่ดื่มสุรามีอานิสงส์สำหรับผู้ปฏิบัติคือไม่ฝืนร้ายถ้าได้ไหว้พระสวดมนต์” (คำสัมภาษณ์ของ A58)

“ศีล 5 มีการสมาทานเป็นกลุ่มมีผู้นำและผู้ตามศีล 8 ปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษา” (คำสัมภาษณ์ของ A53)

“นิมนต์พระจากวัดต่างๆ มาบรรยายธรรมเช่น พระอาจารย์มหาสุริยา สุนทรธัมโม วัดศีลธาราม บ้านก้างปลา ซึ่งผู้สูงอายุจะชอบมากเพราะท่านบรรยายแบบธรรมหรืรษาทำให้ไม่ง่วงนอน” (คำสัมภาษณ์ของ A57)

“กิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมประจำเมื่อมีพิธีทางศาสนาในวันสำคัญ ไม่เคยขาด เช่น งานบุญกฐิน วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ บุญประเพณีตามหมู่บ้าน ชุมชนคุ้มต่าง ๆ” (คำสัมภาษณ์ของ A52)

“การรักษาศีลมีประโยชน์โดยตรงต่อคนเรา ทุกคนจะรู้ดี เช่น สุราเมรัย ไม่มี การลักขโมยกันไม่มี การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไม่มี การพูดปดมดเท็จไม่มี” (คำสัมภาษณ์ของ A54)

3. กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร

“ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมการาม ต้องเน้นรูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ในฐานะเป็นชาวพุทธจะต้องมีให้ครบทั้ง ทาน ศีล ภาวนา แต่ต้องปฏิบัติเน้นไปที่ภาวนา” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“เน้นที่ภาวนาแบบยุบหนอพองหนอบ้างในบางครั้ง ตามแบบวัดมหาธาตุ และแนวคำสอนของหลวงพ่อจรรย์ ฐิตธมโม วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ในฐานะที่ผู้ก่อตั้งได้รับการปฏิบัติมา จากวัดมหาธาตุ แต่เมื่อมีพระมาสอนตามแนวของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร วัดธรรมมงคล ได้เผยแพร่” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“การเดินจงกรมสำหรับผู้สูงอายุนอกจากจะทำที่วัดแล้ว ก็ปฏิบัติที่บ้านด้วยที่หน้าห้องพระ นอกจากปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง” (คำสัมภาษณ์ของ A57)

“การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนทุกวันที่บ้าน เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุทำเป็นประจำ ไม่เคยขาด ทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และไม่วิตกกังวลสิ่งใด มากเกินไป” (คำสัมภาษณ์ของ A59)

“ก่อนจะนอนต้องพุทโธก่อน อร์หังสัมมาก่อนทุกครั้ง ถือเป็นประจำวันในส่วนตัว” (คำสัมภาษณ์ของ A54)

4. หลักพรหมวิหารธรรม ที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร

“ผู้สูงอายุที่นี้จะรู้จักหลักพรหมวิหาร 4 เป็นอย่างดีเพราะพระสงฆ์ที่มาสอนจะเน้นเรื่องนี้และนำแผ่เมตตาเป็นประจำ โดยเฉพาะหลักเมตตา กรุณา จะเน้นให้ปฏิบัติเป็นพิเศษ” (คำสัมภาษณ์ของ A57)

“ผู้สูงอายุจะเน้นหนักเรื่องพรหมวิหารคือ ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การไม่เบียดเบียนกัน การเมตตาต่อลูกต่อหลานและคนรอบข้าง ผู้สูงอายุจะได้ปฏิบัติเฉพาะตน ถึงแม้จะไม่มีพระมาสอนก็ปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว คนแก่หรือผู้สูงวัยจะเข้าใจได้เอง” (คำสัมภาษณ์ของ A58)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

“ข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น กิจกรรมจิตตภาวนา การเดินจงกรมสำหรับผู้สูงอายุ การสมาทานศีลสำหรับผู้สูงอายุ โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ในปัจจุบันที่ทำมีความเหมาะสมแล้วเป็นแบบอย่างได้ กิจกรรมอื่นๆเช่น การเชิญสาธารณสุขจังหวัดมาให้ความรู้ด้านสุขภาพ การเชิญนักพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน การแนะแนวเกี่ยวกับอาชีพ การสอนเกี่ยวกับสมุนไพร นวดแผนโบราณ เป็นต้น 2.ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติและมีประโยชน์อย่างไร” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“โรงเรียนผู้สูงอายุที่นี้มีการจัดกิจกรรมเล่นกีฬาผู้สูงอายุได้เล่นสนุกสนานกันตอนสุดท้ายของกิจกรรมการเรียน ก่อนปิดเรียน มีกิจกรรมการฟ้อนรำ รำกลองยาว มินางรำ ซึ่งแต่งกายชุดรำประจำโรงเรียนผู้สูงอายุ และเข้าร่วมทุกกิจกรรมงานบุญที่จัดขึ้นในเขตเทศบาล เทศบาลหรือหน่วยงานต่างๆ ก็จะแจ้งมาที่โรงเรียนผู้สูงอายุและกลุ่มผู้สูงอายุในโรงเรียนก็จะนัดจัดซ้อมรำและเข้าร่วมทุกครั้ง กิจกรรมการฟ้อนรำเป็นกิจกรรมจิตอาสา ไม่ได้บังคับแต่ทุกคนก็อยากจะเข้าร่วมเพราะมีความสนุกสนาน และได้แสดงออกในที่สาธารณะ ทำให้ไม่เหงาม ผู้สูงอายุทุกคนจึงแสดงความจำนงที่จะเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“อยู่ตรงไหนก็ได้ขอให้มีความสุข ตรงไหนไม่มีความสุขก็จะถอยออกมา ความสุขอยู่ที่ใจของเรา ทำอะไรก็ขอให้มีความสุข” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

“มีความซื่อสัตย์ จริ่งใจต่อผู้อื่นๆ ไม่โกหกผู้อื่น ทำตามทีพูดไว้ได้ให้มันคง ” (คำสัมภาษณ์ของ A50)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถนำมาแยกเป็นรายการสรุปลงในตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดเลย

ประเด็น	เนื้อหาที่มีการเรียนการสอน	ความจำเป็น
ศาสนพิธี	- การถวายทาน - การถวายผ้าป่า - การถวายสังฆทาน - ทำวัตรสวดมนต์ เช้า-เย็น - เทศน์มหาชาติ - พระเวสสันดร - ผลของทานทำให้ไม่ยากจน มีโชค มีลาภ - การให้ทานช่วยให้ไปสวรรค์ - การให้ทานคือการสั่งสมบุญไว้ชาติหน้า - การถวายผ้ากฐิน - การทำบุญวันเกิด - การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ - การทำบุญอุทิศพ่อแม่ปู่ย่าตายาย - การบูชาพระรัตนตรัย - การจัดโต๊ะหมู่บูชา - การกรวดน้ำ - นรก สวรรค์	- ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - มาก - มาก - มาก - มาก - ปานกลาง - ปานกลาง - มาก - มาก - ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง
การสมาทานศีล	- การอาราธนาศีล 5 หรือ 8 หรืออุโบสถศีล - ประโยชน์ของการรักษาศีล - การไม่ทรมานสัตว์ - การไม่นำสัตว์มาเลี้ยงโดยไม่ดูแล - การไม่ลักทรัพย์ - การหยาบฉวยสิ่งของโดยวิสาสะ - การรักษาวาจาสัตย์ - การพูดจริง ทำจริง - การงดเว้นของมึนเมา - ยาเสพติดกับศีลข้อ 5	- ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - ปานกลาง - มาก - ปานกลาง - มาก - มาก - ปานกลาง - มาก -

จิตภาวนา	- การนั่งสมาธิ ประมาณ 10-30 นาที - การภาวนา พุท-โธ	- ปานกลาง - ปานกลาง
----------	---	------------------------

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดเลย (ต่อ)

ประเด็น	เนื้อหาที่มีการเรียนการสอน	ความจำเป็น
	- เติบงาม ประมาณ 10 – 30 นาที - การกำหนดรับรู้จิต - การพิจารณาสมชายใจ เข้า - ออก - การกำหนดรู้และห้ามความคิด - พิจารณาร่างกายว่าประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม - การนึกถึงทานที่ได้ให้ไปแล้ว - การนึกถึงศีลที่กำลังปฏิบัติรักษาอยู่ - การนึกถึงความดีที่ได้ทำอยู่	- ปานกลาง - น้อย - น้อย - น้อย - ปานกลาง - มาก - ปานกลาง - มาก
พรหมวิหาร	- ความมีเมตตาต่อบุตรหลาน - เมตตาช่วยลดความโกรธ ความเกลียด - เมตตาทำให้เป็นคนน่ารัก - มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น - มีความสงสารต่อผู้อื่น - ทนไม่ได้เมื่อเห็นบุตรหลานเดือดร้อน - ดีใจเมื่อบุตรหลานประสบความสำเร็จ - ไม่ก้าวก่ายในการงานของบุตรหลาน - สงสารอยากช่วยเหลือเมื่อบุตรหลานเดือดร้อน - หักห้ามใจ ไม่สงสาร เมื่อบุตรหลานได้ รับโทษเพราะทำผิด - การไปร่วมแสดงความยินดีในงานแต่งงานของบุตรหลาน - การมีจิตอาสาไปช่วยทำงานในงานศพ - การแสดงความเสียใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ - การร่วมแสดงความยินดีในงานรับปริญญาของบุตรหลาน - การตัดสินใจอย่างเป็นธรรมเมื่อบุตรหลานทะเลาะกัน	- มากที่สุด - มาก - มาก - มาก - มาก - มากที่สุด - มากที่สุด - ปานกลาง - มากที่สุด - ปานกลาง - มากที่สุด - มากที่สุด - มากที่สุด - มากที่สุด - มากที่สุด

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมด้านศาสนพิธี การสมาทานรักษาศีล และการบำเพ็ญจิตภาวนาได้รับความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง – มาก ขณะที่หลักพรหมวิหารธรรมได้รับความสนใจในระดับมาก-มากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพรหมวิหารธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพราะเป็นหลักธรรมที่จำเป็นต้องใช้อยู่ตลอดเวลาในครอบครัว ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีเมตตาก็จะไม่มีใครโกรธ ไม่มีความพยายาบาท ไม่คิดทำร้ายกัน เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยจึงควรเน้นหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักพรหมวิหารเป็นหลักเพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงตนเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตรหลานได้อย่างดี

4.1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากข้อมูลภาคสนาม

ข้อมูลที่สรุปได้จากข้อมูลภาคสนามจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พรหมวิหารเป็นหลักธรรมที่ผู้สูงอายุยอมรับว่ามีความจำเป็นและเป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุเพราะเป็นธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันและในครอบครัว ส่งเสริมภาพลักษณ์ของการเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตรหลานได้อย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำหลักพรหมวิหารมาสังเคราะห์เพื่อแยกองค์ประกอบขององค์ธรรมทั้ง 4 ออกมาให้เห็นในรายละเอียด โดยใช้องค์ประกอบที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559) ได้อธิบายไว้มาเป็นแนวทางดังนี้

พรหมวิหาร			
เมตตา	กรุณา	มุทิตา	อุเบกขา
ความรัก ความปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่ตรีจิต ความคิดทำ ประโยชน์ ความมีน้ำใจ การเกื้อกูลผู้อื่น การทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่มีความอาฆาตแค้นเคือง	ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ตั้งใจปลดปล่อยทุกข์ผู้อื่น รับรู้ความทุกข์ของผู้อื่น ไม่นิ่งดูตายต่อทุกข์ผู้อื่น ไม่เบียดเบียน อวิหิงสา เห็นสภาพน่าอนาถผู้อื่น	ความยินดี ยินดีกับความสำเร็จผู้อื่น แช่มชื่นเบิกบาน การร่วมยินดีด้วย การขจัดความริษยา การเห็นความสำเร็จของผู้อื่น	ความวางเฉย มีใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรัก-ชัง ระงับความขัดเคือง เสียใจ
ข้อเสีย-เกิดเสนาหา	ข้อเสีย-เกิดความเศร้าโศก	ข้อเสีย-เกิดความสนุกสนาน	ข้อเสีย-เกิดความเฉยชา

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำองค์ประกอบขององค์ธรรมตามที่พระพรหมวชิรปัญญาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) (2551: 25, 790, 794, 1389) ได้อธิบายไว้ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์: อธิบายศัพท์และแปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้ ดังนี้

	เมตตา	กรุณา	มุทิตา	อุเบกขา
คำแปล	-ความรัก	-ความสงสาร	-ความยินดี	-ความวางเฉย
ความหมาย	-ความหวังดี -ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น -ความรู้สึกเป็นมิตร -ความมีไมตรีต่อกัน	-ความรู้สึกห่วงใย -ความไม่สบายใจ -ความรู้สึกทนไม่ได้ เมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์	-ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี/มีโชค/ประสบความสำเร็จ -ความชื่นชมยินดีกับผู้อื่น -ไม่มีความอิจฉาริษยา	-ความวางเฉยแบบวางใจเป็นกลาง -การไม่เอนเอียงเข้าข้าง เพราะชอบ ชัง หลง กลัว
ลักษณะ	-การไม่มีความโกรธ -การไม่มีความอาฆาตมาดร้าย -การมีความหวังดี -การมีไมตรีจิต -ความหวังความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น	-ความมีจิตอาสา การช่วยเหลือสังคม -การมีความสงสารต่อผู้อื่น -การเห็นใจผู้ประสบทุกข์	-การไม่มีความไม่ยินดีต่อผู้อื่น -การไม่มีความชิงเคียด -การไม่มีความอิจฉาริษยา	-การไม่มีอคติ -การมีใจหนักแน่นมั่นคง -การไม่แสดงอารมณ์อย่างรุนแรง -วางใจเป็นกลางเมื่อไม่สามารถแสดงความรักความสงสาร หรือยินดี
ลักษณะบุคคล	-มีใบหน้าเข้มขึ้น เบิกบาน -นอนหลับสบาย -ไม่ฝันร้าย -เดินทางปลอดภัย	-คนเสียสละ -ไม่เห็นแก่ตัว -ไม่เห็นแก่ได้ -จิตใจกว้างขวาง -เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ -ช่วยเหลือเกื้อกูล -บำเพ็ญประโยชน์ -สร้างสรรค์สิ่งดีงาม	-ไม่อิจฉาริษยา -ยอมรับในความดีของผู้อื่น -ยอมรับในความสำเร็จของผู้อื่น -แสดงความชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น	-หนักแน่น มั่นคง -มีสติเสมอ -ไม่ตีใจ ไม่เสียใจเกินไป -เป็นคนยุติธรรม -มีความเป็นผู้ใหญ่ -รักษาความเป็นกลาง -ไม่มีอคติ -ปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุผล

จากคำอธิบายความหมายและลักษณะขององค์ธรรมทั้ง 4 ในหลักพรหมวิหารธรรม พบว่า องค์ธรรมทั้ง 4 มีความเกี่ยวข้องกัน และควรจะต้องมีน้ำหนักเท่า ๆ กัน ไม่เน้นหนักไปที่องค์ธรรมข้อใดข้อหนึ่งเป็นพิเศษ หมายความว่า ในทุกองค์ธรรมจำเป็นต้องมีอุเบกขาเข้าไปกำกับ หรือจำเป็นต้องกำกับด้วยองค์ธรรมคือ สติ เพราะหากมีเมตตามากเกินไปก็จะทำให้เกิดความรัก ความเสน่หา ยึดมั่น ถือมั่นในผู้ที่ได้รับความเมตตา หากมีกรุณามากเกินไปก็จะนำมาซึ่งความเศร้าโศก เมื่อผู้อื่นเป็นที่รัก ประสบความทุกข์ ความเดือดร้อน ความลำบาก หรือเจ็บป่วยจนไม่สามารถช่วยเหลือหรือบรรเทาให้เบาบางได้ หากมีมุทิตามากเกินไปก็จะนำไปสู่ความสนุกสนานเพลิดเพลินจนเกินความพอดี ซึ่งอาจนำความเดือดร้อนอื่น ๆ ตามมาภายหลัง และหากมีอุเบกขามากเกินไปก็จะทำให้เป็นคนเฉื่อยชา ไม่รับรู้เหตุการณ์รอบข้าง ไม่สนใจคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้กลายเป็นคนเก็บตัวอยู่คนเดียว ไม่มีการคบค้าสมาคมกับคนอื่น ๆ และอาจจะทำให้กลายเป็นโรคซึมเศร้าได้ในระยะยาว

4.1.3 การอบรมผู้สูงอายุตามหลักพรหมวิหาร

ผู้วิจัยนำข้อสรุปจากข้อมูลภาคสนามมาจัดทำเป็นเนื้อหาสำหรับการอบรมผู้สูงอายุโดยประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมเพื่อนำไปประกอบ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และแนวทางการปฏิบัติตัวแก่ผู้สูงอายุในการแสดงออกซึ่งความมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อบุคคลในครอบครัวอย่างเหมาะสม

4.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

การเสนอผลพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

4.2.1 ขั้นร่างรูปแบบ

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อสรุปจากข้อมูลภาคสนามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus group discussion) ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน 2) ครู/กรรมการโรงเรียน จำนวน 3 คน 3) พระวิทยากร และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษามีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน และได้นำข้อสรุปที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ดังนี้

(ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1. หลักการของรูปแบบ

จากสถานการณ์ที่หลายประเทศในปัจจุบันกำลังประสบกับการสูงวัยของประชากรมากขึ้น การสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของทุกคนทั้งโลก โดยในปี 2562 ประชากรโลกทั้งหมด 7.713 ล้านคน เป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถึง 1,016 คน คิดเป็นร้อยละ 13 สหประชาชาติประมาณการว่า อีก 20 ปีข้างหน้า 1 ใน 5 ของประชากรโลกหรือประมาณร้อยละ 20 จะเป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยผู้สูงอายุวัยปลาย คือ มีอายุ 80 ปีขึ้นไปที่มีจำนวน 143 ล้านคนในปี 2562 จะเพิ่มขึ้นเป็น 305 ล้านคนในปี 2583 ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นในปี 2562 เป็นประเทศที่มีอัตราผู้สูงวัยสูงที่สุดในโลก โดย 1 ใน 3 ของชาวญี่ปุ่นเป็นผู้สูงวัย คิดเป็นร้อยละ 34 ส่วนประเทศจีนเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรสูงอายุมากที่สุดในโลกคือประมาณ 241 ล้านคนหรือมากกว่าประชากรไทยถึง 4 เท่า ทวีปเอเชียเองก็เข้าสู่สังคมสูงวัย

แล้ว จากประชากร 4,601 ล้านคนเป็นผู้สูงวัย 586 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12.7 กลุ่มอาเซียนเองก็เป็นสังคมสูงวัยแล้วเพราะจากประชากร 661 ล้านคนเป็นผู้สูงวัย 71 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 และมีอยู่ 5 ประเทศที่เป็นสมาชิกอาเซียนเป็นสังคมสูงวัยแล้ว คือ สิงคโปร์ (ร้อยละ 20) ไทย (ร้อยละ 18) เวียดนาม (ร้อยละ 12) มาเลเซีย (ร้อยละ 11) และอินโดนีเซีย (ร้อยละ 11) (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2563: 5-7)

การก้าวเข้าสู่ภาวะสูงวัยย่อมส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ ตามมา สำหรับประเทศไทยได้มีการเตรียมพร้อมสำหรับการสูงวัยของประชากรอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี 2556 ได้มีการผลักดันหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุ ในปี 2557 ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในปี 2558 ให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ในปี 2559 เน้นเรื่องสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ ในปี 2560 กล่าวถึงการสูงวัยอย่างมีพลัง (Active ageing) ในปี 2561 เน้นเรื่องการทำงานของผู้อายุ และในปี 2562 เน้นเรื่องสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (อ้างแล้ว: 2) ขณะที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 ระบุว่า “การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ...” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542: 3) กระทั่งต่อมาได้มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิต พ.ศ. ... และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พ.ศ. ... เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร และอยู่ในระหว่างการกลั่นกรองก่อนนำเข้าสู่การประชุม

สำหรับผู้สูงวัย การพึ่งพาอาศัยผู้อื่นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากสภาพร่างกายที่เสื่อมโทรมลง เช่น การได้ยินลดลง การมองเห็นลดลง ความเคลื่อนไหวช้าลง ฯลฯ ดังนั้นผู้สูงวัยจึงต้องอาศัยอยู่ในสังคมโดยการพึ่งพาผู้ใกล้ชิด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงวัยกับผู้ใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรหลาน จึงต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกลมกลืนและถ้อยทีถ้อยอาศัย ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้ง ซึ่งการที่บุตรหลานจะรัก เคารพ และเป็นห่วงเป็นใยผู้สูงวัยในครอบครัวก็ต้องมีพื้นฐานมาจากความกตัญญูต่อบุพการี หากผู้สูงวัยในครอบครัวไม่ได้ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกถึงความรัก ความอบอุ่นที่ผู้ใหญ่มีให้ ผู้น้อยก็ย่อมไม่รู้สึกเป็นห่วงเป็นใยและทำให้ไม่ใส่ใจในการดูแลเอาใจใส่ ผู้สูงวัยได้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยในครอบครัวไม่เหมาะสม ทำให้ผู้สูงวัยไม่มีความสุข ไม่ได้ได้รับความสะดวกสบาย เป็นต้น

จากที่กล่าวมา ผู้สูงวัยจึงต้องตระหนักถึงสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นกับตนเองในอนาคตเมื่อวันเวลาผ่านไปและเมื่ออายุสูงวัยมากขึ้น สภาพความเสื่อมโทรมอันเกิดจากความชราย่อมเกิดขึ้นกับผู้สูงวัยทุกคน ดังนั้นจึงต้องเตรียมตัวเข้าสู่ภาวะสูงวัย โดยการยอมรับในเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ สำหรับผู้สูงวัยที่นับถือศาสนาพุทธ การได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็เป็นแนวทางสำคัญในการเตรียมตัวรับมือกับความชราที่เกิดขึ้น แต่การจะอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวและในสังคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม

ความเป็นผู้ใหญ่หรือความเป็นคนสูงอายุ ซึ่งในพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงหลักพรหมวิหารธรรมไว้ว่าเป็นธรรมสำหรับการใช้ชีวิตอย่างประเสริฐ ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หากผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหารธรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสม ย่อมจะทำให้สมาชิกในครอบครัวหรือผู้อยู่ใกล้ชิดเป็นสุขและอยากเข้ามาใกล้ชิดดูแลด้วยความเต็มใจ

2. แนวคิดของรูปแบบ

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยส่วนใหญ่อยู่แล้ว ตั้งแต่เกิดขึ้นมาจนกระทั่งสิ้นอายุขัย ทุกเช้า ชาวไทยพุทธจะได้เห็นพระสงฆ์ออกบิณฑบาต เมื่อออกเดินทางไปทำโรงเรียนหรือไปทำงาน เกือบทุกเส้นทางที่เดินทางผ่านย่อมเห็นวัดวาอารามอยู่เป็นระยะ ๆ วัดหลายแห่งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งอยู่ใกล้กับวัด เมื่อถึงวันเกิดก็ไปทำบุญที่วัด และเมื่อเสียชีวิตก็นำไปบำเพ็ญกุศลที่วัด เป็นต้น

ด้านการศึกษา ประเทศไทยกำหนดให้มีการเรียนพระพุทธศาสนาทุกระดับชั้นเรียน โดยสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตรทุกชั้นปี เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนส่วนใหญ่จะนำนักเรียนไปบำเพ็ญกุศลที่วัด ร่วมทำบุญ และเวียนเทียนรอบโบสถ์ วิหาร หรือสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด มีการทำบุญตักบาตร รักษาศีล เป็นต้น

คัมภีร์สำคัญที่บรรจุหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาคือ พระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์ทางศาสนาที่มีเนื้อหามากที่สุดในโลก บรรจุเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนอย่างมากมาย การศึกษาพระไตรปิฎกจึงเป็นเหมือนการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงสำคัญของการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา รวมทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น นอกจากหลักคำสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังรวมไปถึงวิถีชีวิตและหลักการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันได้ ดังนั้นการศึกษาพระไตรปิฎกให้ลึกซึ้งครบถ้วนจึงต้องใช้เวลาและอาจถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเนื่องจากมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลต่าง ๆ ให้นำมาใช้ต่อยอดการดำเนินชีวิตได้

สำหรับผู้สูงวัยที่มีชีวิตต้องอาศัยและพึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ใกล้ชิดอย่างเช่นบุตรหลาน เป็นต้น สามารถศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เช่น หลักพรหมวิหาร รวมถึงหลักทศ 6 ที่กล่าวถึงหลักความประพฤติหรือหน้าที่ที่บุคคลพึงประพฤติหรือปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่ง ตัวอย่างเช่น บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาอย่างไร ครูอาจารย์พึงประพฤติปฏิบัติต่อศิษย์อย่างไร เจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาพึงประพฤติปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไร เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นหลักการทั่วไปที่หากใครสามารถประพฤติปฏิบัติได้อย่างที่กล่าวไว้ ผลดีย่อมปรากฏตอบแทน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุหรือแม้กระทั่งบุคคลทั่วไปสามารถนำไปใช้ได้

ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทของตน ประเด็นนี้ถือว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนจำเป็นต้องเพิ่มพูนและสั่งสมอย่างสม่ำเสมอ

พรหมวิหารธรรมถือว่าเป็นหลักพุทธธรรมสำหรับผู้ใหญ่ที่พึงกระทำหรือปฏิบัติต่อผู้อื่น โดยเฉพาะคนใกล้ชิด เช่น บุตร หลาน คนใช้ ลูกน้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชา หากเป็นครูอาจารย์ก็ต้องพึงกระทำต่อนักเรียนหรือนิสิตหรือนักศึกษา หากเป็นพระสงฆ์ก็ต้องพึงกระทำต่อสาธุชนทั่วไป ไม่เว้นแม้กระทั่งสัตว์เดียรฉาน ระหว่างสามีภรรยาและระหว่างเพื่อน การมีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาต่อกันย่อมทำให้เกิดความสงบสุขอย่างเอนกอนันต์ ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาริษยา การเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบกันในสังคม

3. ทฤษฎีของรูปแบบ

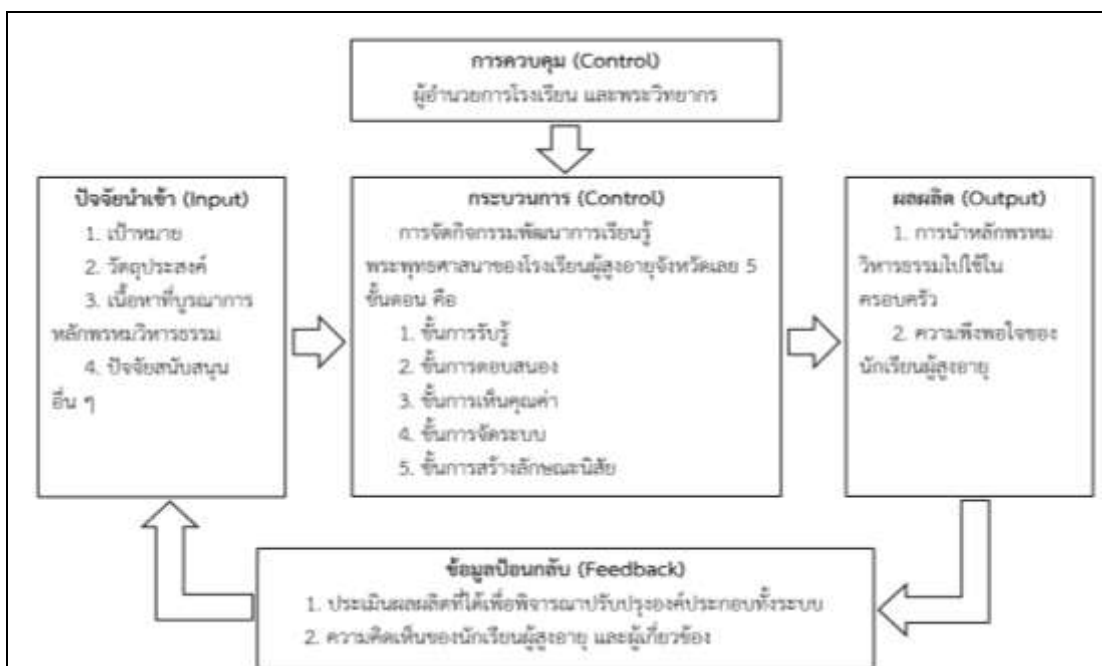
บลูม (Bloom. 1971) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive domain) ด้านเจตคติหรือความรู้สึก (Affective domain) และด้านทักษะ (Psycho-motor domain) ซึ่งในด้านเจตคติหรือความรู้สึกนั้น บลูมได้จัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้น คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นการตอบสนอง ขั้นการเห็นคุณค่า ขั้นการจัดระบบ และขั้นการสร้างลักษณะนิสัย

4. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคุณธรรมด้านเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความต้องการ

5. องค์ประกอบของรูปแบบ

รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยพัฒนาขึ้นตามแนวคิดเชิงระบบ (System approach) มี 10 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมาย 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาที่บูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม 4) ปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ 5) กระบวนการ (Process) 6) ปฏิสัมพันธ์ 7) นักเรียนผู้สูงอายุ 9) พระวิทยากร 10) ผู้อำนวยการโรงเรียน และ 11) การประเมินผล ดังที่แสดงในภาพที่ 4.1

6. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของรูปแบบ

ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ขั้นที่ 1 ผู้สอนจัดประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ค่านิยมตามหลักพรหมวิหารธรรม ขั้นที่ 2 ผู้สอนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนตอบสนองต่อค่านิยมนั้น ขั้นที่ 3 ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น ขั้นที่ 4 ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาค่านิยมนั้นกับค่านิยมอื่น ๆ ที่ผู้เรียนมีอยู่และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมต่าง ๆ ของผู้เรียน ขั้นที่ 5

7. บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง

7.1 บทบาทของวิทยากร

หลังจากการร่างรูปแบบและคู่มือการทดลองใช้รูปแบบแล้ว พระวิทยากรที่บรรยายในโรงเรียนผู้สูงอายุได้รับนิมนต์เข้าร่วมรับฟังข้อสรุปที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม และร่วมหารือแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยสรุปว่า ควรมีการประยุกต์หลักพรหมวิหารเป็นเนื้อหาหลักของการเรียนการสอน เนื่องจากชีวิตของผู้สูงอายุจำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลรอบด้าน ดังนั้นผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จำเป็นต้องได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากผู้ใกล้ชิดอย่างมาก การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมของผู้สูงอายุจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผู้ใกล้ชิดรู้สึกอยากเข้ามาช่วยเหลือดูแล พระวิทยากรทุกรูปจำเป็นต้องนำหลักพรหมวิหารธรรมไปบูรณาการเข้ากับเนื้อหาที่ใช้อบรมนักเรียนผู้สูงอายุ และใช้เทคนิคการถาม-ตอบเพื่อสะท้อนปัญหาและร่วมระดมสมองหาแนวทางในการแก้ปัญหาระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว

7.2 บทบาทของผู้อำนวยการโรงเรียน

ผู้อำนวยการมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยการจัดประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ พระวิทยากร คณะกรรมการโรงเรียน และตัวแทนนักเรียน ในการหารือเกี่ยวกับหัวข้อบรรยายในแต่ละเรื่องให้มีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะเนื้อหาที่มีการบูรณาการกับหลักพรหมวิหารธรรม นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนยังเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนของการร่างและตรวจสอบรูปแบบ รวมทั้งคู่มือการทดลองใช้รูปแบบ และยังเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมวิพากษ์ผลการทดลองใช้รูปแบบ

7.3 บทบาทของคณะนักวิจัย

คณะนักวิจัยมีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทำหน้าที่นำข้อมูลที่ได้ลงสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยความร่วมมือจากโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย กำกับติดตามการวิจัยในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม การบันทึกข้อมูล การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนและกรรมการโรงเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนถึงการนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยบรรลุวัตถุประสงค์ โดยในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยพบว่า การอบรมธรรมให้แก่ผู้สูงอายุควรเน้นเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุจริง ๆ เป็นข้อมูลที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปรับใช้ได้ทันที โดยไม่ต้องไปสังเคราะห์อีกครั้ง สำหรับเนื้อหาที่ยากเกินไปนั้น เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การควบคุมตนเองหรือการควบคุมความคิดตนเอง ผู้สูงอายุที่ปรารถนาจะเรียนรู้หรือปฏิบัติจริง ๆ เท่านั้นที่จะขวนขวายเพื่อเรียนรู้ ซึ่งสามารถไปเรียนรู้จากสำนักที่เน้นการปฏิบัติจริง ๆ ส่วนผู้สูงอายุทั่วไปที่ยังมีภาระผูกพันกับครอบครัวและบุตรหลานอย่างมากนัก แนวทางการใช้ชีวิตตามหลักพรหมวิหาร การมีเมตตาแต่พอประมาณ การมีความสงสารแต่พอสมควร การมียินดีร่วมกับผู้อื่นในระดับที่พอเหมาะ และการรู้จักปล่อยวางตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม จึงเป็นคุณภาพชีวิตที่ผู้สูงวัยควรจะได้เรียนรู้

7.4 บทบาทของผู้เรียน

นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลและได้เข้าร่วมกิจกรรมตามแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มีความมั่นใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะการรู้จักควบคุมอารมณ์โกรธที่มีต่อบุตรหลาน การไม่ยอมตามใจบุตรหลานที่ต้องการทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม การยกย่องชมเชยและสนับสนุนบุตรหลานที่กระทำดีและประสบความสำเร็จ ซึ่งในบางโอกาสก็จำเป็นต้องปล่อยวางเมื่อไม่สามารถช่วยเหลือหรือปลดปล่อยทุกข์หรือความเดือดร้อนของผู้อื่นได้ หลายคนยอมรับว่า การเรียนรู้พระพุทธศาสนานั้น หลายเรื่องก็ได้รู้มาแล้ว ตั้งแต่สมัยที่อายุน้อย และเมื่อมาเรียนรู้ในช่วงสูงวัยแล้ว แม้ว่าจะเข้าใจมากขึ้น แต่ในแง่ของการ

ปฏิบัติก็แทบไม่แตกต่างกันเลย ดังนั้นการได้เรียนรู้หลักธรรมที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ย่อมทำให้การประพฤติปฏิบัติเป็นไปด้วยความรอบคอบ

8. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์จนถึงระดับที่สามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย

2) ทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบ

ก่อนเริ่มกระบวนการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่า กระบวนการวิจัยนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมคุณภาพให้กับนักเรียนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุดีขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุข ซึ่งการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดเวทีคืนข้อมูลผลการศึกษาเบื้องต้นและกระบวนการสร้าง (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 2 กำหนดแผนการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 3 ดำเนินการตามแผนการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 4 ประเมินผลการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

3) ผลการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบ

การนำเสนอผลการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอโดยจำแนกเป็นรายโรงเรียน โดยเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ กระบวนการดำเนินกิจกรรมการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบ และผลการดำเนินกิจกรรมการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบ

4.2.2 ขั้นพัฒนารูปแบบ

1) การพัฒนารูปแบบ

ก่อนเริ่มกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอผลการทดลองใช้ (ร่าง)

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย นำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม โดยมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดเวทีรายงานผลการทดลองใช้ (ร่าง) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 2 ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 3 กำหนดแผนการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2) การทดลองใช้รูปแบบ

ขั้นที่ 1 ดำเนินการตามแผนการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

ขั้นที่ 2 ประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ

การนำเสนอผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอโดยจำแนกเป็นรายโรงเรียน โดยเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ กระบวนการดำเนินกิจกรรมการทดลองใช้รูปแบบ และผลการดำเนินกิจกรรมการทดลองใช้รูปแบบ

4) การปรับปรุงรูปแบบ

ในการปรับปรุงแบบให้มีความเหมาะสมเพื่อนำไปใช้งานจริง ผู้วิจัยนำเสนอผลการทดลองใช้รูปแบบในภาคสนามจริงมาสรุปผลและจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview) และการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ (Seminar)

จากข้อมูลที่ได้จากลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สามารถสรุปได้ว่า 1) การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุใช้รูปแบบการบรรยายธรรม ไม่ใช่รูปแบบการเทศนา ไม่ต้องยกพระบาลีขึ้นมาเป็นบทตั้ง พระวิทยากรสามารถนำเข้าสู่เนื้อหาที่ต้องการบรรยายได้ทันที 2) พระวิทยากรสามารถยืนหรือนั่งบรรยายได้ตามความถนัดของแต่ละรูป ซึ่งสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการบรรยายมีความทันสมัยครอบคลุมบริบทของการใช้ชีวิตในสังคม โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมและหัวข้อธรรม โดยเฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ทาน การรักษาศีล และการปล่อยวาง 4) มีการสอดแทรกศาสนพิธีตามโอกาส เช่น การทอดผ้าป่า การร่วมบริจาควินัย การทำบุญ การทำโรงทาน การร่วมสมทบทุนเพื่อสร้างโบสถ์ ศาลา และวิหาร การร่วมสมทบทุนหล่อพระพุทธรูป ฯลฯ 5) มีการสมาทานศีลก่อนการบรรยายธรรม 6) มีการปฏิบัติสมาธิก่อนการบรรยายธรรมและ 7) มีการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์หรือกิจกรรมจิตอาสา

ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“พระวิทยากรท่านมาบรรยายธรรมให้ฟัง สนุกสนาน ได้ฟังแล้วก็หัวเราะ ทำให้จิตใจแจ่มใส ต่างจากที่ฟังพระเทศน์ที่วัด เรื่องที่ท่านเอามาเล่าให้ฟังก็เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ทำให้ได้รู้ได้เห็นเรื่องใหม่ ๆ บางท่านไปเที่ยวอินเดียมา ไปเที่ยวพม่ามาก็เอามาเล่าให้ฟัง ฟังแล้วก็อยากไปเห็น”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A05, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2564)

“เวลาที่พระมาบรรยายให้ฟัง บางรูปก็นั่งพูดไป บางรูปก็เดินไปพูดไป แต่ส่วนใหญ่ก็จะเอา วิถีโอมาเปิดให้ดู ท่านไปเห็นวัด เห็นพระพุทธรูปที่ไหนก็เอามาเล่าให้ฟัง พร้อมเปิดภาพให้ดู”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A23, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2564)

“บางครั้งทางเทศบาลจะนำนักเรียนผู้สูงอายุไปยังวัดที่พระอาจารย์พักอยู่ และไปช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัด ทำความสะอาดห้องน้ำ เก็บขยะรอบวัด และปิดกวาดศาลา โบสถ์ วิหาร เป็นต้น จากนั้นก็สนทนาเรื่องต่าง ๆ กับพระอาจารย์ที่เป็นวิทยากรในวันนั้น”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A46, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564)

ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน พบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายกิจกรรมทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่ายและไม่ค่อยเห็นความสำคัญ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทุกคนปฏิบัติอยู่เป็นประจำตามผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำพิธีอยู่แล้ว นอกจากนี้กิจกรรมบางอย่างก็ยากเกินกว่าที่จะปฏิบัติให้เห็นผลได้อย่างชัดเจน เช่น การบำเพ็ญสมาธิภาวนา หรือการเดินจงกรม เป็นต้น บางเรื่องที่น่ามาประกอบการบรรยายก็เรื่องซ้ำ ๆ ที่รับฟังกันมานาน ดังนั้นเรื่องที่น่ามาประกอบการเรียนการสอนจึงควรเป็นเรื่องที่ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่นำไปปฏิบัติได้จริง ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรื่องเล่าบางเรื่องที่พระวิทยากรยกมาเล่าให้ฟัง บางทีก็เป็นเรื่องที่เคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว ทำให้รู้สึกเบื่อ เช่น เรื่องพระเวสสันดร เป็นต้น แต่บางเรื่องที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนก็ทำให้รู้สึกสนใจ เช่น ฤๅษีมานเสียม นางสามาวดี พระจักษุบาล เป็นต้น เรื่องพวกนี้ไม่เคยได้ฟังมาก่อน พอฟังพระท่านเล่าให้ฟังก็รู้สึกสนุกสนาน เพราะท่านเล่าเรื่องได้ดี ท่านว่าเอามาจากหนังสือเรียนบาลีของพระเถระ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A46, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564)

“ฉันอยากฟังเรื่องที่เอาไปใช้ได้จริง เช่น เมตตาลูกหลาน ต้องทำอะไร สงสารลูกหลานไม่ยากเห็นเขาทุกข์ยากลำบาก ต้องทำอะไร ทำอย่างไรจึงจะพูดคุยกับลูกหลานได้ ทำอย่างไร ลูกหลานจึงจะมาอยู่ใกล้ ๆ พูดอะไร บอกอะไรก็รับฟัง ไม่เถียง ไม่คัดค้าน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A49, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564)

ส่วนความต้องการจำเป็น นักเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับบุตรหลานหรืออนุชนคนรุ่นหลังได้อย่างมีความสุข ดังนั้นหลักพรหมวิหารที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จึงเป็นหลักธรรมสำคัญจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขร่วมกับบุตรหลาน ดังนั้นการได้เรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้องค์ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้สอดคล้องกับกาละ เทศะ บุคคล บนพื้นฐานของความจริงใจและมีสติครบถ้วน ปราศจากอคติ จึงเป็นความต้องการจำเป็นที่นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเห็นว่า

มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้อื่น ๆ เพราะหลักพรหมวิหารเป็นการแสดงออกแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบนเงื่อนไขของตนเองและบุคคลอื่น

ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ความต้องการจำเป็นจริง ๆ สำหรับผมก็คืออยากมีความสุขกับลูกหลาน แต่เนื่องจากลูก ๆ ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่ค่อยได้พบปะพูดคุยกัน ส่วนหลาน ๆ ก็ชอบออกไปเล่นบ้านเพื่อน ในแต่ละวันจึงมีโอกาสดูหลานน้อยมาก กลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ความอบอุ่นแบบพร้อมหน้าพร้อมตาในครอบครัวจึงไม่ค่อยมี คนแก่อยู่บ้านคนเดียว มันก็รู้สึกเหงา จึงต้องมาโรงเรียนพบเพื่อน ๆ ในวัยใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงต้องการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกับลูกหลาน เพื่อถนอมวันเวลาที่เหลืออยู่ในบ้านปลายให้มีความสุขมากที่สุด”

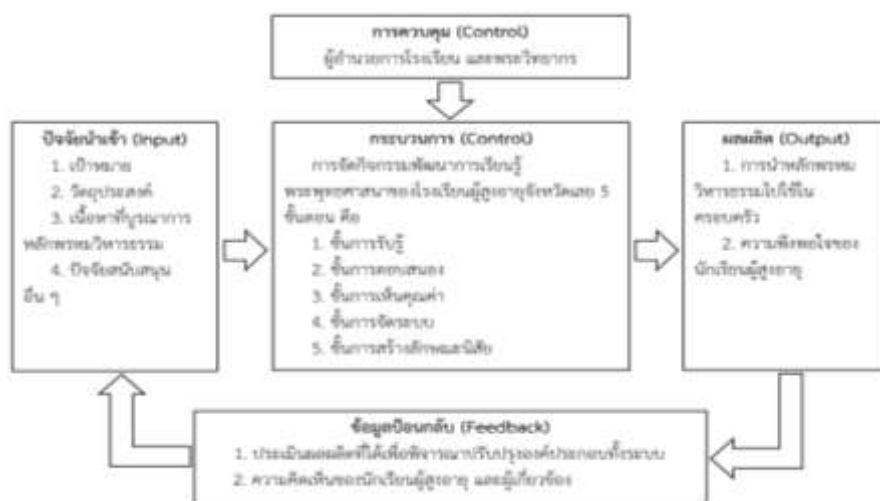
(ผู้ให้สัมภาษณ์ A09, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2564)

“บางทีคนสูงอายุก็ไม่รู้เหมือนกันว่าจะใช้ชีวิตอย่างไรให้ลูกหลานรู้สึกรักและกล้าเข้ามา นักเรียนผู้สูงอายุหลายคนต่างก็บ่นว่า ลูกไม่ดูแล พูดอะไรลูกไม่ฟัง แม้กระทั่งหลาน ๆ เมื่อปู่ย่าบอกอะไร ก็มักจะเถียง มักจะต่อปากต่อคำ บางครั้งก็อดโมโหไม่ได้ พอโมโห ก็อดด่าว่าไม่ได้ พอด่าออกไป ลูกหลานก็พากันหลบหน้าไปหมด สุดท้ายก็ถูกปล่อยทิ้งไว้ให้อยู่คนเดียว การมาเรียนที่โรงเรียนผู้สูงอายุ นอกจากจะมาหาเพื่อนคุยแล้ว ส่วนหนึ่งก็ต้องการได้รับคำแนะนำดี ๆ จากเพื่อน ๆ ที่ประสบปัญหาเหมือน ๆ กัน และต้องการได้รับฟังคำแนะนำดี ๆ จากพระวิทยากร โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A16, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2564)

5.1.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดวิธีการเชิงระบบ (Systematic approach) ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมายการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) ปัจจัยสนับสนุน 5) กระบวนการเรียนการสอน 6) ปฏิสัมพันธ์ 7) นักเรียนผู้สูงอายุ 8) พระวิทยากร 9) ผู้อำนวยการโรงเรียน และ 10) การประเมินผล โดยในส่วนของเนื้อหาได้มีการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นเนื้อหาหลัก ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยมีเนื้อหาที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับนักเรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวและชุมชน เพราะบริบทของเนื้อหาสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ส่งผลกระทบที่ดีต่อนักเรียนในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแสดงตามภาพที่ 2

ภาพที่ 4.2 รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

จากการลงพื้นที่นำร่องรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาไปทดลองใช้ ผลปรากฏว่า นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุมีความพึงพอใจกับการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่ยอมรับว่าได้มีการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างพระวิทยากรและนักเรียนผู้สูงอายุ หรือแม้กระทั่งระหว่างนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยกัน เนื่องจากได้มีการหยิบยกปัญหาที่ทุกคนประสบในครอบครัวมาเป็นประเด็นและร่วมหาทางออก ซึ่งนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุทุกคนก็ได้เรียนรู้ปัญหาระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลในครอบครัวที่มีอยู่อย่างหลากหลาย รวมไปถึงแนวทางการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เคยมีการนำไปใช้แล้ว ทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ นักเรียนผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง

ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ตัวผมเองปัญหาในครอบครัวระหว่างผมกับลูก หรือผมกับหลาน ๆ ค่อนข้างจะน้อย เนื่องจากอาศัยกันอยู่คนละบ้าน แต่ก็ยอมรับว่าผมกับภรรยาเองก็รู้สึกเหงาอยู่บ้างเพราะคิดถึงลูกและหลาน แต่เนื่องจากเป็นข้าราชการบำนาญจึงมีรายได้ประจำเดือนซึ่งทำให้ไม่เดือดร้อนทั้งสองคน ส่วนลูก ๆ ก็ทำงานมั่นคงกันทุกคน จึงไม่มีเดือดร้อนถึงขั้นต้องมาให้พ่อแม่ช่วยเหลือ แต่เมื่อได้ฟังปัญหาที่นักเรียนผู้สูงอายุคนอื่น ๆ นำมาเล่าเป็นตัวอย่าง และร่วมกันสะท้อนปัญหาและหาทางแก้ไข หรือบรรเทา ก็พบว่า ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มีความจำเป็นมากสำหรับผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม เพราะบางปัญหานั้นมันหนักหนาจนแก้ไขลำบาก ดังนั้นจึงต้องใช้หลักธรรมเหล่านี้อย่างผสมกลมกลืน ไม่ให้หนักแน่นแก่หลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งมากเกินไป”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A01, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2565)

“เมื่อก่อนรู้เพียงว่า การมีเมตตาเป็นเรื่องดี การรู้จักสงสารเป็นสิ่งดี แต่หลังจากได้เรียนรู้การมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างมีสติแล้ว พบว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีขอบเขต ต้องมีสติกำกับควบคุม เพราะการกระทำที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากที่เรามีเมตตา กรุณาแล้ว มันส่งผลอีกมากมาย ถ้าเมตตาเกินไปก็ทำให้รู้สึกผูกพันจนจิตวิตกวนวาย ถ้าสงสารเกินไป และช่วยเหลือเขาไม่ได้ ก็รู้สึกสลดหดหู่เศร้าเสียใจรู้สึกยินดีกับเขามากเกินไปก็กลายเป็นความสนุกสนาน คึกคะนองจนขาดสติ เป็นต้น”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A21, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2565)

5.1.3 การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พบว่านักเรียนผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีเข้าใจเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมากขึ้น มีแนวทางการปฏิบัติถูกต้องมากขึ้น รู้จักแสดง ความเมตตา ความกรุณา และความมุทิตา ในขอบเขตที่เหมาะสม และเมื่อไม่อยู่ในโอกาสที่เหมาะสม ก็จะทำให้เป็นกลาง ๆ ถืออุเบกขาเป็นที่ตั้ง

ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ก่อนที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมนั้น ผมคิดว่าตนเองเข้าใจคำว่า เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาเป็นอย่างดี แต่หลังจากที่ได้รับการอบรม มีการสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมเหล่านี้ในครอบครัว ผมถึงได้รู้ว่าที่ผ่านมานั้น ผมเข้าใจพรหมวิหารธรรมน้อยมาก และมีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องค่อนข้างมาก”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A01, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2565)

“พระท่านสอนว่า เวลาพูดคุยกับลูกหรือหลาน ให้พูดด้วยความรักความเมตตา ห้ามโกรธ ห้ามโมโห ให้รับฟังลูกหลานด้วย ไม่เอาแต่ใจหรือความต้องการของตัวเองเป็นใหญ่ อยากได้อะไร อยากให้เขาทำอะไรก็บอกเขาดี ๆ พูดคุยกันด้วยเหตุผล ไม่ใช่ด้วยความต้องการเพียงฝ่ายเดียว”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A08, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2565)

“เวลาเห็นลูกหลานประสบกับปัญหาต่าง ๆ การเห็นอกเห็นใจด้วยความสงสารนับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และพยายามหาทางช่วยเหลือด้วยวิธีการที่ถูกต้อง หากเหลือวิสัยไม่สามารถช่วยเหลือหรือบรรเทาเบาบางได้ ก็ให้ทำใจเป็นกลาง ๆ ให้ถือว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของตน ทำดีเป็นสิ่งที่ดี ทำไม่ดีเป็นสิ่งที่ไม่ดี”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A14, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2565)

“เวลาที่ลูกหลานประสบความสำเร็จ ในฐานะผู้ใหญ่ในครอบครัวย่อมร่วมแสดงความยินดี แต่ก็ต้องรู้จักประมาณ หากจะเฉลิมฉลองในความสำเร็จนั้นก็ควรทำแต่พอประมาณ อย่าให้มากเกินไปจนกลายเป็นความสิ้นเปลือง หรือกลายเป็นความสนุกสนานเกินความจำเป็น ซึ่งจะทำให้เกิดความประมาทตามมาได้ ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ A14, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2565)

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยในปัจจุบันยังคงใช้รูปแบบการบรรยายธรรม ซึ่งอาจจะแตกต่างจากการเทศน์ที่วัดในวันพระเพราะผู้บรรยายอาจจะนั่ง ยืนหรือเดินบรรยายได้ ผู้บรรยายสามารถนำเข้าสู่เนื้อหาโดยใช้เทคนิคที่หลากหลายได้ เนื้อหาที่บรรยายมีความทันสมัยครอบคลุมบริบทต่าง ๆ ของสังคมยุคใหม่ ผู้บรรยายสามารถใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบการบรรยายได้ บางครั้งอาจให้ผู้เรียนสมาทานศีลหรือปฏิบัติสมาธิก่อนฟังบรรยายธรรม และอาจให้ผู้เรียนบำเพ็ญสาธารณประโยชน์หรือกิจกรรมจิตอาสา การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในรูปแบบบรรยายธรรมทำให้นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยรู้สึกประทับใจเพราะสามารถนั่งฟังได้ในอิริยาบถสบาย ๆ ทำให้ไม่เกิดความทุกข์หรือความเจ็บปวดจากอิริยาบถ สามารถขออนุญาตลุกไปเข้าห้องน้ำได้ และเนื้อหาที่พระวิทยากรบรรยายมีการใช้สื่อวิดีโอมานำเสนอร่วมด้วย ทำให้เพลิดเพลิน ส่วนการขอสมาทานศีลหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนาอื่น ๆ ก็มีลักษณะไม่เป็นพิธีการที่เคร่งครัด การบำเพ็ญภาวนาจิตก็ไม่ใช้เวลาไม่นาน

ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา พบว่า พระวิทยากรที่เป็นพระอาวุโส มักจะนำเรื่องราวเก่า ๆ มาสอน โดยยกตัวอย่างเรื่องเล่าจากชาดกบ้าง จากพระไตรปิฎกบ้าง ซึ่งนักเรียนผู้สูงอายุเคยได้ยินได้ฟังมาแล้วตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็กหรือเป็นวัยรุ่น บางเรื่องก็ไม่ทันสมัย ขณะที่พระวิทยากรที่เป็นพระหนุ่มหรือพระนักศึกษามักจะนำเรื่องใหม่ ๆ ที่เป็นประเด็นร้อนในสังคมมาสอน หรือมีวิดีโอมาเปิดให้ดู เช่น วัดในจังหวัดอื่น ๆ รวมไปถึงเรื่องราวในต่างประเทศ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและเรื่องทั่วไป โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมหรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีเป็นระยะ ๆ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนาน ดังนั้นหากเป็นการเรียนการสอนที่ไม่มีสื่อเทคโนโลยีเข้ามาร่วมด้วย บรรยากาศการเรียนรู้จะเป็นไปด้วยความน่าเบื่อหน่ายและไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน

นักเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการนำเอาหลักพรหมวิหารธรรมที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นความต้องการจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้นการได้แลกเปลี่ยน

เรียนรู้เกี่ยวกับประยุกต์ใช้หลักเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้สอดคล้องกับกาละ เทศะ บุคคล บนพื้นฐานของความจริงใจและมีสติครบถ้วน ปราศจากอคติ จึงเป็นความต้องการจำเป็นที่นักเรียน โรงเรียนผู้สูงอายุเห็นว่ามีสำคัญมากกว่าการเรียนรู้อื่น ๆ เพราะหลักพรหมวิหารเป็นการแสดง ออกแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบนเงื่อนไขของตนเองและบุคคลอื่นทำให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตตามหลักพรหมวิหารธรรมได้อย่างมีสติและเข้าใจในความเป็นโลกธรรมได้อย่างลึกซึ้ง มากขึ้น ไม่แสดงออกว่ารักหรือชอบมากเกินไป ไม่แสดงออกถึงความสงสารจนกลายเป็นความหดหู่ และไม่ตีใจกับความสำเร็จของผู้อื่นจนกลายเป็นความสนุกสนานขาดความยับยั้งชั่งใจ

5.2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียน ผู้สูงอายุจังหวัดเลย

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดวิธีการเชิงระบบ (Systematic approach) ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมายการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) ปัจจัยสนับสนุน 5) กระบวนการเรียนการสอน 6) ปฏิสัมพันธ์ 7) นักเรียนผู้สูงอายุ 8) พระวิทยากร 9) ผู้อำนวยการโรงเรียน และ 10) การประเมินผล โดยในส่วนของเนื้อหาได้มีการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นเนื้อหาหลัก ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยมีเนื้อหาที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับนักเรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวและชุมชน ในส่วนของผู้เกี่ยวข้องสามารถแยกอภิปรายได้ดังนี้

1) ด้านวิทยากร จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) พระวิทยากร ได้ข้อสรุปว่าควรนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์เข้ากับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อให้นักเรียน ผู้สูงอายุได้ตัวอย่างและแนวทางในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตเนื่องจากชีวิตของผู้สูงอายุจำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลรอบด้าน ดังนั้นผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จำเป็นต้องได้รับความเอาใจใส่ดูแลจาก ผู้ใกล้ชิดอย่างมาก การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมของผู้สูงอายุ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผู้ใกล้ชิดรู้สึกอยากเข้ามาช่วยเหลือดูแล ดังนั้นพระวิทยากรและคณะ นักวิจัยได้ร่วมกันกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยายธรรมโดยให้มีการสอดแทรกหลักพรหมวิหารธรรม ไว้ในทุกการบรรยาย โดยจะมีการยกตัวอย่างแบบอย่างที่ดีที่พึงประพฤติตาม ให้เห็นอย่างประจักษ์ โดยสามารถใช้เทคนิคหรือสื่อการสอนต่าง ๆ เข้ามาดึงดูดความสนใจ

2) ด้านผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนและกำกับการจัดการเรียนการสอนหรือการบรรยายของพระวิทยากร สามารถจัดทำหัวข้อการบรรยายในแต่ละครั้งให้มีความสอดคล้องต่อเนื่อง นำเสนอให้พระวิทยากรได้ นำไปวางแผนในการออกแบบการบรรยายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับผลสัมฤทธิ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งมากที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถทำการออกแบบการประเมินผลเพื่อติดตามความก้าวหน้า

ของผู้เรียนทั้งจากความรู้ที่ได้รับในห้องเรียนและการนำไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้ชัดเจนมากขึ้น

3) ด้านผู้วิจัย ผู้วิจัยทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการนำรูปแบบไปใช้อย่างใกล้ชิด โดยเก็บ รวบรวมข้อมูลทั้งจากพระวิทยากร ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการโรงเรียน และนักเรียน เพื่อนำผลการศึกษามาประเมินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็จะนำไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงสำหรับการทำวิจัยในบริบทคล้ายคลึงกันต่อไป โดยในการวิจัยนี้ การบรรยายธรรมให้แก่ผู้สูงอายุควรเน้นเนื้อหาจำเป็นที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปรับใช้ได้ทันที และเนื่องจากผู้สูงอายุทั่วไปยังมีภาระผูกพันกับครอบครัวและบุตรหลาน แนวทางการใช้ชีวิตตามหลักพรหมวิหาร การมีเมตตาแต่พอประมาณ การมีความสงสารแต่พอสมควร การมียินดีร่วมกับผู้อื่นในระดับที่พอเหมาะ และการรู้จักปล่อยวางตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม จึงเป็นคุณภาพชีวิตที่ผู้สูงวัยควรจะได้เรียนรู้

4) ด้านผู้เรียน นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลและได้เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มีความมั่นใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะการรู้จักควบคุมอารมณ์โกรธที่มีต่อบุตรหลาน การไม่ยอมตามใจบุตรหลานที่ต้องการทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม การรู้จักยกย่องชมเชยและสนับสนุนบุตรหลานที่ทำดีและประสบความสำเร็จ ซึ่งในบางโอกาสก็จำเป็นต้องปล่อยวางเมื่อไม่สามารถช่วยเหลือหรือปลดปล่อยทุกข์หรือความเดือดร้อนของผู้อื่นได้ หลายคนยอมรับว่า การเรียนรู้พระพุทธศาสนานั้น หลายเรื่องก็ได้รู้มาแล้ว ตั้งแต่สมัยที่อายุน้อย และเมื่อมาเรียนรู้ในช่วงสูงวัยแล้ว แม้ว่าจะเข้าใจมากขึ้น แต่ในแง่ของการปฏิบัติก็แทบไม่แตกต่างกันเลย ดังนั้นการได้เรียนรู้หลักธรรมที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ย่อมทำให้การประพฤติปฏิบัติเป็นไปด้วยความรอบคอบ

5.2.3 การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า นักเรียนผู้สูงอายุสามารถนำหลักพรหมวิหารธรรมไปใช้ในชีวิตได้จริง โดยสอดคล้องกับทฤษฎีของบลูม (Bloom, 1971) ที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายทางการศึกษาด้านเจตคติหรือความรู้สึก (Affective domain) โดยแบ่งลำดับขั้นของการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้น คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นการตอบสนอง ขั้นการเห็นคุณค่า ขั้นการจัดระบบ และขั้นการสร้างลักษณะนิสัย เนื่องจากนักเรียนผู้สูงอายุได้นำประเด็นที่เป็นปัญหาในครอบครัวมาเปิดเผยเพื่อให้มีการระดมสมองแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาในหลากหลายแง่มุม รวมไปถึงได้มีการร่วมสะท้อนปัญหาจากมุมมองของนักเรียนผู้สูงอายุแต่ละคน ซึ่งล้วนแต่มีประสบการณ์แตกต่างกัน ทำให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย และมีความเป็นไปได้ในการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น

5.3. ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการลงพื้นที่ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่เคยดำเนินการอยู่นั้นเป็นการบรรยายธรรมที่ยังคงเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนทั่วไป รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ และข้อวัตรปฏิบัติของชาวพุทธทั่วไป ดังนั้นเพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนผู้สูงอายุมากที่สุด จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรเน้นเนื้อหาเฉพาะหรือหลักธรรมเฉพาะที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตกับครอบครัว และสังคม

2) การเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ควรสอดแทรกทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เข้าไปด้วยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้ คณะนักวิจัยพบว่ามีอีกหลายประเด็นที่สามารถนำไปศึกษาวิจัยต่อยอดเพื่อให้ครอบคลุมบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับนักเรียนผู้สูงอายุดังต่อไปนี้

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสุขภาวะของผู้สูงอายุจากการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา 2562*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา
- กรมการศาสนา. (2562). *ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา 2562*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). *ข้อมูลสถิติผู้สูงอายุรายปี*. สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2560. จาก https://www.dop.go.th/main/knowledge_listyear.phpid,
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). *คู่มือครูที่ปรึกษาาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ยูเร็นสอิมเมจกรุ๊ป
- กรณีกา เจริญลักษณ์. (2545). บทบาทของผู้สูงอายุในฐานะผู้ให้การสนับสนุนแก่สังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2547). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546*. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *รายงานสถิติจังหวัดเลย พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- กะปุกดอทคอม. (2563). *ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก http://loei.kapook.com/เมืองเลย
- กะปุกดอทคอม. (2563). *ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก http://loei.kapook.com/ผาขาว
- กิริติบุญเจือ. (2551). *คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2524). *การพยาบาลผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การวางแผนผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย
- คณะทำงานจัดทำรายงาน. *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2558*. ใน ศ.เกียรติคุณ ดร. ปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- งามตา วณินทานนท์. (2535). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
- จรวยพร ธรณินทร์. *ความหมายและหลักการของคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมของประเทศเกาหลี*. *ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม.

- จำรอง เงินดี. (2552). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- ชาญวิทย์ ทรัพย์เทพ. (2546). *สภาวะสุขภาพของคนไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต. สาธารณสุขและการพัฒนา*. 2546. 1(3)
- ถวิล ธาราโกชน. (2532). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. (2541). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- ทวี วัชรเกียรติศักดิ์. (2549). การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน) (44), 2549.
- ธมนวรรณ สุวรรณโฮม. (2555). *การศึกษาวิถีชีวิตผู้สูงอายุในเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ธราธร ดวงแก้ว และหิรัญญา เดชอุดม. (2550). *พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
- นภเกตุ สุขสมเพียร. (2549). *รูปแบบการจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุสำหรับข้าราชการพลเรือนไทย*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. การศึกษาผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- นิคม ชมพูลอง. (2548). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้*. มหาสารคาม: กลุ่มนิเทศติดตามประเมินผล การจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1
- นิตยา สำเร็จผล. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนรู้ตลอดชีวิต*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปทุม พิตยาคม. (2562). *การรายงานผลการเรียน*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2562.
จาก <https://pathumpit.ac.th/curriculum-52/cur-52/report.pdf>
- ประอรนุช เชื้อถื่อ. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทครอบครัวในการส่งเสริมสุขภาพกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549
- แผนยุทธศาสตร์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และแผนยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์: อธิบายศัพท์และแปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2549). พระบรมราชโองการพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตฯ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2549. (ฉบับไม่เป็นทางการ). ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก https://king.kapook.com/kingrama9/royal_words_2549.php
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *กายหายไข้ ใจหายทุกข์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2548.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 1*.
- พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553). ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2564 จาก <http://www.dop.go.th/th/laws/2/10/785>
- พวงเพชร สุรัตน์วิกุล. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2545.
- พิทักษ์ณา สุภานุสร. (2546). *กลไกทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุของชุมชนชนบท*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พิศวง ธรรมพันทา. (2547). *สังคมวิทยาเบื้องต้น (สังคม 101)*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- ภูมิศักดิ์ สนามชัยสกุล และคณะ. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดัว อำเภอลำคั้งค์ จังหวัดเพชรบูรณ์*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2557
- มาลี จุฑา. (2544). *การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: อักษรกิจการพิมพ์
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559*. จังหวัดนครปฐม: บริษัท พรินเตอร์ จำกัด
- ลักขณา สรวิวัฒน์. (2544). *จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์. 2544.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2548). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม

- วิไลวรรณ ทองเจริญ. (2554). *ศาสตร์และศิลป์การพยาบาลผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิไลวรรณ ศรีสงครามและคณะ. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: ทริปปี้ล กรุ๊ป
- ศรีหัทธิม รัตนโกศล. (2527). *สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว*. รวมบทความวิทยุเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการครอบครัวและเด็ก และอื่น ๆ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 2: วัยรุ่น-วัยสูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2534). *แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). *จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและปฏิบัติการ*. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2529). *ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต
- สมนึก ภัททิยธนี. (2552). *การวัดผลการศึกษา*. กทม: ประสานการพิมพ์
- สมบัติ กาญจนกิจ. (2544). *นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมประสงค์ พันธุ์ประยูร. (2538). *การปฏิบัติตนเมื่อเข้าสู่วัยชราของชาวชนบท*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2523). *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2536). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2541). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2545). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). *สังคมวิทยาภาวะสูงอายุ : ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2550). *สังคมวิทยาชนบท: แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. ออนไลน์.

สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

- สำนักงานสถิติจังหวัดเลย. (2563). *รายงานสถิติจังหวัดเลย*. เลย: สำนักงานสถิติจังหวัดเลย สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2559). *รายงานประจำปี 2559*. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2553). *ทำเนียบองค์กรชมรมด้านผู้สูงอายุ พ.ศ... : ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. (2546). *จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น
- สุชา จันทรเฒ. (2536). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: แพรวิทยา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2543). *สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. (2540). *การศึกษาความต้องการและแนวทางเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้วยระบบทางไกลแก่ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- สุเมธ ทราญแก้ว. (2536). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชากรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษาโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี*. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุวรรณี คงมั่น. (2546). *เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- เสาวลักษณ์ แย้มตรี ชุมพล พลนรา และอานนท์ แย้มตรี. (2542). *รูปแบบการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนชน*. รายงานวิจัย. ม.ป.ท. ม.ป.พ..
- United Nation. (1995). *Quality of life in the ESCAPE Region, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามเครื่องมือการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

- วุฒิการศึกษา - Ph.D. (Indian and Asian Studies), Magadh University
- ศศ.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

2. รองศาสตราจารย์บุญช่วย ศิริเกษ

- วุฒิการศึกษา - ศน.ด. กิตติมศักดิ์ (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ค.ม. (บริหารการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - กษ.บ. (วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา

- วุฒิการศึกษา - Ph.D. (Philosophy) Kurukshetra Univ., India
- M.A. (Philosophy) Kurukshetra Univ., India
 - ศน.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - ป.ธ. 4, พ.ม.
- ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4. ดร.กรรณิกา ไวโสภา

- วุฒิการศึกษา - ค.บ. (ประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- ศศ.ม. (เทคโนโลยีเพื่อการการศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - ประ.ด. (การวิจัย วัสดุ และสถิติทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร.๐-๔๒๘๑-๔๕๑๖

ที่ อว ๗๔๑๘ (๒)/ ๓๐๓/

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

กราบเรียน รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

เนื่องด้วย กระผม นายทวีศักดิ์ ไครบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อกำหนดข้อมูลในการเขียนงานวิจัย

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(นายทวีศักดิ์ ไครบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร.๐-๔๒๘๑-๔๕๑๖

ที่ อว ๗๔๑๘ (๒) / ๓๐ จ

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

กราบเรียน ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา

เนื่องด้วย กระผม นายทวีศักดิ์ ไครบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อกำหนดข้อมูลในการเขียนงานวิจัย

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขออนุมัติในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(นายทวีศักดิ์ ไครบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร.๐-๔๒๘๑-๔๕๑๖

ที่ อว ๗๔๑๘ (๒) / ๓๐๔

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

กราบเรียน รศ.ดร.บุญช่วย ศิริเกษ

เนื่องด้วย กระผม นายทวีศักดิ์ ไครบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธรูปของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเก็บข้อมูลในการเขียนงานวิจัย

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขออนุมัติในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(นายทวีศักดิ์ ไครบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร.๐-๔๒๘๑-๔๕๑๖

ที่ อว ๗๔๑๘ (๒)/๓๕๐

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

กราบเรียน ดร.กรรณิกา ไวโสภา

เนื่องด้วย กระผม นายทวีศักดิ์ ไครบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิฯ เพื่อเก็บข้อมูลในการเขียนงานวิจัย

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขออนุมัติในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(นายทวีศักดิ์ ไครบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ขอให้ท่านได้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงและตอบให้ครบทุกข้อคำถาม ผู้วิจัยขอรับรองว่าคำตอบของท่านจะไม่เป็นอันตรายต่อท่านอย่างแน่นอนและคำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุต่อไป โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง

- 1.1
- 1.2
- 1.3
- 1.4
- 1.5
- 1.6

2. ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติและมีประโยชน์

อย่างไร

- 2.1
- 2.2
- 2.3.....
- 2.4
- 2.5
- 2.6

3. ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตภาวนาอย่างไร

- 3.1
- 3.2.....
- 3.3
- 3.4

- 3.5.....
- 3.6.....
4. หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจหรือหลักธรรมที่ท่านสนใจมีอะไรบ้าง
- 4.1
- 4.2
- 4.3.....
- 4.4
- 4.5
- 4.6

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

1. กิจกรรมด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมีรูปแบบอย่างไร
- 1.1.....
- 1.2
- 1.3
- 1.4
- 1.5
- 1.6
2. การสมานทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร
- 2.1
- 2.2
- 2.3
- 2.4
- 2.5
- 2.6
3. กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร
- 3.1
- 3.2
- 3.3
- 3.4
- 3.5
- 3.6

4. หลักพรหมวิหารธรรม ที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร

3.1

3.2

3.3

3.4

3.5

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1.

2.

3.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

ขอขอบคุณอย่างสูงที่ตอบคำถาม

นายทวีศักดิ์ ไกรบุตร

นายประดิษฐ์ ศรีโนนยาง

นายเดชทัต ปักสังขานย์

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ง
หนังสือราชการต่าง ๆ

☐ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
☐ กองคลัง
☐ กองช่าง
☒ กองการศึกษาศึกษา
☐ กองสารนิเทศ
☐

๒๕๖๔/๔๔๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง

๖๔ ถนนวิสุทธิเทพ ตำบลกุดป่อง
อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๒๔ โทรสาร. ๐-๔๒๘๓-๐๖๖๖
www.slo.mbu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สำนักงานเทศบาลตำบลนาอ้อ
เลขที่ ๖๐๐๕
วันที่ 15, พ.ย. ๒๕๖๔
เวลา 1๖.๐๕ น.

เรื่อง ขออนุญาตยืมเครื่องใช้เกี่ยวกับพิธีกรรม

เรียน นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาอ้อ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบฟอร์มขออนุญาตยืมเครื่องใช้เกี่ยวกับพิธีกรรม

ผู้สูงอายุจังหวัดเลยจำนวน ๓ ชุด

เลขที่รับ ๒๕๖/๖๔

วันที่ 16, พ.ย. ๖๔

เวลา ๐๔.๓๐

ด้วยกระผม นายทวีศักดิ์ ไกรบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย" ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ โดยกำหนดลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจะประกอบไปด้วยโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และเป็นข้อมูลพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในโอกาสต่อไป

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย เพื่อประกอบการเขียนงานวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบเพื่อพิจารณาและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ
เรียน นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายทวีศักดิ์ ไกรบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

คณะผู้วิจัย

นายทวีศักดิ์ ไกรบุตร

โทร. ๐๙๔-๐๙๔๐๕๕๕๕

นายเดชศักดิ์ ปักกิ่งขานนท์ โทร. ๐๙๘-๓๔๕๖๗๘๙

นายประสิทธิ์ ศรีโนนยาง โทร. ๐๙๔-๓๒๕๖๗๘๙

เพื่อไม่เสียเวลา

เรียน

นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

เรียน

นางสาว
นางกองเพชร ศรียาธา
นายกเทศมนตรีตำบลนาอ้อ

1 R พ.ย. 2564

1/0

ที่ อว ๗๔๑๘/ ๔๔๒

**มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง**

๖๔ ถนนวิสุทธิเทพ ตำบลกุดป่อง
อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐ ๔๒๗๓-๐๔๓๔ โทรสาร. ๐ ๔๒๗๓-๐๖๔๖
www.slc.mbu.ac.th

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ วัดสุอันมิคาราม บ้านหนองผักก้าม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียน
ผู้สูงอายุจังหวัดเลยจำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม นายทวีศักดิ์ ไครบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธ
ศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง
“รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย” ประจำปี
งบประมาณ ๒๕๖๔ โดยกำหนดลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และเป็นข้อมูลพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในโอกาสต่อไป

ดังนั้น กระผมในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย เพื่อประกอบการเขียนงานวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อมาเพื่อพิจารณาและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

อ.ทอม
๒๕๖๔
๑๕ พ.ค. ๖๔

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายทวีศักดิ์ ไครบุตร)
หัวหน้าโครงการวิจัย

คณะผู้วิจัย

นายทวีศักดิ์ ไครบุตร โทร. ๐๔๕-๗๔๗๓๕๕๔

นายเดชทัต ปักสังขานย์ โทร. ๐๘๓ ๓๔๓๕๖๕๗

นายประดิษฐ์ ศรีโนนยาง โทร. ๐๘๔-๙๒๕๑๐๙๔

ภาคผนวก จ รูปภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม

สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ

สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ

ภาพกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการาม บ้านหนองผักก้าม

สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุวัดสุธัมมิการาม บ้านหนองผักก้าม

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายทวีศักดิ์ ไกรบุตร
ตำแหน่ง	หัวหน้าโครงการวิจัย
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา) ศาสนศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยา) ศึกษาศาสตรบัณฑิต (การประถมศึกษา)
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2549-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
ผลงานทางวิชาการ	1. รัฐสวัสดิการตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ” เผยแพร่ในวารสาร “ <i>Journal of Modern Learning Development 2020</i> ” ปีที่5 ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม) 2. พระพุทธศาสนามีหลักการครองเรือนอย่างไร ? เผยแพร่ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานการวิจัย	1. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง, ตีพิมพ์ที่วารสาร MBU Education Journal คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2561 2. ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลในจังหวัดเลย, ตีพิมพ์ที่วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (2020) ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2563 3. ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักจริยธรรมของข้าราชการในเขตอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย” ทุณพัฒนาการเรียนการสอน 2563
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง วัดศรีสุทธาวาส เลขที่ 253/7 ถนนวิสุทธิเทพ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย โทรศัพท์ 042-813028, 042-830434 โทรสาร 042-830686, 042-811255 โทรศัพท์มือถือ 095-7973559

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ	นายประดิษฐ์ ศรีโนนยาง
ตำแหน่ง	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
ประวัติการศึกษา	M.A (Linguistics) Poona University, India ศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ)
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2558-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้าน ช้าง
ผลงานทางวิชาการ	-
ผลงานการวิจัย	1.หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนภาษาอังกฤษด้วยตนเอง โดยใช้โปรแกรม Edusoft's English Discoveries, ตีพิมพ์ที่วารสาร MBU Education Journal คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน 2561 หน้า 472-487 ISSN: 2408-199X. ทนุพัฒนาการเรียนการสอน 2560 2.หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ (5 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทนุพัฒนาการเรียนการสอน 2563
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง วัดศรีสุทธาวาส เลขที่ 253/7 ถนนวิสุทธิเทพ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โทรศัพท์ 042-813028, 042-830434 โทรสาร 042-830686, 042-811255 โทรศัพท์มือถือ 084-9241094

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ	นายเดชทัต ปักสังขานย์
ตำแหน่ง	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
ประวัติการศึกษา	ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา) ศาสตราจารย์บัณฑิต (พุทธศาสตร์)
ประวัติการทำงาน	
ผลงานทางวิชาการ	-
ผลงานการวิจัย	1.หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักคำนิยม 12 ประการของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในเขตจังหวัดเลย พ.ศ.2560.ทุน พัฒนาการเรียนการสอน 2560 2.การวิจัยเรื่อง “คุณธรรมที่พึงประสงค์ของอาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย” ทุนพัฒนาการเรียนการสอน 2560 เป็นผู้วิจัยร่วมวิจัย 3.โครงการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักจริยธรรมของข้าราชการในเขตอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย” ทุนพัฒนาการเรียนการสอน 2563 เป็นผู้ร่วมวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างจิตอาสาและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จังหวัดเลย 2563” เป็นผู้ร่วมวิจัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง วัดศรีสุทธาวาส เลขที่ 253/7 ถนนวิสุทธิเทพ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โทรศัพท์ 042-813028, 042-830434 โทรสาร 042-830686, 042-811255 โทรศัพท์มือถือ 083-3415697